

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**Katedra pedagogiky**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Zdeněk Bláha**

PRAHA 2018

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**Katedra pedagogiky**

AKCE ZÁMKY PŘEMYSLA PITTRA

**ACTION CASTLES OF PREMYSL PITTER**

**Bakalářská práce**

ZDENĚK BLÁHA

**Vychovatelství  
Kombinované studium**

**Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.**

PRAHA 2018

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením.....  
V práci jsem použil/a informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 3. 9. 2018

.....  
vlastnoruční podpis

## **Poděkování**

Děkuji paní doktorce Mojžíšové za pomoc při vymezení zkoumané problematiky a za její vstřícný přístup. Dále děkuji své sestře, Mgr. Anně Škarýdové, za celkovou podporu.

## **Anotace**

Bakalářská práce se zabývá vývojem osobité životní filosofie Přemysla Pittra v duchu křesťanského humanismu a poválečnou péčí o děti z koncentračních a internačních táborů. Cílem bakalářské práce je prostřednictvím prostudovaných písemných pramenů popsat okolnosti průběhu Akce zámky se zvláštním zaměřením na péči o německé děti z internačních táborů.

## **Klíčová slova**

Přemysl Pitter, Olga Fierzová, Akce zámky, internační tábory, koncentrační tábory

## **Anotace v anglickém jazyce**

This bachelor thesis deals with a development of Přemysl Pitter's life philosophy in the spirit of Christian humanity and taking care of children from concentration and internment camps after the Second World War. The main goal of this thesis is to describe circumstances during „Chateau Action“ with a special focus on taking care of German children, based on written sources which I have studied.

## **Klíčová slova v anglickém jazyce**

Premysl Pitter, Olga Fierz, Action of Castles, internment camps, concentration camps

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

# Obsah

## Metodologie

### Úvod

|       |   |    |
|-------|---|----|
| 1     | Přemysl Pitter.....                                 | 11 |
| 1.1   | Dětství.....  | 11 |
| 1.2   | Základní vzdělání a studium na reálce .....         | 12 |
| 1.3   | Mládí jako na houpačce .....                        | 13 |
| 1.4   | Odchod na frontu .....                              | 14 |
| 2     | Životní filozofie Přemysla Pittra.....              | 16 |
| 2.1   | Křesťanská víra.....                                | 16 |
| 2.2   | Pacifismus.....                                     | 18 |
| 2.3   | Humanismus .....                                    | 20 |
| 2.4   | Kritika Masaryka .....                              | 22 |
| 2.5   | Olga Fierzová .....                                 | 22 |
| 3     | Pedagogická a sociální činnost Přemysla Pittra..... | 24 |
| 3.1   | Milíčův dům .....                                   | 25 |
| 3.1.1 | Chod Milíčova domu .....                            | 25 |
| 3.1.2 | Vzpomínka Blanky Sedláčkové.....                    | 26 |
| 3.2   | Hnutí Lesní moudrosti .....                         | 27 |
| 3.3   | Období druhé světové války .....                    | 28 |
| 3.3.1 | Péče o pronásledované Židy .....                    | 29 |
| 3.3.2 | Hrdé pražské vítězství.....                         | 31 |
| 3.3.3 | Paní Königová.....                                  | 31 |
| 3.3.4 | Opíkání zajců .....                                 | 32 |
| 3.4   | Pitter a jeho názor na odsun Němců .....            | 33 |
| 4     | Akce Zámky .....                                    | 35 |
| 4.1   | Tereziánské děti.....                               | 36 |
| 4.2   | Vzpomínky dětí z Terezína.....                      | 38 |

|       |  |    |
|-------|--|----|
| 4.2.1 | Michal Beerová.....                                      | 38 |
| 4.2.2 | Reneé Iltisová – Freudenthalová.....                     | 40 |
| 4.2.3 | Greta Hofmeisterová.....                                 | 41 |
| 4.3   | Děti z koncentračních táborů.....                        | 43 |
| 4.4   | Internační tábory v Praze.....                           | 44 |
| 4.5   | Vzpomínky Pittra a Fierzové na internační tábory.....    | 46 |
| 4.5.1 | Wolfgang a Burkhard.....                                 | 47 |
| 4.5.2 | Herta.....   | 51 |
| 4.5.3 | Harald a Michl.....                                      | 54 |
| 4.6   | Vzpomínky Dobruše Štěpánkové na péči o německé děti..... | 58 |
| 4.6.1 | Dítě ve válce a po ní.....                               | 58 |
| 4.6.2 | Česko – německé vztahy.....                              | 60 |
| 4.6.3 | Vzpomínka na kamenické Vánoce 1945.....                  | 61 |
| 4.6.4 | Hana.....  | 62 |
| 4.7   | Vzpomínka Magdy Bar – Or na štiřínský zámek.....         | 63 |
| 4.8   | Dokončená Dvouletka.....                                 | 64 |
| 4.9   | Shrnutí bádání v Archivu P. Pittra a O. Fierzové.....    | 67 |

**Závěr**

**Seznam použité literatury**

**Příloha**

## **Seznam zkratek**

|      |  |
|------|--|
| APP  | Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové                         |
| ČSR  | Československá republika                                       |
| IFOR | Hnutí pro mezinárodní smír                                     |
| SA   | Sturmabteilung, úderné oddělení nacistické polovojenské oddíly |



## **Metodologie**

### **Výzkumná metoda**

Za výzkumnou metodu byla zvolena historická deskriptivní analýza sekundárních písemných pramenů Archivu P. Pittra a O. Fierzové. Výzkum představuje kvalitativní případovou studii zabývající se péčí o německé děti během Akce zámky.

1. Primárním cílem analýza archiválií, které se týkají problematiky péče o německé děti.
2. Sekundárním cílem je popis vývoje osobité životní filosofie P. Pittra.

### **Výzkumné otázky**

1. Jakým způsobem působili pracovníci zámeckých ozdravoven na německé děti, které přicházeli z internačních táborů?
2. Jaké povahy bylo česko – německé soužití na zámcích v případě dětí?

### **Struktura Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové**

Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové představuje fond uchováající životopisný materiál, náboženskou, sociální, organizační, pedagogickou činnost v různých spolcích a hnutích. Dále v archivu nalezneme záznamy o náboženské, osvětové, publicistické a literární práci. Důležitou součástí je korespondence odhalující vztahy mezi Pittrem a jeho přáteli či dětmi ze zámků. Archiv uchovává ilustrační materiály o původcích fondu, písemnosti cizí provenience. Archiv spravuje odkaz Pittra celkem ve 242 kartonech. Zvláštní karton je věnován vzpomínkám Olgy Fierzové. Pro potřeby této bakalářské práce bylo nezbytné bádání v 15 kartonech o zámecké akci.

## Úvod

Přemysl Pitter, humanista, tolerantní muž, náboženský myslitel, pedagog a vychovatel patří bezesporu mezi významné osobnosti československé společnosti 20. století. Poválečné budování demokratických poměrů Československa bylo přerušeno v únoru 1948 státním převratem. Moc uzurpovala Komunistická strana na více než 50 let. Totalitní moc začala systematicky potlačovat jakékoli známky individualismu či výjimečnosti. Není proto divu, že úspěšně odstranila informace o činnosti Přemysla Pittra, i o něm samém, z povědomí širší veřejnosti. Velké překvapení nastalo v roce 1991, když prezident Václav Havel propůjčil Řád T. G. Masaryka in memoriam společnosti téměř neznámému Přemyslu Pittrovi.

O dva roky později mezinárodní konference UNESCO přijala návrh České republiky zařadit 100. jubileum narození Přemysla Pittra, které připadlo na rok 1995, mezi jiná důležitá kulturní výročí. Není náhodou, že mnozí byli existencí této osobnosti překvapeni. Přemysl Pitter jako silně věřící člověk pečoval s neutuchající láskou o druhé. Neváhal a vždy přispěchal na pomoc lidem v těžkých životních situacích. Ať už se jednalo o bezprizorní děti a mládež po ukončení bojů první světové války, či o záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů v období od roku 1945 až 1947.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá osobností Přemysla Pittra, jako významného myslitele své doby, jehož hlavním cílem byla sociální práce s dětmi v žižkovském Milíčově domě a později s dětmi židovskými, německými a dalšími během Akce zámky. Cílem práce je nastínění vývoje osobní filosofie P. Pittra a popsání průběhu Akce zámky se zaměřením na péči o německé děti. K pochopení problematiky této akce a konkrétně péče o německé děti je nezbytné studování sekundárních zdrojů Archivu P. Pittra a O. Fierzové v Praze.

***„Bez lásky, bez lidskosti, bez soucítění člověka s člověkem nic neobstojí“***

Přemysl Pitter, 1975

## 1 Přemysl Pitter

Životní příběh Přemysla Pittra se začal psát na pražském Smíchově, kde v Libušské ulici přišel dne 21. června 1895 na svět do dobře zajištěné měšťanské rodiny. Narodil se jako sedmé dítě v té době již starším rodičům, sedmatřicetiletému Karlovi a devětatřicetileté Žofii Pittrovým. Malý Přemysl přišel do prostředí bez sourozenců, neboť osud přichystal rodině nejedny těžké chvíle. Ještě před narozením chlapce zemřelo všech šest sourozenců. Jako poslední zemřela sestra Žofinka ve věku nedožitých jedenácti let na velmi nebezpečnou dětskou nemoc, spálu. Porod byl pro téměř čtyřicetiletou Žofii nesmírně riskantní a těžký. Po sdělení porodní báby, že chlapec je velmi slabý, matka údajně prohlásila: „*Má-li umřít, tak mi ho raději ani neukazujte.*“ (Konh, 1995, s. 5)

### 1.1 Dětství

Během těhotenství se o Žofii starala také její mladší sestra Antonie, provdaná za Vendelína Bílého, která po vzájemné domluvě následně čerstvě narozeného chlapce odvezla mimo hlavní město, neboť Žofie Pittrová nebyla schopna vzhledem k fyzické a psychické vyčerpanosti (nedávná smrt dcery) se o syna dobře postarat. Karel Pitter za této situace zakoupil v Židovicích u Kopidlna hospodářství, které v dalších letech posloužilo neduživému Přemyslovi jako venkovské sanatorium. Rodiče a Přemysl (viz. Příloha I.) se znovu setkali až o rok později, kdy teta Antonie přivezla chlapce na chvíli zpět do Prahy. Záminkou k navštívení rodičů bylo narození dalšího sourozence Libušky. Pitter tento okamžik vzájemného setkání popsal jako tíživý zážitek. Nebyl zvyklý na pokoje malých městských bytů. Dlouho se v Praze nezdržel, Libuška totiž zanedlouho zemřela. (Pitter, 1996, s. 102) Těžký osud rodinu provázel i nadále. Přemysl se po této smutné události opět s tetou vrátil do milovaného židovického statku. Celkově omezený čas, který strávil na venkově, se přesto výraznou měrou zapsal do jeho paměti. (Kohn, 1995, s. 5-7) Rané dětství se neslo ve znamení střídavého pobytu v Židovicích, kde trávil jarní a letní měsíce, kdežto v Praze pobýval během zimy. Teprve v pěti letech se natrvalo vrátil do Prahy, kde rodiče mezitím opustili starý byt a pořídili nový, mnohem prostornější, a to opět na pražském Smíchově v dnešní Nádražní ulici. Pro Pittra bylo specifické, že od raných let projevoval velký zájem o okolí. Relativně bezpečné venkovské prostředí bylo vyměněno za nové velkoměstské. Musel si zvykat na zcela nové podmínky. (Pitter, 1996, s. 103)

Velká zvědavost mohla tehdy zapříčinit tragickou událost a rodina by přišla o dalšího potomka. Poháněn přirozenou dětskou zvědavostí jednoho dne využil nepřítomnosti matky, která mezitím odešla do nedalekého krámků nakupovat, a otevřel dveře od balkónu, aby se skrze zábradlí dostal na malý vnější okraj. Přidržel se zábradlí a nahnutý přes okraj s údivem pozoroval lidi pod sebou. Vyděšená matka, která spatřila syna, jak si nebezpečně počíná, rychle vyběhla schody a chlapce zachránila. (Matouš, 2001, s. 12) Přemysl vyrůstal jako jediné dítě rodiny Pittrových. Žofie proto přijala nové opatření, které by zabránilo podobným nebezpečím, a zařídila, aby chlapec navštěvoval nedalekou dětskou opatrovnu. Dále zvala děti z okolí na časté návštěvy proto, aby syn nevyrůstal izolovaně bez kontaktu se svými vrstevníky. (Pitter, 1996, s. 102) Přesto, že pobývání v Židovicích bylo poměrně krátké, zanechalo výrazné vzpomínky na přírodu, zvířata, velké prostory a volnost, které ovšem po trvalém návratu do Prahy Přemysl velmi postrádal. Rané dětství prožil v péči své tety Antonie. Není divu, že si na rodiče zvykal déle, než kdyby s nimi byl ve stálém kontaktu hned od prvních dnů svého života. Přesto rád vzpomínal hlavně na letní prázdniny, kdy rodina odjížděla na letní pobyt do Černošic, nebo na daleké cesty po Čechách či do ciziny. Tyto příjemně trávené časy jsou zaznamenány v cestovních denících Přemysla Pittra. (Pitter, 28. 1. 1957, kart. 157)

## **1.2 Základní vzdělání a studium na reálce**

Další období dětství a věk mladosti je neodmyslitelně spojeno se vzdělávacím procesem na obecné škole, později reálce. Čerstvý prvňáček Přemysl v roce 1901 nastoupil povinnou školní docházku do obecné školy Na Hrádku, která se nacházela pod Vyšehradem (dnešní ZŠ Botičská). Z tohoto období můžeme pozorovat radostné zážitky ze školní lavice. Hned v první třídě se setkal s vynikajícím pedagogem Hrychem, kterého si později vybavuje jako dobrosrdečného a vychovatelsky velmi schopného kantora. Pro pana učitele bylo typické, že všem dětem bez rozdílu dával pouze jedničky, proto se dle Pittrova vzpomínání často dostával do konfliktu s nadřízenými. Razil přesvědčení, že žáci méně schopní nemohou nést následky za to, že je příroda dostatečně neobdařila pílí či nadáním. Příčinu žákovské nepozornosti je nutné hledat v nevhodně podaném výkladu vyučujícího. V roce 1906 úspěšně složil přijímací zkoušky na reálnou školu. Pitter měl motivaci ve studiu dále navazovat. Z obecné školy odcházel plný nadšení a pozitivních zkušeností s vyučováním a individuálním přístupem jednotlivých kantorů. (Pitter, 1996, s. 106)

Při posuzování obecné a reálné školy ovšem narazíme na pocity velkého zklamání a demotivace, neboť, zatímco pedagogové obecné školy dostatečně zaujali žáky svým výkladem a Přemysl se doma nemusel dále učit, situace na střední škole byla úplně jiná. (Matouš, 2001, s. 15) Celkový prospěch začal upadat. Objevily se první čtyřky a dokonce i dvojka z chování. Studium na střední škole Pitter vnímal jako období, které demotivovalo a pokořovalo místo toho, aby naopak povzbuzovalo. Přemyslovi došlo, že studium na reálné škole nikam nepovede. Ve třetím roce získal pětku z němčiny, která rozhodla o trvalém odchodu ze školy a přijetí pracovní pozice u otce. (Pitter, 1996, s. 107)

### 1.3 Mládí jako na houpačce

Po předčasném ukončení středoškolského studia přijal pracovní pozici v otcově tiskárenské firmě ve Spálené ulici č. 34. (Kosatík, 2009, s. 17) Rok 1910 nebyl v životě téměř patnáctiletého mladíka příliš radostný. Dávno byl zvyklý, že matka často ulehala na lůžko s nemocným srdcem či ledvinami. Během roku 1910 se zdravotní stav Žofie Pittrové výrazně zhoršil. Přemysl požádal svého otce o dočasné uvolnění z práce a odjel do Poděbrad opečovávat svoji nemocnou matku. V únoru 1911 Žofie upadla do delšího bezvědomí a 28. února na následky onemocnění zemřela. (Pitter, 1996, s. 107) V dopise B. Čočkové z roku 1972 se k této smutné události vrátil a líčil své pocity ze ztráty milované matky. Karel Pitter byl mužem prudší povahy, člověk, který otcovskou lásku dával najevo velmi vzácně. Ukázalo se, že matka poskytující každodenní péči v životě Přemysla hrála nezastupitelnou roli. Dle korespondenčních záznamů v otcí nenašel tolik potřebnou oporu či rodičovský dohled: „*Otec mi při nejlepší vůli a snaze nemohl dát tu mravní oporu, které jsem potřeboval, a mateřskou něhu, po níž jsem toužil. Proto jsem sešel na scestí, a musela přijít válka.*“ (Pitter, 7. 1. 1972, kart. 157) Osud rodině Pittrovým nikdy dlouho nedopřál klidné časy. Opět se schylovalo k další rodinné tragédii. Jak píše Pitter, 31. prosince otce zasáhla slabá mozková příhoda a vstup do Nového roku 1912 nebyl příliš šťastný. V červenci 1912 ještě odjel do Berlína na měsíční kurs do továrny vyrábějící sázečí stroje. Po absolvování obdržel výuční list opravňující vykonávat pracovní pozici sázeče na linotypu. Karel Pitter na následky tentokrát vážnější mozkové mrtvice 30. dubna 1913 ve večerních hodinách zemřel. Přemysl nebyl, po nečekaném odchodu otce, zdaleka zletilý a už musel čelit první těžké zkoušce dospělosti. Nemocný otec nedokázal včas synovi předat potřebné zkušenosti pro úspěšné řízení rodinné tiskárenské firmy. Začátky byly velmi složité. Poté, co byl předčasně úředně zploletněn, se naplno vrhl do řízení podniku. (Kosatík, 2009, s. 18)

Odmítal pomoc ze strany příbuzenstva. Počáteční nečekaně vysoký příjem zapříčinil poměrně rozmařilý způsob života: „ *Z počátku jsem se věnoval závodu s velkou horlivostí a zdarem. Závod jsem rozšířil a nakoupil nové stroje. Avšak velké částky peněz v mých rukou a lehkomyšlní přátelé způsobili, že jsem znovu sešel na scestí.*“ (Pitter, 18. 9. 1920, kart. 6) Na mladého člověka toho bylo najednou moc. Absence jakékoli zkušenější pomoci a nevyrovnání se s předčasným odchodem obou rodičů vústily v nebezpečné řešení depresivní situace. Sotva dospělý Pitter se pokusil v říjnu 1913 spáchat sebevraždu otravou plynem. Tehdejší tisk tento neúspěšný pokus okomentoval a přidal svůj názor, že mladík tak učinil vzhledem k nátlaku příbuzenstva, které požadovalo prodání závodu. (Právo lidu, 1913, s. 6) Nakonec Pitter různým nátlakům nedokázal odolávat a podnik byl během roku 1914 prodán výrazně pod jeho skutečnou hodnotou. (Kosatík, 2009, s. 19)

#### **1.4 Odchod na frontu**

Za černý den pro Evropu lze považovat 28. červen 1914, kdy byl úspěšně spáchán atentát na následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Přesně o měsíc později vyhlásilo Rakousko – Uhersko válku Srbsku. Další vývoj situace nápadně připomínal pomyslný domeček z karet. Rusko mobilizovalo, Německo vstoupilo do války s Ruskem a Francií a Velká Británie pro změnu začalo válčit s Německem. Později se zapojilo Turecko a jiné evropské státy. (Kuklík, 2000, s. 9-12) Dobrovolné rozhodnutí stát se vojákem rakouskouherské armády mohlo být pro Přemysla jistou formou úniku od frustrující situace v Praze. Dne 4. září roku 1914 byl přidělen k 28. pluku. V roce 1920 při zpětném pohledu píše: „*Skoro jsem se bál, abych nepřišel na frontu pozdě, abych válku ještě zastihl*“ (Pitter, 18. 9. 1920, kart. 6) V polovině ledna se konečně dočkal, 28. pluk byl ihned odvelen na haličskou frontu. Hned v prvních dnech na haličské bojové frontě se mu válka představila v plné síle. Na začátku února, večer, proběhl plánovaný útok na pozice nepřítele. Vojáci, v podstatě ještě děti, začali zběsile střílet do tmy na neviditelné příslušníky ruské armády z obavy, že dojde na boj muže proti muži. Už při této první válečné zkušenosti pocíťoval mimořádnou úzkost z děsivého boje. Příští den po rozednění spatřil hromady bezvládných těl podobně starých vojáků nepřátelského oddílu. Tehdy sám sobě položil otázku, zda nese zodpovědnost za vraždu jiných. Odpovědi se ovšem nikdy nedočkal. Od tohoto zásadního zážitku působil spíše jako „antivoják“ na rozdíl od ostatních spolubojovníků, ze kterých se stali skuteční vojáci slepě plnící rozkazy velících důstojníků. Pitter odmítal takové chápání války. Plně přijímal zodpovědnost za vše, co způsobil. Jeho svědomí nepřijímalo skutečnost, že by zapomněl na svoji lidskost.

Nehodlal být slepým vraždícím válečným nástrojem. (Kosatík, 2013) Dochované válečné deníky z let 1914 až 1915, které jsou v současné době součástí sbírek APP, předkládají Pittrovo autentické svědectví z bojů rakouskouherské armády. V roce 1920 se k tomuto životnímu období vrátil v podobě rukopisu „*Z mého života 18. září 1920*“. Pro člověka citlivě založeného a vychovávaného láskyplně matkou bylo těžké přijímat pevná pravidla vojenského režimu, který Pittra šokoval a ubíjel. V deníku nalezneme časté zmínky o těžkostech tohoto drilu a nedostatku odpočinku či klidu. Pitter již nedokázal déle čelit nesmyslnosti války. Během jedné noční bitvy se nepozorovaně vzdálil. Za několik dní byl hlídkou dopaden a předveden před polní soud, který mu prozatím uložil vazbu. Tehdy zasáhla, jak později vyprávěl, boží prozřetelnost. (Pitter, 1914-1915, kart. 6) Ve vězení v Zakličíně strávil několik dní čekáním na popravu za dezerci. Soudce ho nakonec propustil a přidělil k jinému pluku. Pitter po válce dohledal, že dotyčný soudce před vypuknutím války vykonával práci pražského advokáta. (Pitter, 1996, s. 12)

V letech 1915 až 1916 působil jako telefonista v oblasti poblíž slovinského města Gorice. V tomto prostoru urputně soupeřilo Rakousko – Uhersko s Itálií, které mezi sebou svedly jedenáct tvrdých bitev. (Pitter, 18. 9. 1920, kart. 6) Jako telefonista musel hlídat neporušenost drátového spojení a případně jej dle potřeby opravovat i během těžké palby. Přesto se jednalo o daleko bezpečnější období, ze kterého pochází Pittrův soubor básní „*Pod šedým kabátcem*“. Ke konci dubna 1916 závažně stonal s vysokými horečkami. Po zotavení v nemocnici Neubergeru odjel na čtyři týdny do Prahy. (Kosatík, 2009, s. 45) V létě 1916 doputoval s vojenským plukem až na hranici Rakouska – Uherska s Černou Horou. Zde v pevnosti Bileča znovu onemocněl. Tentokrát velmi vážně. Později vzpomínal, že sami lékaři nedokázali nemoc pojmenovat. Po úplném uzdravení v pevnosti dále působil jako vrchní sanitář až do 4. listopadu 1918. První světová válka skončila a Pitter se mohl konečně vrátit zpět domu. (Pitter, 1996, s. 108)

## 2 Životní filozofie Přemysla Pittra

Období mezi koncem první a začátkem druhé světové války bylo z hlediska působení Pittra opravdu zásadní. Mladý člověk, který se vrátil jako svědek totálního pokřivení lidství z prostředí válečných bojišť, opět našel ztracenou víru v boží existenci. Právě náboženství se stalo alfou a omegou nově budované životní dráhy, či přesněji filosofie. Základními znaky nového života byl humanismus, křesťanská víra a s ní spojené pacifistické přesvědčení. Tyto hodnoty a postoje následně uplatňoval v praxi v rámci sociální péče zaměřené na pomoc druhým, kteří se tzv. nacházeli pod těžkými koly osudu. Příkladem této pomoci byl chod Milíčova domu a za její vyvrcholení lze považovat Akci Zámky, při které došlo k záchraně dětí z různých internačních a koncentračních táborů. Tato kapitola se zabývá životní filozofií Přemysla Pittra.

### 2.1 Křesťanská víra

V dětství Pitter objevil víru v Boha díky své matce. Stalo se tak při vycházce do parku na Karlově náměstí. Syn se dožadoval podání jasného důkazu o boží existenci. V okamžiku, kdy míjeli záhony s jarními květinami, Žofie odpověděla: „*Vidíš ty barvy květů a jejich tvar? Cítíš jejich vůni? Pozoruješ, jak včelky horlivě sbírají pyl, aby jej pak zpracovaly na vosk a med?*“ (Pitter, 1996, s. 106-107) Přemyslovi se rázem změnil celý svět a poprvé plně pocítil víru v Boha: „*Ano, matinko, už vidím Boha*“ (tamtéž, s. 106-107) První krize víry se dostavila v devíti letech. Víra v Boha postavená na matčině pojetí dostala nečekanou ránu v podobě děje pohádky „*O Karkulce*“. Dětská mysl nebyla připravena přijmout existenci zla či jiný pohled na řád věcí, jako tomu bylo u pozorování společného mírumilovného a harmonického vztahu mezi hmyzem a květinami. Druhá krize přišla o dva roky později. Stalo se tak při návštěvách zpovědnice v Emauzích, kde místní farář začal se jedenáctiletým podrobně rozebírat jeho hříchy vůči šestému přikázání. Neopatrnému zpovědníkovi se podařilo navždy Přemysla vyhnat z katolických kostelů a vzbudit nelibost s katolickým chápáním křesťanství. (Kosatík, 2009, s. 14)

Víru znovu objevil coby voják na frontě první světové války. V roce 1916 těžce onemocněl. Tehdy zažil jakési vnitřní osvícení, uslyšel Boží hlas: „*Byl jsem k smrti nemocen. Lékaři udělali nade mnou kříž. Byl jsem si dobře vědom, že musím umřít. Smrti jsem se ale bál. Byl jsem velmi mlád a chtěl jsem žít. Kládl jsem si tu otázku, kdo mne může uzdravit? Jedině Bůh má tu moc. Začal jsem se vroucně modlit, jako nikdy předtím.*“



*Po modlitbě, když jsem rozjímal, upadl jsem do vytržení, na které jsem předtím vůbec ani nepomyslel. Viděl jsem jakoby polokouli, která byla pokryta černými, až do tmavorudými mraky. Byl to strašný pohled. Pojednou vidím, jakoby hora vystupovala z těchto strašných mračen.* (Pitter, 17. 6. 1974, kart. 168) V dopise Pittra adresovanému P. Šťastnému z 18. června 1974 dále píše: „*těžko ovšem slovy vyličit, co jsem vlastně zřel. Ale byl to spíše ostrov v temném rozbouřeném moři, na němž jsem se ocitl, nikoli hora. Kolem tonuli lidi, kterým jsem pomáhal na břeh. Zjevení mizelo za úchvatné hudby a zpěvu. Strašivé mraky vystřídala oslepující záře a mě naplnilo nevýslovné blaho. Tehdy jsem pochopil, že můj život nepatří už mně, ale Bohu k službě lidem, k záchraně tonoucích.*“ (tamtéž, kart. 168) Po úplném uzdravení z lůžka vstal úplně jiný člověk. Osobnost silně věřící, milující a rozdávající a nemyslíci na vlastní užitek.

Je nesmírně těžké Pittra přesně definovat. Nelze ho bezpečně řadit mezi vyznavače katolické, ani protestantské církve, i když ke druhé směřoval více. Jeho rozsah byl nevídaný. Spíše představoval praktického neortodoxního křesťana pracujícího v terénu a nikoli kázajícího klerika někde v posvátném ústraní. Možná by bylo nejpřesnější označit ho za praktického pacifistického křesťana. Základním zdrojem nové životní filosofie byla znalost Nového zákona a navázání na tradice období české reformace. Obdařen otevřenou myslí se nebál polemizovat a obhajovat své názory na různých mezinárodních shromážděních, která řešila otázky víry a pacifismu. Zároveň dokázal pozitivně přijímat i nepatrné rozdílnosti mezi jednotlivými náboženskými směry. Nejvlivnějším mužem, který významně formoval názory a postoje mladého Pittra, byl jeho středoškolský učitel Emanuel Rádl. Obzvláště důležitý byl rok 1918, kdy mu odhalil jiný pohled na křesťanství. Rádl totiž poukazoval na nesmyslnost pasivního přijímání hodnot křesťanství někde v klerickém ústraní. Pouze takový člověk, který je v osobním kontaktu s ostatními a vehementně bojuje za Kristův odkaz, se může považovat za skutečného křesťana. V období utváření samostatného státu po třech staletích utlačování habsburskou mocí celé zástupy nadšenců a mladých intelektuálů z řad protestantů viděly východisko v navázání na odkaz české reformace jako cesty k budování ideální společnosti. Ovšem nedokázaly přesně definovat, na jaký odkaz navázat. (Kosatík, 2009, s. 84)

Teprve Rádl svým posluchačům určil směr vycházející ze znovunalezení a prohlubování silné vnitřní mravnosti a odpovědnosti každého občana. Zásadní názorový konflikt mezi Rádlem a Pittrem se dotýkal rozličného chápání jiného než křesťanského náboženství a otázek pacifismu.

Zatímco Pitter obdivoval Gándhího a nezavrhoval možnosť existence karmy, Rádl odmítal možný názorový prúnik jednotlivých náboženství. Pitter se stavěl ostře proti sebemenšímu násilí a Rádl zcela válku nezavrhoval, jestliže se jednalo o válku za prosazování vyšších ideálů. (tamtéž, s. 84) Jako student Husovy bohoslovecké fakulty se snažil blíže pochopit odkaz Nového zákona u profesorů Fr. Žilky, Fr. Hrejsy a J. L. Hromádky. Při těchto hodinách poznal zajímavou osobnost období české reformace, Jana Milíče z Kroměříže. Konečně našel vzor hodný následování. Milíč v sobě spojoval veškeré Pittrovy zásady. Veřejně kázal o mravnosti a náboženské víře obyčejným lidem, jimž se přibližoval vyznáváním chudoby a poskytováním aktivní sociální péči nejpotřebnějším. Myšlenky a odkaz reformace představovaly všeobecně významný zdroj inspirace Pittrovy víry. Uznával nejen Milíčovy zásady, ale také názory Petra Chelčického o nezbytnosti vytvoření království Božího na základech nenásilného křesťanství a svědomí společnosti. (Procházková, 2014. s. 38-49)

## **2.2 Pacifismus**

V prostředí našich podmínek fungovalo ještě před válkou od roku 1912 České mírové hnutí, v jehož čele stála charismatická J. Wurmová. Po návratu z války Pitter od 20. let spolupracoval s kolegyní Wurmové, P. Moudrou. U zrodu pacifistického hnutí v českých zemích tak stály dvě výrazné ženy. V oblasti výchovy vypracovala teorii o novém člověku, který je od přírody vybaven mechanismy pro budování své vnitřní mravní vyspělosti. Pitter se s ní poprvé setkal díky zásahu A. Pohlové v roce 1919. O rok později přijal pracovní pozici v blízkosti ministra národní obrany Klobáče, se kterým se znal již z dob svého působení v otcově tiskárenské firmě. Mohl být tak svědkem původní snahy Masaryka demontáže klasického typu armády. Později byl ministr odvolán a vláda s Masarykem nakonec klasickou armádu ponechala, což za několik let vyústilo v otevřenou kritiku Pittra. (tamtéž, s. 41-46) Pitter se profiloval především jako radikální pacifista. Byl členem Hnutí pro mezinárodní smír (IFOR), jehož pobočka v ČSR se začala utvářet od roku 1923. V roce 1924 proběhla mezinárodní konference v moravském Štamberku. Diskutující se během živé rozpravy rozdělili na dva názorové tábory. Součástí prvního, který jednoznačně odsuzoval sebemenší náznaky válčení, byl Pitter a neoficiální představitel československé IFOR, V. Bulgakov. Druhý v čele s Wurmovou uznávala oprávněné násilí ve smyslu obranné reakce napadaného státu. V úvaze „*Pacifismus a obrana*“ Pitter definoval válku jako naprosto nesmyslný, zbytečný, destruktivní, zločinný a odporný lidský počin.

Armáda se mu stala jednoznačným symbolem neschopnosti společností žít v míru. Kritické hlasy Pittrovi vyčítaly příliš jednostranné soudy a absolutní neuznávání války obranné. Dle jeho názoru byla válka dobovým přežitkem. Domníval se, že lidstvo po zkušenostech z První světové války přece opustí tyto destruktivní tendence, které se dotýkaly a v závěru zničily kulturní i mravní hodnoty národů. Kritikům oponoval tím, že jakýkoliv válečný akt může být považován za obranný. (Kvaček, 2005, s. 35 -38) Československé hnutí zahájilo svoji činnost v roce 1925 s předsednictvím Bulgakova, který sám zažil perzekuci z rukou ruských úřadů při odmítnutí vojenské služby. Bývalý tajemník spisovatele L. N. Tolstého budil v řadách československého četnictva pozdvižení z důvodů možného napojení na ruskou vládu. (Kosatík, 2009, s. 70-76) V dobách formování samostatného ČSR odmítali stoupenci radikálního pacifismu nástup do povinné vojenské služby. V reakci na tento stav soudní moc stanovila precedens. Občan, který nenastoupil do služby, byl odsouzen ke třem až patnácti měsícům vězení. Jestliže po odpykání trestu stále odmítal, celá situace se opakovala. Pokud takový stav přetrvával, odsouzený putoval na psychiatrii a poté domů s doživotním lékařským záznamem. Pitter působil jako veřejný obhájce těchto tzv. odpíračů vojenské služby, kteří z důvodů svědomí odmítali vojenskou službu. První pomoc poskytl v roce 1921 J. Mačkalovi. Armáda nakonec navrhla dva způsoby řešení. Buď sepiše žádost o prezidentskou milost, nebo se vrátí domů s doživotním cejchem nezpůsobilého občana. Obě varianty byly nepřijatelné. První možnost Pitter ostře odmítal. Mačkal, nebyl přeci ničím vinen. Druhou volbu přijímal o něco smířlivěji. Přesto se odvolával na pozici Krista, kterého také označovali za duševně nemocného. Jediné a dlouhodobé řešení viděl Pitter v zásadní úpravě legislativy, jež by zohledňovala možnost vykonání povinné služby státu v nějaké jiné alternativě než vojenské. (Kosatík, 2009, s. 93-95)

V průběhu roku 1923 se tvrdohlavě zastával odpírače J. Adamce. Tehdy došlo k vyhocenému slovnímu konfliktu mezi Pittrem a generálním inspektorem armády, Macharem. Pitter neslevil ze svých argumentů a Machar jej obvinil, že právě tyto postoje zavírají mladé muže do žaláře. Sám Pitter se následně ocitl před soudem a od jistého postihu ho zachránil senátor Klofáč, který se bez úspěchu snažil na půdě senátu o změnu branné legislativy. Od této události policie hlídala veškerá veřejná vystoupení Pittra (Kosatík, 2009, s. 96-97) V říjnu 1925 zaslal Masarykovy dopis s přiloženou vojenskou knížkou.

Tón dopisu byl značně teatrální, bez oslovení a plný kritiky zaměřené proti postupu úřadů vůči jeho osobě a kritiky prezidentova vztahu k armádě: „*Nikdy jsem nikoho nenaváděl, aby brannou povinnost nekonal. Považoval bych to za násilí mravní. Někteří přátelé, kteří se obrátili na mne s dotazem, co mají činit, mohli by mi dosvědčit, že jsem jim nikdy neřekl, že nemají sloužit. Jistému Cibulkovi jsem i napsal: služ! Neboť vím, že ten kdo se dotazuje, co má dělat, nemůže jednat z moci přesvědčení, a proto brzy by podlehl nátlakům, které jsou na tyto lidi činěny, a byl by proto naší ideji jen na škodu.*“ (Kosatík, 2009, s. 98) Pacifistické aktivity Pittra neunikly bedlivé pozornosti státních úřadů. Jako radikální pacifista byl do jisté míry evidován jako podvrtný element oficiální politiky. Mezi lety 1925 až 1926 byl několikrát zatčen, podroben domácím prohlídkám a nakonec odsouzen dle platné trestní legislativy. Celá situace opakovala i později mezi lety 1928 až 1931. Díky mezinárodním kontaktům nebyl v těchto těžkých chvílích osamocen. Podporující dopisy a četné petice přicházely např. z anglického parlamentu, mezinárodních organizací, R. Rollanda, A. Einsteina a dalších. Přesto byl uvězněn po dobu několika měsíců ve věznici Pankrác. (Štěpán, 2005, s. 52)

### 2.3 Humanismus

Humanismus v dobách První republiky pochopitelně, vzhledem k nedávné válce a vzniku nového národa, představoval cestu k obrodě ve smyslu vytvoření nové ideální společnosti postavené na lásce a vzájemné ohleduplnosti občanů. V oblasti politického směřování státu byla výraznou zárukou takového vývoje demokracie. (Hrubý, 2005, s. 25-26) Duchovní náplň humanismu nejlépe definoval Masaryk. Původními názory silně kritizoval válku jako absolutní nemorální počínání. Později začal rozlišovat válčení útočné, které bylo naprosto nepřijatelné a válčení obranné, povolené a nutné k zachování suverenity státu. Pitter v tomto případě uznával původní názor. Dle názoru Pittra v okamžiku povolání legií do boje za samostatnost, Masaryk popřel své prvotní přesvědčení a to mu Pitter nikdy neodpustil: „*Sám vypravuje o bezesných nocích, v nichž viděl vraždící se bratry, hrozí se každé hodiny, o kterou válka trvá déle – a na druhé straně se chvěje úzkostí, aby válka neskončila dřív, než se podaří jeho titánské dílo – vybudování československého státu!*“ (Kosatík, 2009, s. 116) V prvním případě se jednalo o astrální pojetí odvolávající se na boží existenci a věčnost zachování lidské duše. Pittrův Bůh je stálý, milující a nikdy nepodléhající změnám. Ve druhém je základem již zmiňovaná demokracie a s tím spojený respekt k druhé osobě, zachování důstojnosti, svoboda myšlení a mravní vyspělost národa.

Rozdílné chápání lze nalézt v otázce víry v Boha, kterého Pitter považuje za základní autoritu určující formování citu a rozumu. Masarykova Prozřetelnost vybízí k zachování čistého rozumu a odmítání černobílého chápání víry. Tedy slepé následování, jež není vystaveno kritice rozumu, verifikaci. Rozdílné je uchopení odkazu Ježíše a jeho lásky k bližnímu. Pitter svoji práci zaměřoval na konkrétní osoby, které žádaly pomoc hmotnou, duchovní a zdravotní. Masaryk tento problém pojímal celospolečensky ve smyslu vymýcení nešvarů společnosti pomocí organizovaných zásahů. Směřoval ve svém působení tedy k všeobecnému upravování existencionálních podmínek občanů. (Hrubý, 2005, s. 26)

Oba považovali období reformace za zásadní etapu pro další budoucí vývoj národa. Na ideálech reformace lze postavit úspěšnou mravně silnou, citlivou a moudrou společnost. Takový vývoj by zaštiťovala a ochraňovala právě demokracie. Stavět nově vzniklý stát pouze na demokracii ve smyslu politickém bez výchovy občanů v duchovní a mravní sílu by bylo v podstatě k ničemu. Takovou demokracii si lze představit jako stav, kdy chybí pevné základy pro úspěšné fungování. Těmito základy je podle Pittra i Masaryka náboženství a spravedlivý společenský řád. Oba faktory významně podporují fungování demokratické společnosti. Pro oba je správnou taková výchova, která se odehrává od útlého dětství přes následné působení ve veřejném životě cestou k dosažení ideálu demokratické a humánní společnosti. (Hrubý, 2005, s. 27)

Tolerance u Pittra a Masaryka stojí na základech hluboké úcty k druhému jako člověku vyznávající různá náboženství a názory či je příslušníkem jiné národnosti nebo etnika. Člověk má právo vyjádřit svůj osobní názor současně s prokazováním respektu k názoru jinému. Násilí nebo jiné vyhocené emoce zde nemají místo. Tolerance je tedy současně výrazným projevem humanity dotýkající se i otázky náboženství, neboť na světě existuje velké množství náboženských směrů a filosofí, jejichž společným jmenovatelem je víra v existenci vyššího řádu. Toto přesvědčení muselo být během vzrůstajícího tlaku ze strany nacistického Německa nutně konfrontováno se silícím nacionalismem, ve kterém Pitter nevidí cestu k dosažení tolerantní společnosti. Podobně i Masaryk tuto cestu zavrhuje, protože taková filosofie má potenciál svést příslušný národ z cesty spravedlivé, tolerantní a harmonické společnosti. Pitter prokázal své mimořádné tolerantní chování během bouřlivých dnů po ukončení Druhé světové války, kdy německé obyvatelstvo českých zemí čelilo nebyvalé krutosti ze strany Čechoslováků a při pozdější péči o děti z koncentračních a internačních táborů. (Hrubý, 2005, s. 29-31)

## 2.4 Kritika Masaryka

Hned v úvodu studie: „*T. G. Masaryk křesťan a státník*“ z roku 1929 je patrná velká nejistota ze strany Pittra, co by kritika Masaryka. Sám sebe označuje za malého člověka, který oproti prezidentovi nic nedokázal. Jako kdysi Milíč kritizoval osobnost císaře Karla IV., tak i Pitter neváhal odsuzovat prezidentovo ustoupení od předválečných názorů. Masaryk zavrhl své idealistické postoje z důvodu přijetí ústavní funkce a v době poválečné můžeme pozorovat zrod pragmatického pohledu na vývoj československé společnosti. Kritika, která se objevila v příslušné studii, byla zaměřena na ztrátu jakéhosi pevného či základního bodu Masarykovy filosofie. Celý stav Pitter přirovnal k síti nepřehledně existujících tezí a postulátů.

Třicetistránková esej: „*Chelčický, Tolstoj, Masaryk*“ popisující tři osobnosti, jež měly zásadní vliv na Pittra. Vyzdvihl zde přínos trojice osobností pro utváření mravní základny jednotlivce. Chelčického a Tolstého, kteří nikdy neustoupili z požadavků osobní mravnosti, oddělil od Masaryka, jež se dle něj dopustil odklonu od individualistického pojetí mravnosti a začal uznávat alibisticky prospěch společnosti jako celku. V podstatě kritizuje pokřivení svých osobních zásad na úkor společenského prospěchu. Takový člověk je neustále nucen kličkovat mezi různými kompromisy, což v závěru povede k nemožnosti naplnit osobní i společenské požadavky. (Kosatík, 2009, s. 99 – 103)

## 2.5 Olga Fierzová

V meziválečném období vstoupila do Pittrova života O. Fierzová, celoživotní spolupracovnice, duchovní blíženko a jeho velká opora. Narodila 26. července roku 1900 v německy hovořícím švýcarském kantonu Aargau. (Tomanová, 1997, s. 18-22) Ve vztahu k Přemyslu Pittrovi je zásadní rok 1926, kdy jako překladatelka dorazila na konferenci Hnutí pro mezinárodní smír, kde se poprvé setkala s Pittrem. Obě osobnosti zapálené pro pacifismus a solidaritu našly mnoho společných témat k rozhovorům. Fierzové obzvláště imponoval originální a netradiční vztah Pittra k Bohu. V roce 1926 společně s Pittrem navštívila Německo, Belgii, Nizozemsko, Francii a Švýcarsko jako velmi schopná tlumočnice ovládající několik jazyků. Ve Švýcarsku Pitter Olze věnoval náboženský obrázek jako poděkování a připojil i oficiální pozvání do ČSR, kam dorazila poprvé již na podzim 1926. Nakonec se rozhodla v roce 1929 natrvalo usadit. Od roku 1930 neúnavně podporovala snahu o zakoupení pozemku nezbytného pro postavení budoucího Milíčova domu. V roce 1933 při spuštění chodu domova na Štědrý Den byla již osobností neodmyslitelně spjatou s činností domu.

Vynikala organizačními schopnosti, proto každý z dobrovolných zaměstnanců dostal svoji příslušnou pozici i odpovídající povinnosti. V osudový rok 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, bylo všem jasné, že přicházejí těžké časy. Olga přesto odmítala ČSR opustit a nadále vytrvale pracovala ve prospěch Milíčova doma. Vlastnila švýcarský pas a domnívala se, že poskytuje zaručenou ochranu před nebezpečnou činností, při které společně s Pittrem organizovala existencionální pomoc pronásledovaným židovským rodinám. (Šimsová, 1994. s. 38-43)

Po válce zůstala neochvějně po boku Pittra a společně s dalšími spolupracovníky zajišťovala chod Akce zámky, která se stala symbolem záchrany a zotavování dětí postižených válkou. Na přidělených zámkách sepisovala inventáře těchto budov. Tím uchránila Pittra před uvězněním, neboť musel čelit vážnému obvinění, že zámecký majetek rozkradl. (tamtéž, 1994. s. 38-43)

### 3 Pedagogická a sociální činnost Přemysla Pittra

Filosofickým předpokladem pedagogické a sociální činnosti Pittra byly morální zásady čistého a prapůvodního křesťanství. Základem jeho tzv. praktického křesťanství byly pojmy láska, pravda, mír, tolerance, spravedlnost, laskavost a dobro. Vycházel z přesvědčení, že základní touhou každé živé bytosti je nalezení lásky. Náboženskou výchovu lze vychovat člověka laskavého, pokorného, tolerantního, pravdomluvného a schopného poskytnout podporu bližnímu svému. Pro vytvoření takové společnosti je nutná vnitřní revoluce ducha. Teprve pak lze měnit světské řády v souladu s Boží existencí. Na první místo staví náboženskou výchovu, která musí vykazovat prvky nenásilnosti, jemnosti a citlivosti, protože taková podoba je pro děti nejlépe uchopitelná. V případě starších dětí doporučuje prostřednictvím náboženství vychovávat mládež k hodnotám rodinného života. Inspiraci pro své zásady čerpal z Nového zákonu a odkazu české reformace. Za významné praktiky čistého křesťanství považoval J. Milíče, J. Husa, P. Chelčického a členy Jednoty bratrské. V díle „*Duchovní revoluce v srdci Evropy*“ vzdává hold velikánům české reformace, které považuje za nositele plamene naděje a víry ve schopnosti člověka stát se skutečným křesťanem bojujícím za spravedlivý sociální řád, svobodu svědomí a osobní poctivost. (Drábková, 1994, s. 83)

Mnohem později až během druhé světové války Pitter sepsal osmdesátistránkový dokument „*Kulturní a sociální program*“ s podtitulem „*Plán kulturně politického vývoje*“, v němž se zabýval také problematikou vzdělávání, v jehož důsledné reformě spatřoval vizi lepšího člověka i celého světa. Plán staví na výchově žáka k odpovědnosti, což pozitivně ovlivní jeho dospělé působení. Učení se informacím nazpaměť postrádá význam a představuje zcela podružný cíl Pittrových úvah. Součástí navrhovaného plánu byly nové učební osnovy řešící náplň dějepisu, zeměpisu, výuky cizích jazyků, vliv osobního příkladu pedagoga, náboženské a občanské výchovy. Dějepis koncipoval jako předmět, ve kterém se budou žáci nejdříve seznamovat s životem svých prarodičů pro udržení osobní povahy vyučované látky. V zeměpise budou postupovat od základního poznávání nejbližšího okolí. Tím získají potřebnou osobní zkušenost a sami odhalí podstatu přírodních jevů, a nebudou tak odkázáni pouze na názory pedagoga. Vyučováním jazykem měla být němčina coby jazyk našich bratří. Výchova náboženská a občanská musí pronikat do všech oblastí vyučování. V otázce osobního příkladu učitele považuje za nejdůležitější důslednou znalost dětské povahy a duše. Na základě těchto informací dokáže individuálně žáky vést k pěstování žádoucích hodnot.



Hlubší studium náboženství doporučuje pro střední a vysoké školy s tím, že vybízí k uzavření teologických fakult, neboť každá církev dokáže připravit své duchovní nejlépe. Karlova univerzita by mohla zřídit zvláštní fakultu zaměřenou na studium všech velkých náboženských směrů. Dále navrhuje zřízení ústavu, jenž by zkoumal metafyzické jevy, které se vědě nedaří vysvětlit. Takové bádání, pokud bude správně směřováno, v konečném důsledku obohatí filosofii, etiku, medicínu a náboženství. Důležitost občanské výchovy spatřuje ve výchově člověka ke službě dle myšlenek Cérésola. Tím myslel dobrovolnou a bezplatnou práci středoškoláků a vysokoškoláků v sektoru veřejně prospěšných prací. Takové zapojení o letních prázdninách povede k výchově člověka schopného pracovat skupinově a nesobeckému vystupování. Ve druhé části tohoto poněkud utopického textu popisuje možnosti mezinárodní spolupráce národů i zásady budování správného státu. Dotýká se také hodnoty umělého jazyka esperanta jako možného spojovacího článku pro uchování pozitivních mezinárodních vztahů., (Kosatík, 2009, s. 182-184)

### **3.1 Milíčův dům**

Pittrova myšlenka sociální péče o osiřelé či problémové děti se zrodila mnohem dříve. Již na počátku 20. let hodlal založit Domov dětí opuštěných a mravně ohrožených. Představoval si ústav internátního typu, který by zajišťoval plnou podporu potřebným. Skupina nadšenců kolem Pittra schválila název uskupení „Milíčův dům“. (Kosatík, 2009, s. 142) Činnost zatím neexistujícího domu měla v budoucnu směřovat primárně k péči o děti bezprizorní, sloužit jako centrum osvěty či prevence pro dospělé a k poskytování veřejně dostupného stravování. Právě zde chtěl Pitter uvést do praxe principy své životní filosofie, neboť v útulku viděl významný potenciál pro výchovu nové generace občanů, kteří dle Kristových a Milíčových názorů vybudují svět spravedlivý a soucitných lidí. Pitter k této myšlence napsal: „*Náš Milíčův dům má být škola Kristových revolucionářů, odtud mají vycházet lidé naplnění soucítěním a prodchnuti touhou po spravedlnosti života.*“ (Pitter, 1927, kart. 15 ) Od první myšlenky k realizaci uplynulo téměř deset let a pouze díky Karlu Skorkovskému, pražskému staviteli a filantropovi v jedné osobě, se mohlo začít stavět. (Kosatík, 2009, s. 144)

#### **3.1.1 Chod Milíčova domu**

Na Štědrý Den roku 1933 začal premiérový program Milíčova domu Pittrovým kázáním „*Já a můj dům sloužití budeme Hospodinovi*“. Již dopoledne dorazilo přibližně 80 dětí a některé i s rodiči. Celé setkání probíhalo v duchu Vánoc. Děti v rámci pěveckého kroužku zpívaly oblíbené vánoční koledy a na závěr obdržely od pracovníků nadílku a knížky.

(Matouš, 2001, s. 40-41) Základním posláním domu byl výběr efektivního způsobu trávení volného času. V rámci útulku trávily děti ve věku 5 až 14 let volný čas rozděleny do menších skupin, které podnikaly pravidelné schůzky. Dům nabízel celou řadu zajímavých činností, např. pěvecký, výtvarně pracovní, herní, pohybový, divadelní, kuchyňský kroužek, možnost studia německého jazyka, kurzy zahradnictví aj. Pracovníci zároveň zprostředkovávali dětem zážitky prostřednictvím výletů mimo hlavní město a různými exkurzemi muzeí a divadel. Děti mohly využít prostory domu pro domácí přípravu na vyučování.

Domov působil jako vzdělávací, výchovná, volnočasová organizace vedoucí své svěřence k pochopení samostatnosti, praktičnosti, morálních hodnot a odpovědnosti za své chování a jednání. O výsledcích práce dětí byli rodiče seznamováni na rodičovských setkáních. Výchova v domě cílila také na tělesnou stránku nejmenších. Pěstování správných hygienických návyků, zajišťování odborného lékařského dohledu a optimálních stravovacích návyků. Děti dostávaly pravidelné svačinky a případně i oblečení dodané veřejností. (Faltusová, 2008, s. 20) Inspiraci pro výchovné směřování Milíčova domu Pitter našel při svých cestách po Anglii: *„Výchova je naprosto individualistická, tj. každému dítěti zvlášť věnuje se pozornost, pro každé je jiná metody, každé vychovává se k vlastnímu osobitému životu. Žasnul jsem, když jsem byl po dvě odpoledne přítomen takovému, školnímu vyučování! Především učení dávalo se venku, v zahradě, u malých, porůznu postavených stolků a každé téměř dítě dělalo něco jiného, totiž to, k čemu mělo právě největší chuť: jedno kreslilo, druhé počítalo, třetí četlo atd. Ptal jsem se, jestli nepanuje při tom anarchie, jestliže dítě je neposedné a nemá chuti ani k tomu ani k onomu, ale v tom právě spočívá smysl anglické výchovy, že děti jsou od útlého mládí vedeny k uvědomování si svých povinností a k jejich dbalosti.* (Pitter, 1927, kart. 181) Po každém ukončení jedné aktivity přišla pauza, během které se děti utišily a mohly vykonávat různé činnosti dle libosti. Náplň si tedy volily zcela samy.

### **3.1.2 Vzpomínka Blanky Sedláčkové**

Dle vzpomínek Sedláčkové je nezbytné chápat Pittra spíše jako vychovatele než pedagoga. Sám Pitter o učitelství a vychovatelství soudil, že se jedná o profesi utvářející zásadním způsobem budoucí život dítěte. Vzpomíná na krásné okamžiky, které prožila při svém pobytu v domě a později na zámcích už co by dobrovolná pracovnice.

Pedagogové i vychovatelé přistupovali k dětem vždy láskyplně a trpělivě: „*V Milíčově domě vládla radost a pohoda. Usměvavost, laskavá péče vychovatelů a učitelů, které jsme tak důvěrně nazývali strýčkem a tetinkou, navazovala vzájemné srdečné kontakty, které jsou tak významné pro vnímavou dětskou duši.*“ (Sedláčková, 2003, s. 18) Jiné vzpomínky se váží na každodenní chod, kdy děti trávily čas v domě rozdělené do menších skupin po deseti až dvanácti členech. Malé skupinky nesly charakteristická názvy podle toho, zda šlo o chlapecké nebo dívčí oddíly. Dívčí družinky se jmenovaly Srnky, Vlaštovky, Včelky, Veverky, Berušky a chlapecké Bobři, Rackové, Lvíčata a Vlčkové. Nejpočetnějším oddílem byly nejmladší svěřenci Milíčova domu označováni jako Broučkové a Kůzlátka. Tito nejmenší trávili svůj čas v největší herně pod dozorem vlastní tetinky. Ze strany pedagogů a vychovatelů byla obsazenost jednotlivých místností korigována pevně závazným rozvrhem. Všichni svěřenci měly přístup do všech místností a povinná byla pouze pravidelná společná setkávání jednou týdně, která organizovala O. Fierzová, F. Krch a P. Pitter: „*V kroužcích deseti dětí nám tetinka Olga, strýček Krch a strýček Přemysl v četbě a pohovorech objevovali a ukazovali krásné a ušlechtilé vzory a cíle, z nichž jsme čerpaly látkám pro vytváření vlastních ideálů. Nejvíce jsme se těšily na společné nedělní besídky, na které s námi docházely děti ze širokého okolí. Strýček Přemysl dokázal zaujmout naši pozornost a otevřít naši mysl i srdce všemu ušlechtilému.*“ (Sedláčková, 1994, s. 48) Z výše předloženého vzpomínání lze rozpoznat výchovné cíle. Snaha o budování morálních hodnot, charakteru a uvedení praktického křesťanství do běžného života. Rozdělení do družinek plnilo další funkce, jako byla výchova k toleranci, účelnosti, kompetencím, empatii a lásce k vlasti a její bohaté historii. (tamtéž, s. 48)

### **3.2 Hnutí Lesní moudrosti**

Počátky tohoto mezinárodního hnutí jsou spojené s osobností E. T. Setona, amerického spisovatele a velkého obdivovatele přírody. Hlavní myšlenkou nového hnutí byl návrat člověka k prapůvodnímu a co nejprimitivnějšímu životu v souladu z přírodou, tak jak jej vyznávali původní američtí obyvatelé, indiáni. Setonovy myšlenky dorazily do českých zemích před vypuknutím První světové války v osobě prof. M. Seiferta, z jehož překladu amerického woodcraft vznikl český název - lesní moudrost. Podobně jako Seton i Seifert hledal vhodné vzory pro následování a naplňování filosofie života v přírodě. Své hrdiny našel v dávné slovanské historii a osudech českých Chodů. Působil také jako překládač Setona do češtiny.

Posvátnou biblí a příručkou pro správné dodržování zásad Lesní moudrosti byla Seifertova publikace z roku 1920, „*Příroda a životem k čistému lidství*“, jejíž spoluautorem byl i Fr. Krch. (Teichman, 1994, s. 51) Postoje, které členové uznávaly, byly velmi blízké i Pittrovi. Mezi ně patřilo např. nekuřáctví abstinence a pacifismus. Z. Teichman vzpomíná na první setkání s Pittrem a Firezovou, kteří navštívili o letních prázdninách roku 1935 tábor vedený v duchu Lesní moudrosti, jako na setkání se spřízněnými dušemi. Pitter respektoval toto hnutí, ale s výhradami a opatrností. Z ankety z roku 1937 vyplývá, že zcela uznává snahu vedení člověka k milování přírody, ale nevyhýbá se kritice jistého sektářství v Setonově pojetí. Neodmítá tedy přírodu, co by nejdůležitější učitelku, nýbrž prosazování pohanské víry. Dle jeho typického přesvědčení řád přináší Bůh a ne rituály nebo symboly připomínající doby předkřesťanského světa. Další myšlenku, kterou uznával, je vedení členů k pacifismu. (tamtéž, s. 52-53) Pitter celoživotně respektoval Lesní moudrost, neboť celá řada blízkých přátel a spolupracovníků měli blízký vztah k tomuto životnímu stylu. Od poloviny 30. let bylo běžné, že děti Milíčova domu pravidelně navštěvovaly letní tábory českých woodcrafterů. Dokonce díky vzájemné spolupráci založili úspěšnou ozdravovnu v Mýtě u Rokycan. V roce 1941 prof. Seifert ve věku 54 let podlehl závažnému onemocnění a dědicem jeho poměrně velkého majetku byl ustanoven okruh nejbližších přátel. Milíčův dům, ozdravovna v Mýtě a především později Akce zámky tak získaly přístup k tolik potřebným financím. (Kosatík, 2009, s. 158)

### **3.3 Období druhé světové války**

V roce 1938, po připojení Rakouska k nacistickému Německu, Pitter přijel na pozvání rakouských přátel přednášet do Vídně, kde se stal svědkem hrubého zacházení s vídeňskými Židy. Oddíly mladíků SA zavíraly obchody a zákazníky nutily nosit ceduli s nápisem „*Já, arijská svině, nakupuji u Žida!*“ Po návratu do Čech v časopise Sbratření uveřejnil článek, ve kterém probíral opětovně problematiku vztahu mezi Čechy a sudetskými Němci. Upozorňuje na chybné kroky politiky, která výrazně opomíjela nároky této menšiny, což považoval za příčinu vzrůstajících nepokojů henleinovského hnutí v ČSR. Po své inspekční cestě pohraničních oblastí byl znepokojen neskrývanou záští, která panovala mezi Němci a Čechy. Své zážitky shrnuje v článku Sbratření z roku 1938. Zaujal dva postoje. V prvním volá po uznání územních práv a ve druhém vyzývá k obraně proti rostoucí síle nacistické ideologie pomocí duchovního boje za zachování lásky a bratrství mezi Čechy a Němci. (Pitter, 1996, s. 142-144) V pomnichovském období se zintenzivnilo pedagogické působení na chovance Milíčova domu.

Kapacita byla beznadějně naplněná, i besedy rodičů se těšily mimořádné účasti. Vše nasvědčovalo tomu, že řádový občané pocívali nejistotu po zabrání ČSR. Roky 1940 a 1941 byly poznamenány i osobními ztrátami z řad přátel a spolupracovníků. Dne 10. září 1940 odešla P. Moudrá. Úmrtí této velké bojovnice za postavení žen ve společnosti a redaktorky časopisu Sbratření Pittra velmi zasáhlo. Na počátku prosince 1941 zemřel prof. M. Seifert, který přinesl do ČSR Setonovy myšlenky woodcraftu, jež pozměnil a upravil do podoby Lesní moudrosti pro podmínky ČSR. (Pasák, 1995, s. 34) Obyvatelé i území bývalého ČSR mělo být kompletně germanizováno. Ke všemu spustil plán konečného řešení židovské otázky. Terezínské ghetto sloužilo jako přestupní stanice do vyhlazovacích koncentračních táborů. Heydrichovy snahy dopadaly i na ozdravovnu v Mýtě u Rokycan, v níž byly ukrývány židovské děti. Tyto děti společně s českými navštěvovaly místní školu a nikomu ze zdejších to nepřipadalo divné. Nakonec i ony včetně matek nastoupily do osvětimského transportu.

### **3.3.1 Péče o pronásledované Židy**

Během období Protektorátu Pitter neváhal a nebál se poskytovat pomoc pronásledovaným spoluobčanům, neboť měl mezi nimi několik blízkých přátel. Tato riskantní práce zahrnovala podporu i mimo okruh blízkých. Při srovnávání protizidovských nálad v Německu a Rakousku byli Češi rozhodně neagresivní. Žádné demonstrace či pogromy neorganizovali. Násilí přicházelo pouze ze strany nacistických úřadů. Podobně jako v jiných okupovaných evropských zemích i v Protektorátu Židé nesměli navštěvovat žádná kulturní představení. Pitter proto organizoval tajné schůzky v Milíčově domě, jehož program koncipoval jako možnost chvilkového oddechu od perzekucí. V roce 1941 bylo židovské obyvatelstvo označeno žlutou hvězdou. Mnoho z návštěvníků programu Milíčova domu již nepřišlo. Nechtěli tak vystavit jeho pracovníky nebezpečí. (Kosatík, 2009, s. 149) České děti byly zmatené a nechápaly, proč jiné žlutou hvězdu nosit nemusí. Pitter zakročil s vysvětlením, že se jedná v podstatě o projev veliké pocty vyjadřující příslušnost k národu Krista. Děti se mezi sebou kamarádit nepřestaly a dokonce při vycházkách Prahou židovským přátelům hvězdy zakrývaly před zraky kolemjdoucích. (Kosatík, 2009, s. 179-180) Pitter podporoval utlačovanou menšinu i po 22 hodině, kdy platil zákaz vycházení. Tajně rodiny navštěvoval a vždy s sebou přinesl potraviny a sladkosti pro nejmenší. Fierzová ho často doprovázela, protože vlastnila pas neutrálního Švýcarska a domnívala se, že tak Pittra případně ochrání před uvězněním.

Při jedné pozdní návštěvě zjistili, že jejich židovské přátele zatklo gestapo. Kdyby dorazili dříve, tak by následky nesli také, protože styk arijské rasy s Židy byl přísně trestán. Počet přátel i ostatních se povážlivě ztenčoval. Pitter se zaměřoval nejen na dodávku potřebných potravin, ale i na terapeutické rozhovory v duchu křesťanství. Mnozí mu pak děkovali za tolik potřebná slova a dodání odvahy, než byli deportováni do koncentračních táborů. Někteří odjeli do Terezína a odtud mezi lety 1943 až 1944 do Osvětimi. Následně veškerá komunikace utichla. Z celé Prahy bylo posláno přibližně třicet tisíc Židů. Od roku 1944 Pitter obdržel několik nepodložených zpráv o existenci vyhlazovacích praktik nacistů. (Kosatík, 2009, s. 150)

Každý poslední prosincový den pořádal Pitter vzpomínkové večery, při kterých přednesl modlitbu a zapálil svíčky Chanuky. Dále četl seznamy lidí, kteří odjeli do koncentračních táborů. Seznamy obsahovaly také jména dětí, které za války pobývaly v myšské ozdravovně u Rokycan. Po válce se zjistilo, že téměř všichni zahynuli. Přeživší Pitter s Fierzovou mohli spočítat na prstech jedné ruky. Fierzová vzpomíná na dívku Doris, která ráda navštěvovala Milíčův dům na kurzech o vaření. Ve svých třinácti letech byla s matkou deportována. Později byly přiděleny k nuceným pracím v křivoklátských lesích. (Kosatík, 2009, s. 151) Pitter společně s Fierzovou ženy navštívili dvakrát. Pak beze stopy zmizeli. Až po válce přišel dopis, ve kterém popisovali svoji strastiplnou cestu přes Terezín, Osvětim, Bergen – Belsen a nyní se zotavují ve švédském sanatoriu. (Kosatík, 2009, s. 152)

V roce 1944 přišla do Milíčova domu nečekaná návštěva dvou mladíků z pražského gestapa. Oba čekali ve vstupní hale a dle vzpomínek Fierzové musela pozitivní atmosféra veselé švitořících dětí na ně silně zapůsobit, protože po rozhovoru Pittra pokojně odešli. Druhý den byl předvolán k výslechu do pražského velitelství gestapa. Pitter odjel a ostatní spolupracovníci hledali útěchu v Bibli a modlitbách za něj. Po několika hodinách se vrátil zpět a začal líčit své zážitky. Obvinění se nakonec týkalo jeho podpory Židů. Pitter tehdy pracovníkům gestapa vše poklidně přiznal. K neuvěření Pittra ho nakonec gestapo propustilo. Až do konce války gestapo Milíčův dům nenavštívilo. Na přístup jednoho agenta Pitter nezapomněl a v neklidných dobách vítězství se ho pokoušel nalézt ve věznicích. Chtěl mu pomoci a zároveň oplatit dobrý skutek. Po bezvýsledném pátrání se dozvěděl, že byl v prvních dnech porážky nacistů zlynčován zuřícím davem. (Kosatík, 2009, s. 153)

Perzekuce Židů probíhala i v závěrečném roce války. V lednu 1945 vyšel v platnost zákon zakazující manželství mezi příslušníkem arijské rasy a Židem. V případě nedodržení předepsané legislativy byl viník či viníci okamžitě deportováni do terezínského ghetta. Tehdy Milíčův dům navštívila mladá žena s kojencem.

Rozhodla se, že se s manželem ukryje, neboť jejich manželství nenaplnovalo podmínky rasových zákonů. Pitter vypracoval odvážný plán zahrnující vymazání veškerých informací o existenci dítěte. Takto z něj mohl udělat před úřady oficiálního nálezce, jehož čirou náhodou našel při procházce parkem. Nikdo tedy nezjišťoval, kde jsou jeho rodiče. Dítě přečkalo válku v opatrovnictví Milíčova domu. Celá rodina se shledala po válce a následně emigrovala do Kanady. Před vítězným květnem 1945 pomohl Pitter ještě dvěma německým dezertérům poté, co mu vysvětlili, že do armády nastoupili nedobrovolně. Obávali se příchodu dne, kdy si porobené obyvatelstvo vybije svůj vztek na Němcích. Pitter je ukryl v Milíčově domě, kde přečkali dny slepého běsnění Pražanů. Z těchto vzpomínek a příhod vyplývá, jak důležitou roli během války sehrál Pitter, jeho spolupracovníci a prostředí Milíčova domu jako místa útlaku a naděje. Vypovídají o obrovské odvaze Pittra čelit nacistickému útlaku bez sebemenšího zaváhání či strachu o svůj život. (Kosatík, 2009, s. 154)

### **3.3.2 Hrdé pražské vítězství**

Během prvních dnů vítězství a porážky nacistického Německa došlo v Praze k chaosu způsobeného rychlým pádem utlačovatelského režimu. Na ulicích hlavního města docházelo ke každodenním projevům vybíjení nashromážděného hněvu Pražanů vůči německé populaci. Dav nerozlišoval mezi aktivními nacistickými členy a řadovými občany, jež z rozpoutáním války neměli nic společného. V následujícím textu přibližují očitá svědectví Pittra a Fierzové ze dnů kolapsu lidskosti. (Kosatík, 2009, s. 154-160)

### **3.3.3 Paní Königová**

V prvním týdnu osvobození obdržel Pitter telefonní žádost německé rodiny z Vinohrad. Jejich byt se nacházel poblíž Olšanských hřbitovů, kde ještě malé skupiny nacistických vojáků kladly odpor a odmítaly složit zbraně. Pražská čtvrť Flora patřila za války k vyhledávaným místům k obydlí zabavených bytů Němci, protože obzvláště ke konci války byla Praha ušetřena náletů osvobozeneckých armád. Při cestě za onou rodinou byli svědky násilí páchaného na německých ženách. Rozvášněný dav požadoval odklizení pouličních barikád a opětovné zasazení dlažebních kostek chodníků a silnice. Přitom byly bity a slovně ponižovány. Pitter se snažil dav uklidnit.

Nepodařilo se mu to a málem schytl rány také. Nakonec dorazili do bytu, ve kterém našli nemohoucí starou paní se dvěma malými hochy. Ostatní němečtí sousedé byli násilně vyvezeni na ulici a stali se dalšími oběťmi pouličního lynčování. Paní Königová po těchto zážitcích Pittrovi a Fierzové nevěřila, že přišli na pomoc. Nemocná paní měla oba syny na frontě a snachu v Lipsku. Bále se především o budoucnost svých vnuků. (Pitter, 1996, s. 157-158) Pro odrazení nechtěných návštěv Pitter na dveře bytu připojil nápis „Tento byt je pod ochranou Červeného kříže“. V červnu 1945 ovšem někdo projevil zájem o zmíněný byt a starou paní chtěl vystěhovat. Fierzová zájemce vyhledala. Jednalo se o mladého bankéře. Díky jejímu zásahu své ambice odložil. (Pitter, 1996, s. 159) Na konci léta 1945 měl Pitter nečekanou návštěvu. Jeden ze synů paní Königové právě dorazil do Prahy pro svoji matku a syny, kteří byli mezitím intervenováni do střediska v Raisově škole. Jak Fierzová vzpomíná, ona vyzbrojena švýcarským pasem a Pitter pověřením revoluční rady, dorazili do střediska vyzvednout onen zbytek rodiny. Po šťastném shledání a přespání v Milíčově domě odcestovali z pražského pekla do Německa. (Pitter, 1996, s. 160) Tato příhoda jednak potvrzuje opětovné osobní nasazení Pitttra, ale zároveň znamená důležitý okamžik, neboť se stal očitým svědkem otřesných podmínek jednoho z mnoha internačních středisek. Rozhodl se, že bude konat.

### **3.3.4 Opíkání zajíců**

Pitter byl z prvních dnů svobody natolik otřesen, že dle svých slov úmyslně tyto zážitky zapomněl. Až po sedmi letech, v roce 1952, se k událostem vrátil v článku exilového časopisu Čas, jehož autorem byl Fr. Klátil. (Kosatík, 2009, s. 189) Hned po vítězství viděl Pitter dav, který veřejně upálil německého mladíka a ženu. Násilí započalo u Prašné brány. Voják byl pověšen za nohy ke stožáru na náměstí Republiky. Pražané pod ním rozdělali malý ale dostatečně silný oheň. Dle vzpomínek Pitttra byl upékán pomalu a zaživa. Následně ho sundali a tělo roztrhali a poplivali. Později viděl lynčování skupiny deseti až dvanáctiletých německých chlapců, které dav bitím nutil rozebírat barikády u pomníku sv. Václava. Přes zkrvavené obličejové a pohmožděná těla pracovali za nekonečného bití a hulvátského ponižování. Na Poříčí byl svědkem napadnutí skupiny německých děvčat a seniorek. Pitter se snažil zasáhnout a málem nevyvázl živý.



Na Floře lidé obklopili nebohrou Němku, kterou tloukli po dvě hodiny, načež ji odtáhli jako kus obyčejné věci k Olšanskému rybníku, kde ji polili benzínem a zapálili. Jindy dav táhnul Němce od Žižkova až na Václavské náměstí s radostným voláním „*Jdeme opíkat zajíce*“, což znamenalo veřejné upalování jako z dob středověké inkvizice. Mezi Pražany Pitter poznával známé tváře, kteří mu podívanou doporučovali. Nesměl prý meškat, dokud se ještě pečou. (Kosatík, 2009, s. 189 – 190)

### 3.4 Pitter a jeho názor na odsun Němců

Problematice česko – německých vztahů se Pitter horlivě věnoval od dob vzniku samostatného státu. Tehdy kritizoval neutěšenost práva německé populace obzvláště v pohraničních oblastech. Územní a kulturní práva státní politika ignorovala. Bylo tedy pouze otázkou času, než chytlavá rétorika Hitlera udělá své. Životním posláním Pittrova a Fierzové bylo dosažení míru mezi národy, které prošly útrapami první světové války a odcizily se navzájem ve své sobeckosti a nacionalismu. Pittrova láska k tradicím českého národa byla čistá a nikdy neprojevovala na úkor jiných národů. To by byla ta sobeckost, sebestřednost a nacionalismus, které naprosto odmítal. Ve chvílích všech národních krizí, které prožil, se ptal sám sebe: „*Nemá náš protivník kus pravdy? Jednali jsme správně? Obstojíme mravně v tom, co přichází?*“ (Růžička, 2000, s. 92) V roce 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda.

Pitter neustále připomínal boží zákaz msty i přes pociťování obrovského hněvu. Na základě tohoto přesvědčení kritizoval události vítězného května, kdy se český národ dopustil velké chyby a popustil uzdy nahromaděné nenávisti vůči Němcům. Tvrdil, že vyšší zákony platí pro všechny bez rozdílu. Neomlouval ani německé, ani české násilnosti. Obě strany v podstatě prohrály. Způsob, jakým jsme s německými spoluobčany zacházeli, byl dle Pittrova v rozporu s:

1. Msta je zakázána božími zákony od samého úsvitu lidství. Toto přikázání Češi porušili při krutém zacházení s Němci ve dnech vítězství.
2. Boží zákony platí pro všechny národy. Vinu na násilnostech nesou Němci stejně tak Češi.
3. Naše poválečná odplata byla proti humanitním tradicím. Tvrzení, že Němci zacházeli s Čechy mnohem hůře, je mylné. Pitter připomíná pozici církví, které při páchání zla ze strany Čechů proti tomu nevystoupily a nehájily křesťanské hodnoty.

Představitelé nacismu se dopouštěli utrpení v rámci své mylné představy o německé nadřazenosti.

Český národ se může pyšnit odkazem Husa, Masaryka a budováním demokratické a humanistické společnosti. Od nacistické ideologie nelze očekávat žádná pozitiva, ale od Čechů? Kdo tedy prohrál více?

4. Pro růst zla je nutné, aby dobří lidé nic nedělali. Na obou stranách existovaly skupiny dobrých občanů, ale obě byly slepé a hluché k páchanému zlu. Obě se pak odvolávaly na různé důvody.
5. Odsun Němců nepostihl pouze viníky, ale populaci jako takovou. Lze jej považovat za trest směřovaný i proti řádovým občanům. V čem se odsun lišil od nacistických praktik během deportace Židů a dalších? V obou případech umírali lidé. Němci byli odsunuti do zcela zdevastované země.
6. Pitter upozorňoval na rozpor, kdy lidé na straně jedné odsuzovali nelidské zacházení spojené s odsunem, na straně druhé odsun jako vystěhování podporovali. Pitter se ptá, zda je možné zachovat lidskost při odsunu takového množství lidí.
7. Odsun byl závažným proviněním Čechů na německých spoluobčanech. Těžký prohřešek vůči lidskosti a kdysi budovaným ideálům ČSR.
8. Odsun znamenal hluboký morální úpadek Českého národa. Jako dravá zvěř se vrhla na cizí majetek a v projevech násilí snížila se na úroveň nacistů.
9. Pitter se domníval, že oprávněné je vyhnání pouze viníků po řádném a spravedlivém soudu. Odsuzuje vyhnání téměř 3,5 milionů Němců bez prokázání viny.
10. Otázka kolektivní viny. Pitter bere v potaz kolektivní vinu Němců v případě, že Češi udělají totéž. (Růžička, 2000, s. 99)

## 4 Akce Zámky

Přišel vítězný květen 1945 a svět si mohl konečně oddechnout, neboť hitlerovská Třetí říše byla poražena spojeneckou a Rudou armádou, které osvobodily ČSR od útlaku německých nacistů. V této neklidné době Pitter převzal od České revoluční národní rady správu nad čtyřmi zámky a panskou vilou (viz. Příloha III.). Tento majetek zabavily revoluční síly Němcům. Mimořádné úsilí okruhu nejbližších přátel včetně Pittra dokázalo za neuvěřitelně krátkou dobu opravit zámecké prostory a přizpůsobit je pobytu dětem z koncentračních i internačních táborů. Prvními hosty se staly děti přivezené z terezínského ghetta (viz. Příloha IV.), které dorazily již 22. května. Jejich počet v následujících dnech strmě vstoupal. Za nedlouho již 200 dětí a mladistvých, kteří prožili válečné útrapy, vesele obývali zámecké ozdravovny. Jednalo se především o osoby židovského vyznání, jejichž rodiče nepřežili nelidské nacistické zacházení či byli dosud nezvěstní. Bezduché pohledy, zbídačená těla a zlomené duše byly charakteristickými znaky osvobozených dětí. Znovuobjevená laskavost v podání Pittra a jeho spolupracovníků působila jako lék na rány získané během strádání v různých typech táborů. (Fierzová, 1992, s. str. 5-6)

V srpnu téhož roku byl Pitter zplnomocněn Zemským národním výborem ke kontrole podmínek internačních táborů a středisek pro Němce. Při těchto návštěvách byl skutečně hluboce otřesen těžce nevyhovujícími podmínkami. Čechoslováci si jednoduše vybíjeli svoje válečné frustrace na intervenovaných. V případě zajišťování stravy vyšlo najevo, že dostávali takové množství, které neodpovídalo ani zdaleka přidělům za války v koncentračních táborech. Při svých inspekcích zjistil, že naprostá většina Němců byla řádovými občany a nikoliv aktivními nacisty. Dle jeho názoru měli být okamžitě propuštěni na svobodu, což by v končeném důsledku zlepšilo podmínky provinilým nacistům. Ministerstvo vnitra takové návrhy důrazně odmítlo a žádalo v tisku, aby byl Pitter pro své přátelství k nepřátelům státu vyloučen ze Zemského národního výboru, který ještě tentýž den nátlaku ustoupil. Kontrolu nad chodem zámeckých ozdravoven převzalo ministerstvo sociální péče a Pittra ustanovilo pečovatelem intervenovaných Němců. Získal tak oficiální pravomoc hrůzné podmínky alespoň částečně měnit k lepšímu. (tamtéž, s. 5-6) Urážky, ponižování, udávání a žaloby byly na denním pořádku. Veřejnost a některé úřady nedokázaly pochopit výjimečnou péči zámků o německé a současně židovské děti. Děti nepřátel přeci nemohu být v kontaktu s potomky masově vyvražďované židovské populace. Velký mimo zámecký tlak Pittra a ostatní spolupracovníky neodradil.

V duchu Kristova učení lásky a tolerance nerozlišovali příslušnost náboženskou ani národnostní. Fierzová ve své publikaci „*Dětské osudy z doby poválečné*“ vzpomíná, jak Židé koexistovali s Němci. Obě skupiny žily ze zdravotních a logistických důvodů odděleně. Většinu dne se ovšem setkávali v jídelně či přilehlých zámeckých parcích. Všichni si projevovali úctu a žádné násilí ani obviňování nebylo zaznamenáno. Fierzová vzpomíná pouze na incidenty ze strany mladistvých německých chlapců, kteří byli dostatečně staří, aby chápali důsledky pádu nacismu a ještě odmítali odložit svoji hrdost. Během pracovních dní byl Pitter velmi zaneprázdněn obíháním úřadů. Teprve o víkendu jezdil po zámcích a hovořil s každým chovancem zvlášť. Pro malé připravoval různá divadelní představení a besídky. Pro starší vážnější diskuze a předem dohodnuté problematice. Akce zámky neboli „*Dvouletka*“ započala. Mimořádná a neuvěřitelná péče, obětavost a lidskost této akce nesmí být v dnešní době, kdy si národy opět přestávají rozumět a moci se ujímají lidé s nebezpečnými úmysly, zapomenuta. (tamtéž, s. 5-6)

#### **4.1 Terezínské děti**

Ke konci války Pitter již řešil otázku pomoci uvězněným dětem, které se doposud nacházely v koncentračních táborech v Čechách i mimo ně. Nejbližší spolupracovníci (viz. Příloha II.) Milíčova domu zároveň neztráceli naději, že se znovu shledají i s židovskými chovanci, kteří trávili v předválečném období podstatnou část volného času v domově. Všem začalo být pomalu jasné, že pro poskytnutí efektivní pomoci nebudou prostory Milíčova domu ani ozdravovny v Mýtě u Rokycan stačit. (Fierzová, 1992, s. 7-10) Již 9. května 1945 Pitter v osvobozeném rozhlase zaslechl úpěnlivou žádost o pomoc v Terezíně. Humanitární pomoc se soustředila v sídle zdravotně – sociální komise České národní rady. Pitter neváhal a nabídnul úřadům svoji pomoc. Kam děti ovšem umístit? Zámek v Krnsku, který po první světové válce sloužil, jako útulek pro osiřelé děti pod záštitou Krcha, vyloučil, protože byl ve zcela nevyhovujícím stavu. V úvahu dále připadal zámek v Újezdu nad Mží. Nakonec vše dopadne úplně jinak. (tamtéž, s. 7-10) V brzkých ranních hodinách 15. května 1945 Fierzová a Pitter netrpělivě očekávali příjezd nákladního auta zapůjčeného Českou národní radou. Řidič měl velké zpoždění. Právě při čekání se Pitter dozví o existujícím opuštěném majetku šlechtické rodiny Ringhofferů nedaleko Prahy. Bývalý rodinný šofér zaveze Pittra s Fierzovou na prohlídku jejich zámků.

Poprvé se tak setkal ze stárnoucí baronku Ringhofferovou, která mu poskytla užitečné rady a popis zámků Lojovice, Štířín, Kamenice. Původně nevěděl, jaký z nich zvolit. V nejlepším stavu byl zámek Olešovice. Kamenický měl větší prostory. Štířín (viz. Příloha VIII – IX.) vynikal přepychovým zařízením a Lojovice byly trochu stranou od hlavních komunikací. Nakonec vybral všechny čtyři. Okresní národní výbor v nedaleké vesnici schválil Pittrovu žádost, tudíž se rázem stal „zámecký pánem“. (tamtéž, s. 7-10)

Po úředním schválením Pitter svolal své nejbližší spolupracovníky, kteří se dobrovolně a s obrovským nasazením pustili do nutné úpravy zámeckých prostorů a pozemků. Jako první byl upraven zámek Olešovice. Úřady starou baronku vystěhovaly. Zároveň se pořizoval inventární soupis majetku, neboť nejen Olešovice, ale i ostatní zámky nebyly v těchto neklidných dnech dostatečně zabezpečeny. Pitter mezitím pronajal dvě velká nákladní vozidla a vydal se do Terezína. Prvních 40 dětí s opatrovicemi dorazily do Olešovic (viz. Příloha VI.) již 22. května 1945. Tyto děti patřily mezi nejmladší vězně a musely být okamžitě evakuovány, protože terezínské ghetto přestalo zvládat epidemii skvrnitého tyfu. Živé kostičky se poprvé po dlouhé době usadily k večeři. Fierzová vzpomíná na jejich nedůvěru i udivení z přívětivého zacházení. Některé projevovaly strach, že se ráno vrátí opět do svého ponurého vězení. Druhý den již tak neklidné nebyly. Opatrně vyšly do zámeckého parku a dokonce si začaly spontánně hrát. Ze vzpomínek Pittra je patrné, jak ho celá událost vnitřně naplňovala. Děti dostaly darem jahody, o kterých nevěděly, že narostou na stromech. Schovávaly se před slepicemi i bernardýnem Barrym u svých tetinek. (tamtéž, s. 7-10)

Úpravy se posléze přesunuly na zámek Štířín, kde ještě pobývali příslušníci Rudé armády, kteří byli ochotni pomoci při hlídání prostorů a bohatého zámeckého vybavení. Od 2. června 1945 ožil dětskými hlasy i Štířín, který původně sloužil k ubytování dalších terezínských dětí. Tyto starší jedinci také zasedli k první pořádné večeři. Jenom devítiletá Anička se schovala na záchod, který nechtěla opustit, neboť v Terezíně měla k dispozici pouze nečisté společné latríny. Následovala oprava kamenického a lojovického zámku, jejichž vybavení bylo skutečně žalostné. Dobrovolníci proto vybrali potřebný nábytek z upuštěných pražských středisek Hitlerjugend a odvezli jej do těchto zámků. Celá akce přemístování dětí z terezínského ghetta skončila k 19. červnu 1945. Celkově bylo do zámků umístěno 150 dětí ve věku od dvou do čtrnácti let. Zámecké děti postupně zapomínaly na nelidské zacházení a z jednotlivých parků se začalo ozývat veselé švitoření. Vchody budov byly označeny nápisy varujícími před nákazou tyfem, které účinně odrazovaly protiněmecky a protižidovsky rozvášněné vesničany. Počáteční výchovné práce vykazovaly určité nesnáze.

Zámečtí vychovatelé nechápali, proč děti mezi sebou komunikují velmi zvýšeným hlasem. Nakonec vyšlo najevo, že v přeplněném ghettu se nedalo domluvit jinak než pořádným křikem. Děti na zámcích doháněly zameškané učivo a obzvláště oblíbeným předmětem byly ruční práce tetinky Otuše. Ve výtvarném úkolu „*Nakresli, co si nejvíc z Terezína pamatujete*“ nejčastěji kreslily fronty na jídlo a nevhodné podmínky pro spaní. Dokázaly o zážitcích hovořit bez strachu a díky láskyplnému vedení se počáteční hořkost a hněv začaly vytrácet. (Fierzová, 1992, s. 10)

## **4.2 Vzpomínky dětí z Terezína**

Po osvobození Terezína Rudou armádou došlo k postupnému odvozu dětí a jejich matek či jiných opatrovnic z prostředí zasaženého epidemií skvrnitého tyfu. Jako první na řadu přišly nejmladší děti (viz. Příloha VI.). Později starší. Některé děti dorazily do ozdravoven samy, jiné v doprovodu matky nebo opatrovnice. Ve většině případech se jednalo o děti, jejichž rodiče byli nezvěstní. V následující ukázce přibližuji vzpomínky M. Beerové, R. I. Freudenthalové z publikace P.Kohna „*Zámky naděje*“.

### **4.2.1 Michal Beerová**

Michal Beerová, původním československým jménem Maud Steckelmacherová, se narodila 7. dubna 1929 v Prostějově na Moravě. Pocházela ze starobylé židovské rodiny, která v moravském městě žila již několik set let. Vzpomíná na původ svého neobvyklého jména. Rodiče totiž doufali, že jejich dcera jednou bude žít v britské Palestině. Proto vybrali jméno, které se v angličtině vyslovuje poměrně snadno, „Mód“. Rodina patřila mezi silně věřící a praktikující Židy, kteří slavili veškeré důležité svátky. Již při nástupu do první třídy zjistila, že se od ostatních děvčat značně odlišuje. Mezi blondýnkami vynikala tmavým zbarvením svých vlasů i jménem. Maud, familiárně Mautka, od dětství navštěvovala organizaci Makkabi a později získala členství mezi sionistickou mládeží, kde se spřátelila s ostatními židovskými děvčaty a chlapci. Obě organizace udržovaly povědomí o původu židovské populace. Děti vedly k poznávání dávné historie, hebrejštiny, tradic a zvyků Palestiny. Krásný život začal být omezován od 15. března 1939 při zabránění zbytku ČSR nacistickým Německem. Německé perzekuce se dotýkaly snad všech sfér života v Prostějově. Nejdříve přišly zákazy návštěv parků, kin, koupališť a od roku 1940 i docházení do veřejného školství. Mautka studium doháněla potají v bytech propuštěných židovských akademiků.

V roce 1941 přišlo další veřejné ponížení v podobě nošení žluté hvězdy. Rodině byl zabaven prostorný byt i úspěšné podnikání. (Kohn, 2011, s. 59) V osudový rok 1942 celé široké příbuzenstvo včetně rodiny samotné nastoupilo do terezínského transportu. Každý s sebou mohl vzít pouhých 50 kg zavazadel. V horkých letních měsících bylo neúnosné fungovat pod nekonečnými vrstvami oblečení, které se snažila rodina zachránit. Z Prostějova se vydali na pochod do Olomouce a z něho vlakem do Bohušovic a odtud opět pěšky až do Terezína. Při těchto cestách byla svědkem zbytečného týrání starších i invalidů. Po příjezdu do ghetta byla rodina rozdělena. Otce selekce přiřadila do Sudetských kasáren a Mautku, matku, sestru a babičku do baráku číslo Q 802. Mautka vzpomíná na totální přeplněnost, špínu, hlad a neustálý strach o zbytek příbuzenstva. I v takto otřesných podmínkách našla lásku k mladému muži, který v říjnu 1942 dobrovolně doprovázel svoji matku transportem na východ. Oba zahynuli v Treblince. V zimě téhož roku byla přestěhována do domu L 410, kde zůstala až do osvobození v roce 1945. Vzpomíná i na přídělky a strategii jak s jídlem vystačit na tři dny. Základem přežití byl recept „sladké nic“. Tedy pouhé olizování vidličky namáčené do směsi chleba, mléka a cukru. Dále platil pevný nepsaný zákon, že jídlo se krade pouze Němcům. (Kohn, 2011, s. 59-63)

V roce 1943 postihla uvězněnou rodinu velká tragédie. Otec nevydržel neustálé strádání a zemřel. Zbytek rodiny válku přežil. Terezín nakonec osvobodila Rudá armáda a již během června 1945 přijel Pitter a celou rodinu odvezl do Štířína. Po příjezdu následovala první koupel po dlouhé době a večeře. Kousek chleba si schovala večer pod polštář, neboť nevěděla, zda příští den nestráví opět o hladu. Vybavuje si krásné zámecké prostory a bohatě vybavenou knihovnu plnou předních německých autorů. O děvčata z terezínského L 410 se starala Fierzová společně s M. Teichmanovou. Doplnování zameškaného učiva zajišťovaly čerstvě propuštěné židovské akademické elity z Terezína. Vyučování se často přesouvalo i do jiných zámků, kam svěřenci chodívali krásnou přírodou. Jednou doprovázela mladého chlapce z Polska, který za války zastával funkci vynášeče mrtvol z plynových komor. Tehdy se rozplakal, protože mezi mrtvými objevil své rodiče. (Kohn, 2011, s. 70-76) V neděli se na zámku konala pravidelná schůzka s Pittrem. Dle Mautky nekázal, nýbrž vedl velmi klidnou diskuzi s chovanci. Jednou i na téma smrti. Nebylo to děsivé, ale naopak uklidňující, protože jeho záměrem byla snaha o uzdravení poničené dětské duše. Velmi ho obdivovala a vážila si Pittrova neuvěřitelného vztahu k dětem. Měl jakousi přirozenou autoritu, kterou nemusel vymáhat nežádoucími prostředky. Později na zámek dorazila skupina německých dětí. Židovské německým neubližovaly, nevyčítaly, ale společnou řeč našly málokdy.

Děvčata z L 410 připravily kulturní večer v podobě divadelního zpracování tvorby V. Nezvala a J. Seiferta. Odměnou se jim stal potlesk a velká pochvala ze strany štiřínského publika. Ještě téhož léta 1945 přijela skupinka dívek z polských koncentračních táborů v opravdu žalostném psychickém a fyzickém stavu. Krutost nacistů zapříčinila vzhled předčasně stárí s projevy nedůvěry a nápadné zakřivenosti. Paní Beerová se v roce 1949 odstěhovala do Palestiny, kde se vdala a pracovala ve zdravotnictví. Společně se svojí sestrou měly celkem devět vnoučat. (tamtéž, s. 70-76)

#### **4.2.2 Reneé Iltisová – Freudenthálová**

Narodila se roku 1931 v Praze, kde žila se svojí rodinou až do roku 1944, kdy nastoupila s evidenčním číslem 898 do terezínského transportu. Z ghetta dál rodina pokračovala do Osvětimi. Po příjezdu následovala selekce deportovaným Židů. Matka a Reneé přežily, ale otec byl ihned poslán na smrt do plynové komory. Další den matka s dcerou odjely do tábora Bergen – Belsen, kde přečkaly válku až do roku 1945. V nedaleké továrně pracovaly na výrobní lince pro letecké součástky. Často se vracely s popáleninami, protože během dne manipulovaly s kyselinami. V roce 1945 se bojová fronta konečně přiblížila a Němci začali hromadně evakuovat vězně transportem do Terezína, ve kterém tehdy nepanovaly tak přísné podmínky. Německý dozor plně pochopil prohranou válku a začal hromadně prchat z ghetta. Zbaběle se zbavil odpovědnosti a opustil vězně v době rozšíření tyfové epidemie. V květnu 1945 konečně přišlo osvobození a členové Rudé armády poskytli vážně nemocným okamžitou pomoc. (Kohn, 2011, s. 123 -130)

Na začátku června 1945 se obě ženy poprvé setkaly s Pittrem při návštěvě Milíčova domu. Pamatuje si na neobvyklou auru, které toho pána obklopovala. Hned další den Reneé odjela společně s jinými dětmi na zámek Štiřín, který si velmi oblíbila. Za nedlouho byla poslána do kamenického zámku. O této nemilé příhodě horlivě referuje matce v dopise s prosbou o návrat domů a výhružkou útěku z Kamenice. Z pobytu v kamenické ozdravovně si neodnesla hezké zážitky, protože jako jediná dívka měla stále oholenou hlavu. Pittra považovala za ztělesnění Boha, který vše dokáže a zařídí. Často ji představoval různým delegacím jako výsledek úspěšného zotavování, neboť za pouhé dva týdny přibrala 5kg. Ve všech dopisech adresované matce, která se mezitím léčila v sanatoriích mimo zámecké ozdravovny, popisuje hlavně skladbu denního jídelníčku.



Jednalo se o naprosto přirozenou reakci dítěte, jež bylo vystaveno hladomorům koncentračních táborů. (tamtéž, s. 123-130) Čas trávený na zámcích byl pečlivě strukturován pod přísným dohledem Fierzové. Výrazné zastoupení měly různé venkovní pohybové aktivity např. dlouhé procházky do lesa pro lesní plody a houby nebo koupání v blízkých rybnících. Vyučování bylo také zastoupeno. Renee přiznává velké nedostatky v gramatice mateřského jazyka. (Kohn, 2011, s. 132) Paní Ilstová – Freudenthalová se do Izraele odstěhovala v roce 1949. V roce 1950 se provdala a založila vlastní rodinu. Celý život stále nedůvěřovala námitkám starší německé generace, jež zažila období druhé světové války, že netušila o páchaných zvěrstvech na Židech i dalších nepohodlných lidech. Nenávist necítila. Ve dnech stáří ráda luštila křížovky a hrála bridge. Zemřela v roce 2009 a je pochována v Izraeli. (Kohn, 2011, s. 142-143)

#### **4.2.3 Greta Hofmeisterová**

Narodila se 11. září 1929 do rakouské židovské rodiny. V jejím rodném listě nenalezneme počestlé jméno Greta, nýbrž Grete. Svoji rodinu, která žila ve Vídni, popisuje jako normální a pracovně vytíženou. Po anektování Rakouska hitlerovským Německem v roce 1938 se rodina rozhodla pro radikální řešení emigrace do ještě tehdy bezpečného ČSR. Zemi opustili ve dvou vlnách pro zajištění bezpečnosti. V první odešla matka, Greta a mladší setra. Otec přišel do ČSR později. Rodina dorazila do Brna. Mnoho rodin, které uprchli před nenávistnou ideologií, se rozdělilo. Rodiče emigrovali do Palestiny a děti ponechali v brněnském sirotčinci. Tuto variantu zvolily i matka a otec malých děvčat. Od konce 40. let byly umístěny do příslušného sirotčince a rodiče mezitím ilegálně přes hranice jednotlivých evropských států a povolení Britů vstoupili na území Palestiny. Po zabrání zbylého území okleštěného československého státu úřady dívky umístily do židovského brněnského sirotčince. Na tuto příhodu Greta nevzpomíná dobře, neboť český jazyk neovládala, a stala se tak terčem nepřiměřené pozornosti ostatních chovanců. Do Terezína obě sestry dorazily na počátku roku 1942. (Kohn, 2011, s. 248-249)

Po založení dětských heimů obývaly dům L 410, ve kterém opatrovnice malé vězně vedly k výtvarné a umělecké výchově. Mezi nimi vynikala M. Weissová a později L. Šimková. Děti získaly možnost částečného odreagování od neustálého strachu. Vzpomíná na lekce psaní, kreslení, malování, zpívání a nacvičování různých divadelních her. Greta tehdy projevila velký talent pro zpívání a herectví, které později uplatnila coby hlavní hrdinka Aninka ve slavné terezínské hře „*Brundibár*“. (tamtéž, s. 248-249)

V Terezíně pracovala v zemědělství a hluboce vnímala všudypřítomný hlad. Laura Šimková, jedna z opatrovnic, nakonec Gretu neoficiálně adoptovala. Společně i s mladší sestrou nastoupily do osvětimského transportu v roce 1944. Po příjezdu prošly vstupní selekcí života a smrti. Mladší sestru bohužel oddělili. Válku tedy přežily pouze ony dvě. Během tohoto životního období pracovaly jako dělnice při výrobě nábojů, které velmi rády sabotovaly. V okamžiku přiblížení osvobozeneckých armád začali Němci s hromadnou evakuací Osvětimi a podobně jako R. I. Freudenthalová i Greta s Laurou nastoupily do terezínského transportu zpět do Čech. Vybavuje si svůj i Lauřin špatný zdravotní stav, oholené hlavy a onemocnění. Byla to právě Laura, která kontaktovala představitele zámeckých ozdravoven. (Kohn, 2011, s. 251-252)

Greta vzpomíná, jak nastupovala na velký nákladní vůz, který odvezl děti z Terezína za Prahu do zámeckých sanatorií. Chlapci byly ubytováni ve Štíříně a dívky v Olešovicích. Po příjezdu zažila pochopitelný šok z prudké změny dosavadních poměrů. Najednou byla volná a mohla se procházet krásnými zámeckými místnostmi se zrcadly, obrazy a bohatou sbírkou knih. Tehdy neváhala a jednu zcizila pouze pro ten pocit, že může opět v rukou třít pravou knihu a ke všemu zabavenou nějakým Němcům. Zámky a osobnost Pittra přirovnává k objevení nového světa lidství a milosrdenství. Pittra považovala za člověka moudrého, mravně čistého, se srdcem na dlani a taky trochu naivního. Tuto nálepku získal kvůli kázání o smrti, kterou přirovnával ke stavu, kdy se jedny dveře zavřou a nové otevřou. I přesto, že uznávala jeho mravní kvality, nemohl dost dobře pochopit, z jakých podmínek přišla. Dle jejích slov, kdo nezažil Osvětim, nedokáže vnímat tu bezradnost, touhu po životě a rozsah úpadku lidské důstojnosti. Přesto obdivovala jeho zápal, neboť Pittrova velikost pramenila z křesťanského přesvědčení pravdy, kterou kolem sebe šířil. (tamtéž, s. 251-252)

Paní G. Hofmeisterová emigrovala v roce 1946 do Palestiny. Později jezdila na přednášky o holokaustu do Německa. Vždycky byla mile překvapena přístupem mladé německé generace a jejího pevně ukotveného pocitu svědomí nad událostmi druhé světové války. Do ČSR se před rokem 1989 nepodívala, neboť komunistická hydra zamítla žádost o vstup do země. Tolik si přála ještě vidět svoji adoptivní matku Lauru, kterou bohužel již nezastihla. Po Sametové revoluci poprvé navštívila Terezín. (Kohn, 2011, s. 256-257)

### 4.3 Děti z koncentračních táborů

Po poslední várce terezínských dětí začaly přijíždět jiné z koncentračních táborů Německa a Rakouska. Mladiství dorazili z táborů Mauthansen, Dachau, Buchenwald, Ravensbruck a Belsen. Podmínky, kterých byli svědky v tomto nacistickém pekle, se nedaly vůbec srovnávat s terezínským ghettem. Jednalo se totiž primárně o místa určené k likvidaci vězňů nacistického režimu. Po příjezdu do Čech nějaký čas trávili v pražských noclehárnách, kam Pitter vyvěsil sdělení o možnostech přihlášení dětí do šestnácti let do zámeckých ozdravoven. Zájemci se mohli přihlásit v kanceláři Milíčova domu. Skupiny chlapců a dívek přijížděly každý den zásobovacími vozy k zámkům. První skupina jevila jasné známky brutálního zacházení a právě doléčeného skrvnitého tyfu. K této době se pojí jistá krizová událost, kdy na pozemky Štířína dorazila skupina sovětských vojáků a požadovala ubytování v prostorách zámku. Díky včasnému zásahu hlavního správce pro všechny zámky odešli s nepořízenou. Vzhledem k této nepříjemné příhodě byly všechny hlavní vchody vybaveny rozkazem v azbuce, který dle nařízení hlavního velitele Rudé armády zamezil dalším nečekaným návštěvám. (Fierzová, 1992, s. 11-12)

Děti z koncentračních táborů brzy zapadly mezi ostatní. Obzvláště dívky si brzy zvykly a začaly vypomáhat v jednotlivých zámeckých kuchyních. U chlapců byla situace opačná. Učitel nazývaný familiárně Toníkem později v roce 1946 referoval Pittrovi o chování těchto mladíků, kde popisuje důsledky typické pro začínajícího a tak trochu naivního učitele. Domníval se, že pouhé rozdělení povinností a smysl pro zodpovědnost stačí ke zdárnému splnění přidělených úkolů. Během přestávky mezi vyučovacími hodinami šel chlapce zkontrolovat. Nenašel jediný úkol splněný. Někteří polehávali pod stromy. Další se opalovali nebo koupali a část skupiny nebyla vůbec k nalezení. Později téhož dne vyrazili na sběr malin, kde se naplno projevíly důsledky nelidského nacistického působení. Dostali do dvojice jeden hrnek. Po delší době si všiml, že váhají při naplňování hrnků. V podstatě pociťovali strach z toho, že učitel dá do hrníčku více malin, než zvládne druhý z dvojice. Typický příklad neschopnosti spolupráce a sobeckosti, kterou získali během pobytu v různých koncentračních táborech při boji za záchranu svého života. Pedagog tedy zkusil jinou metodu. Každému dal jeden hrníček. Za chvíli byly plné. Byli schopni pracovat individuálně, ale ve skupině práce naprosto kolabovala. Dle vzpomínek Fierzové následně pochopil, že nemají důvěru ve schopnosti druhého, k sobě samým a ani k autoritě dospělého. (tamtéž, s.11-12)

Učitel Toník se snažil jít vzorným příkladem. Pokud se osoba vychovávající přímo účastní všech aktivit chovanců a zároveň jim poskytne možnost prožít zážitek vlastního úspěchu, dojde k podnětnému upevňování vzájemných vztahů i posílení žádoucích projevů chování a jednání. Zaměřil se na práci ve skupině. Chlapci totiž mezi sebou neuměli konstruktivně komunikovat a koordinovat společnou činnost. Nutné bylo přesné plánování, přesný popis práce a udělení příslušných pozic. Prvek motivace byl rozhodně důležitým okamžikem. Dále v neposlední řadě i osobní účast vychovatele. Chlapci začali postupně ignorovat nedostatky svých druhů a naopak vynakládali čím dál tím větší úsilí. Jednoho dne konečně pocítili ten opojný pocit z dobře vykonané práce. Důležitým prvkem pro navázání ideálních vztahů byla hra, konkrétně určitá forma dnešní vybíjené, kterou Toník považoval za absolutně nejpřínosnější výchovné působení, neboť při hře se odhalila skutečná povaha hochů. Na případné nežádoucí projevy chování lze účinně působit připomenutím pravidel hry, které v tomto případě suplovaly ztracený cit pro řád a touhu po bytostním ukotvením. Před spaním ještě hovořili nebo zpívali české písně, které zprvu neuměli, ale později přijatelně zvládli. Na oplátku tito polští mladíci naučili české děti zpívat písně polské. Fierzová zhodnotila přínos mladého učitele velmi pozitivně. Z lenivých a nespolupracujících výrostků pomalu vyrůstaly sebevědomé osobnosti schopné dynamicky fungovat i v celku. Uznávala odvedenou práci, protože nyní dokázali sklidit slunečnicové pole, obstarat zásoby dříví, vyskládat koks s uhlím z vagonů a dopravit jej do zámků. (Fierzová, 1992, s. 12-13) Zdálo se, že se dílo daří a spěje k velikému úspěchu. Děti pomalu zapomínaly na prožité hrůzy a stávaly se opět plnohodnotnými členy společnosti. Těšily se na pravidelné klavírní koncerty a především na schůzky s milovaným strýčkem Přemyslem. Působením srdečných, tolerantních a chápajících vychovatelů došlo k potlačení strašlivých vzpomínek. Pittrovi nešlo o bezduché kázání, ale o uvědomování si toho, že všichni jsme dětmi Božími ve svých nedokonalostech i přednostech. (tamtéž, s. 12-13)

#### **4.4 Internační tábory v Praze**

Tábory určené pro soustředění německé populace začaly vznikat již během vítězného května 1945. Správu nad chodem zajišťovaly národní výbory a různé útvary vojenské povahy. Hromadné uvěznění probíhalo ihned po osvobození. Pro velký počet zajatců bylo nutné vybrat vhodné objekty. Vláda po svém zasedání vydala 23. března 1945 zprávu o počtu intervenovaných v pražské oblasti. Celkový počet dosahoval přibližně 25 000 zadržených osob. Mezi tato střediska patřil např. Strahovský stadión s 5 až 8 tisíci lidmi, věznice Pankrác se 3 tisíci nebo tábor Hagibor a objekt bývalé školy v Raisovy školy. (Staněk, 1996 s. 27-29)

Z hlediska podmínek ubytování, hygienických, stravovacích a poskytování odpovídající zdravotní péče byly pražské tábory v naprosto katastrofálním stavu, jak poznal sám Pitter. Dle jeho pozorování nejhorší situace panovala na Strahově. Obecně bylo nejhorší stravování. Velmi alarmující byl denní přísun, který se pohyboval v rozmezí od 100 g až 300 g potravy pro jednoho na den. Výživová hodnota a energie nepokrývaly nároky zdravého organismu a následky na sebe nenechaly dlouho čekat. Zvyšoval se počet úmrtí především ohrožených skupin kojenců: batolat a seniorů. (Staněk, 1996, s. 65-69)

Ministerstvo výživy plánovalo každému dítěti zajistit 250 ml mléka denně, což v prvních chaotických týdnech nešlo splnit. Ke zlepšení potravinových přidělů veřejně pobízel Pitter. Tehdy vycházel ze svého svědectví na Strahově. Z poválečných zpráv vyplývá, že v důsledku nevhodného stravování a následných zdravotních komplikací na Strahově umíralo deset až dvacet intervenovaných denně. Jenom na břevnovském hřbitově bylo pochováno 300 osob, které zemřely v rozmezí 1. až 19. června 1945. Pobyt v táborech představoval nevýslovná muka po stránce fyzické i psychické. Vězni páchali sebevraždy, jiní trpěli depresemi nebo příznaky rozvinuté duševní choroby. V prostředí neustálého ponižování a ztráty budoucích perspektiv často vyhledávali duchovní podporu. Přístup jednotlivých správ byl v této otázce různý. Někde kněží mohli poskytovat své služby bez odporu. Jinde to nebylo možné. Většinou záleželo na víře, či nevíře personálu příslušných středisek. Své zážitky popsal i Pitter. Líčí napadení dr. Hegemonové v táboře Hloubětín, která si dovolila bez zeptání otevřít okno. Žena v pokročilém těhotenství byla zbita bičem a brutálně skopána. Agresorům se bránila prokazováním víry v Boha. Výsledkem byl přídavek s ujištěním, že víru z ženy násilím vyženou. (Staněk, 1996, s. 70-76)

Vězni snášeli častá ponižování. V jednom táboře museli vězni stát po dobu šesti hodin vystaveni žáru letního slunce. Pokud omdleli, byli zmláceni. Jiní dostali na nos prázdné krabičky od zápalek. Jestliže krabičky spadly, pak byli vězni zataženi do umývárny a opět krutě zbiti. Nebezpečnou pozici měly ženy. Množily se případy i hromadného znásilňování dokonce dívek mladších šestnácti let. Pitter se tehdy setkal s ženou, která byla takto týrána po dobu několika týdnů celkem stodvacetkrát. Situace ohledně vězněných dětí byla také velmi vážná. Vláda rozhodla 10. července 1945 o okamžitém odsunu osob německé národnosti starších pětapadesáti let a mladších čtrnácti let v doprovodu příslušné dospělé osoby do Německa. Mnohé děti byly sirotky nebo odděleny od rodin, které se nacházely v jiných táborech. Jedinou možností byla péče ze strany příbuzných, cizích osob nebo charity.

Ke konci července 1945 se v pražských táborech nacházelo ještě 1500 dětí a z toho 1300 dětí německé národnosti. Pitter tehdy dokázal zachránit velké množství malých Němců z prostředí internačních táborů a odvést se do zámeckých ozdravoven. (Staněk, 1996, s. 80-88) Během následujícího roku organizoval odjezd až 10 000 dětí s matkami do britského pásma v Německu. Bohužel v takovém rozsahu nebyl transport uskutečněn. Přesto několik transportů odjelo. (Staněk, 1996, s. 142)

#### **4.5 Vzpomínky Pitttra a Fierzové na internační tábory**

Po obrazu, který se naskytl Pittrovi a Fierzové při osvobození paní Königové v Raisově škole, bylo nutné okamžitě jednat. Podmínky Raisovy školy nelze popsat jinak než naprostou pohromou. Pitter oslovil příslušné úřady a sjednal návštěvu osobního lékaře prezidenta Beneše, jemuž ve zmíněné škole ukázal umírající kojence. Žádal po něm přimluvu u prezidenta, aby úřady zajistily mléko pro nejmenší. Bohužel již tehdy příslušné ministerstvo ovládali komunisté. Zásoby mléka dorazily se značným zpožděním. Pitter stávající poměry kritizoval před úředníky Zemského národního výboru. Ovšem bez okamžité nápravy, a proto se rozhodl jednat sám. (Fierzová, 1992, s. 22)

Na schůzce Milíčova domu všem vylíčil plán odvozu německých dětí na zámky. Později získal od ministerstva sociální péče pověření pro odvoz německých sirotek a nemocných. Na zámcích bylo v této době již plno. Tuto situaci vyřešil odjezd dětí cizí než československé národnosti do Anglie. Pracovníci zámků přesunuli zbytek osazenstva Lojovic do Olešovic. Lojovice se nacházely mimo rušné komunikace a vesnice, proto snad nebudou německé děti přitahovat nežádoucí pozornost. Pro děti Raisovy školy přijel autobus Červeného kříže. Zámek Lojovice se tak stal novým domovem pro třicet dětí, lékařku německé příslušnosti a matku slabšího dítěte coby pracovní silou. Malé děti při výstupu a autobusu polehávaly nedůvěřivě na trávníku před zámkem, a všem se tak naskytl pohled na následky české nenávisti. Hned příští den dorazila skupina dalších se čtyřmi matkami z internačního tábora Na Poříčí. Celkem bylo ubytováno na padesát dětí. Fierzová vzpomínku shrnuje tak, že druhá fáze záchrany započala a za dva roky poskytla bezpečí celkem čtyř stovkám dětí z různých internačních táborů. (Fierzová, 1992, s. 23) Situace na Strahově byla stejná, ne-li horší. Tisíce intervenovaných spalo na holé zemi pod otevřeným nebem. Umírající lidé včetně dětí sváděli každodenní boj s parným počasím a mraky hmyzu. Sociální zařízení již dávno vypovědělo službu a lidé brodící se výkaly nemohli zachovávat důstojnost při vykonávání potřeby. Epidemie úplavice dostávala vězně na hranu možností.

Mezi uvězněnými Pitter a Fierzová poznali známého německého profesora, blízkého přítele prezidenta Masaryka. Pitter neváhal a použil svůj kontakt na paní Vackovou, manželku primátora hlavního města. Své zážitky pak referovala manželovi, který další den dorazil s úředníky, kteří měli Strahov spravovat. Pitter se tak zasloužil o uzavření tohoto ostudného internačního tábora. (tamtéž, s. 23)

Po těchto hrozivých výjevech nebylo divu, že si stavů internačních táborů všimlo i zahraničí. Mezinárodní pozorovatelé silně kritizovali českou vládu za přístup k Němcům. Zdravotně sociální komise proto Pittrovi dovolila zkontrolovat stav dalších středisek. V jeho zprávě stálo, že mezi vězni je minimální počet nacistických vězňů. Navrhoval propuštění nevinných do domácí péče. V říjnu 1945 byl ze své názory sesazen z funkce ředitele zámeckých ozdravoven. Naštěstí potkal dr. Kohouta, vysoce postaveného úředníka v péči o mládež, jenž zasáhl ve prospěch Pitttra u ministra sociální péče. Získal zpět funkci ředitele zámků a byl pověřen řešením péče o intervenované. Strážnou ruku nad zámky od těchto dob držel dr. Šťastný, který velmi často navštěvoval zámky a zprostředkoval kontakt mezi zámky a ministrem. Dr. Šťastný, původem Žid, zažil útrapy války, a proto chápal důležitost Pittrovy snahy o záchranu nebohých dětí. (Fierzová, 1992, s. 24) Velitelé z internačních táborů byli zvyklí na Pittrovu přítomnost, tudíž velmi ochotně předávali děti do jeho péče. Německé matky vystavené drsným podmínkám tak ochotně nespocovaly. Jen málokdy svěřovaly své potomky Pittrovi. Na zámcích byly současně ubytovány i ztracené německé děti. S blížícím se koncem letních prázdnin se uvolnilo místo v Kamenici, kam následně začaly přijíždět další německé děti (viz. Příloha XI.). (Fierzová, 1992, s. 25)

#### **4.5.1 Wolfgang a Burkhartl**

Archivní záznam spadá do období podzimu roku 1946. Fierzová popisuje osud dvou nalezených chlapců německé národnosti Wolfganga a Burkharta (viz. Příloha XIII.). Událost zaznamenala na pozadí postupného úbytku dětí ze zámeckých ozdravoven. Těch sice ubývalo, ale pátrání po zmizelých stále pokračovalo. Ozdravovny byly toho času v kontaktu s pátrací německou stanicí, které poslaly seznamy zámeckých chovanců. Zároveň dodává, že z Německa přicházejí četné žádosti o informace ohledně nezvěstných dětí. Nejspíše protože bývalí chovanci se v Německu podělili o své zážitky ze zámků.

---

<sup>1</sup> APP 18, 000755, autor neznámý – dle vlastního výzkumu a porovnání rukopisu s dostupnou korespondencí se jedná o Olgu Fierzovou.

Koncem září 1946 Fierzová obdržela německy psaný dopis, který ve svém záznamu přeložila do češtiny. Dopis začíná oslovením „Vážený pane“. Lze tedy předpokládat, že byl adresovaný přímo Pittrovi. Jistý pan Josef Opitz žádá o informace ohledně pohřešovaných vnucích svých dvou dcer, které zamřely na tyfus v internačním táboře Dubí u Kladna. Postrádal čtyři vnuky ve věku 2,5 až 8 let. Prosí o zajištění péče a vyslání pověřené osoby na kontrolu, zda jsou v pořádku. Ke konci dopisu žádá vyšetření událostí intervence v táboře Dubí. Postrádal majetek v podobě cenností a vkladních knížek vnoučat. V závěru si stěžuje na postup správy tábora, který nezaslal odpovědi na jeho otázky. Fierzová pod překlad přidává poznámku, že přes velké pracovní vytížení starému muži ihned pomůže.

V seznamech dětí Zemského ústředí péče o mládež, který obsahoval celkem 600 opuštěných dětí německé národnosti, našla zmínku o vnucích J. Opitze. Ti měli být převezeni v srpnu 1946 s hromadným přesunem dětí z různých míst Česka do internačního dětského tábora v Polepech u Litoměřic. Následovat měl odsun do Německa. Fierzová, i když má pochybnosti, neboť některé informace nebyly kompletní, věřila, že jde o vnoučata dcer J. Opitze. Pro potvrzení identit zavolala do Kladna. Po rozhovoru získá potřebné informace. Děti by se měly nacházet právě v Polepech. Shromáždění opuštěných v Polepech se týkalo také zámeckých ozdravoven, jejichž rodiče nejsou v západních sektorech Německa. Fierzová proto poslala za dětmi kolegyni, aby zjistila více. Obávala se, že by byli posláni transportem do ruského sektoru. To nešlo, neboť dědeček neměl povolení k jejich vyzvednutí, když pocházel ze západní strany. Za ideální řešení považovala, kdyby děti našla ještě v Čechách a následně je připojila k chystanému velkému transportu na západ. Dodává, že tehdy ještě všichni věřili v uskutečnění tohoto transferu. Mezitím v brzkých ranních hodinách 1. října 1946 dorazilo do Milíčova domu nákladní vozidlo z Kamenice s dvaceti dětmi k odsunu. Mezi nimi byl patnáctiletý Kurt ze Slezska. Před chlapcovým odsunem shodou okolností do domova dorazil dopis oznamující radostnou novinku. Kurtova matka byla nyní v Meklenbursku. Dopis přišel od hamburské pátrací služby. Fierzová vzpomíná na radost z toho, že se chlapec setká s matkou v ruském sektoru. Dětem bylo v Milíčově domě přichystáno občerstvení následované rozloučením a odjezdem za přítomnosti sociální pracovnice do střediska v Polepech.

Pracovníci Milíčova domu netrpělivě čekali na zprávy o nalezení vnoučat a reakci na Pittrovo odmítnutí nabídky ministerstva vnitra. Nabízelo ředitelskou funkci v jistém táboře. Ministerští úředníci totiž nedávno Pittra odvezli do Prosečnice nad Sázavou do tábora Lešany. Pitter spatřil polorozbořené domy a vyhublé bezprizorní děti.



Úředníci požadovali jejich přemístění do nedalekého statku, který byl ovšem také v ubohém stavu. Pitter odmítl statek. Jelo se dál do Polep, kde se nacházely prostorné, krásné a čisté vojenské baráky postavené Němci na konci války. Dle Fierzové Pitter, váhající Přítel dětí, nevěděl, co si počít. Na jedné straně byly zámky již přeplněné a neschopné pojmout další skupiny dětí. K tomu hrozila ztráta Štířina a Lojovic. Na první zámek si dělaly zálsuk vysoké úřady a opravdu jej brzo získaly. O Lojovice se hlásil právoplatný dědic bývalého majitele. Na druhé straně Pitter znal příliš dobře metody ministerstva vnitra. Nedokázal si představit tu samou volnost, jakou požíval ze strany ministerstva sociální péče, a to konkrétně z rukou dr. S. Kohouta. Pitter se nakonec radil s právníky i spolupracovníky. Všichni se shodli na podmínkách. Daný tábor pro opuštěné děti bude pod správou ministerstva sociální péče. Ministerstvo vnitra nepolevilo a raději správu nad chodem tábora v Polepech předalo místnímu policejnímu sboru. Pitter tedy ředitelskou funkci kategoricky odmítnul. Poté následovalo obvinění Pitttra z podvratné činnosti a ředitelství národní bezpečnosti vydalo Pittrovi zákaz vstupu do internačních táborů. Dle Fierzové není známo, do jaké míry bylo toto jednání ovlivněno jeho odmítnutím nabízené funkce. Slovo odmítnutí je v záznamu podtrženo. Na druhou stranu Fierzová poukazuje na pokrytectví „pánů z ministerstva vnitra“, kteří často posílali na prohlídku zámků zahraniční delegace, aby se přesvědčily, jak se německé děti v ČSR mají dobře. Z ministerstva dokonce dorazili profesionálové natočit snímek ze života německých dětí ve vile na Ládví.

A zpět k hledaným vnoučatům. Kolegyně se z Polep vrátila se dvěma chlapci. Jedním z nich byl sedmiletý Wolfgang a druhý téměř tříletý Karel. Zaměstnanci Milíčova domu je zavedli do „heren malých“. Fierzová vzpomíná na jejich nápadnou uzavřenost a ustrašenost při svlékání kabátků. Báli se, že jim kabáty již nevrátí. Uklidnila je tím, že je pověsila za jejich židle. Chlapcům začala vyprávět o prarodičích, kteří se těší, až přijedou domů. Z apatie je vytrhla až sladká krupicová kaše. Po večeři si k hochům přisedl i Pitter a líčil veselé příhody z ozdravoven. Bohužel ani hračky u nich nevzbudily velký zájem o okolí. Straší Wolfgang se neustále tulil k mladšímu bratrovi a teprve za nějakou dobu začal hovořit. Pitter chtěl vědět, kdo jim v táboře poskytoval péči. Chlapec si ale vzpomněl na úplně jiný zážitek. Nikdo se o ně pořádně nestaral: „*Maminku hodili do jámy a házeli na ní kamení a hlínu. Já jsem se na to díval.*“ Fierzová chtěla chlapcovy myšlenky odvést od hrůzného zážitku, a proto začala zjišťovat úroveň péče v Polepech: „*Ale v Polepech jste přece měli nějakou sestru nebo tetičku, která vám dávala jíst, umyla a oblékla vás a vyprala prádlo?*“ Wolfgang odpověděl, že měli paní na hlídání.

Šaty si ovšem museli hlídat sami, aby jim je někdo nevzal. O dalších příbuzných, bratranci Ulrichovi a Norbertovi, věděli, že z tábora již dávno odjeli. Po pečlivém pátrání objevila Fierzová stopu. Oba ztracenci byli v srpnu 1946 přesunuti do internačního tábora v Modřanech a odtud do britského pásma. Panu Opitzovi mohli zaslat dopis o nalezení dvou vnuků s tím, že další dva se již nacházejí na území Německa a s politováním dodávají, že pozůstalost nebyla nalezena.

Wolfgang a Karel krátce pobýli v karanténě. Lékařský dům byl v této chvíli již vyklizen a poslední pacienti byli převezeni do vily na Ládví, kde našli útočiště i oba hoši. Hned první den starší z bratrů překonával vysokou horečku, ale díky péči zkušeného lékaře se rychle uzdravil. Fierzovou dojímalo silné pouto mezi bratry, protože Wolfgang nespouštěl mladšího Karla nikdy z očí a neustále ho objímal. K jistým dětem choval odstup a při sebemenším tlaku na jeho či bratrovu osobu bránil především mladšího Karla pěstmi. K těmto událostem jistá vychovatelka dodala: „*Je to hrubý chlapec!*“ Fierzová na toto tvrzení reagovala: „*Nechápala, co starostí a úzkostí prožil tento malý tatíček a jakou odpovědnost cítil za svého malého bratříčka. Již půl roku byli bez matky. Hrůzné události zbavily ho dětské důvěřivosti a hravosti.*“ Dále vzpomíná na přínos jednotlivých vychovatelek Evy, Milady, Otuše, Evy, které dokázaly pozitivně působit na děti, které přijely zatížené otřesnými zážitky. Dle jejích slov se tak z Ládví vytratila „mateřské srdce“, jež by dětské duše probudila k novému životnímu pokračování tak, jak to dokázaly teta Dobruše a Mája v kamenickém zámku a teta Miluška s Dobruší ve Štíříně. Ve vile Ládví pracovali pouze opatrovnice, které sice o chovance dobře pečují, ale ne tak vroucně jako zmíněný vychovatelský sbor. Dodává, že chod vily se chýlí ke konci a z původně padesáti chovanců zůstává pouhých dvacet. Pouze návštěvy strýčka Pittra dokázaly Wolfgangovi vykouzlit na tváři úsměv. Všechen strach náhle zmizel. V přítomnosti Pittra byl jako vyměněný. Bratříčka tolik nebránil, neboť cítil ochranu ze strany oblíbené osoby. Nejlépe reagoval na Pittrovo pohlazení a pochvalu, což považuje za absolutní vrchol štěstí.

Jiný chlapec, Burghart, jemuž bylo skoro osm let, byl stejně smutný a odtahitý jako Wolfgang. Ani po téměř tříletém pobytu v ozdravovnách a nyní v Ládví neměl v očích typickou dětskou radost. Ve dnech osvobození prchal s rodiči před blížící se frontou z Moravy. Burghart byl udeřen pažbou pušky do hlavy a vědomí nabral až v pražské nemocnici. Rodiče takové štěstí neměli, neboť bezohledný útok nepřezili. Úraz chlapci poškodil svaly na tváři.

Ochrnutí mu dávalo nepřírozený vzhled. Fierzová dodala, že pohled na něj odpuzoval. Pitter se věnoval především těmto postiženým jedincům a malého hochu měl v oblibě. Při každé návštěvě láskyplnému strýčkovi kreslil obrázky.

Pitter: „*Nenajdou-li se příbuzní, kluka si nechám. Vhodné pěstouny bychom stejně pro něj nenašli. Každý hledí především na pěknou tvář.*“ Chlapec pocházel přímo z Berlína, kde by se měla nacházet jeho rodina. Nikdo se ovšem doposud nepřihlásil. Nepamatoval si přesné příjmení tety Dory ani babičky, což představovalo ohromnou překážku při hledání v troskách Berlína. Fierzová si všimla jeho nebývale vyvinutého intelektu, protože chlapec často vyprávěl zážitky z pobytu u jiné babičky, která žila v Borgsdorfu. Pitter se tedy znovu obrátil na Svaz charity v Berlíně a požádal o nové pátrání tímto směrem.

V listopadu 1946 přijelo úplně poslední německé dítě z internačních táborů jménem Dirk. Velmi malý hoch byl dlouho sám bez matky, které byla již odsunuta a žila v bavorském Mnichově. Přešel z německého brněnského domova do českého. Tuto skutečnost zjistila matka a požádala o informace ohledně současného pobytu. Ze strany Brněnské péče o mládež přišla informace, že chlapec byl převezen do sběrného tábora v Mládkově k odsunu. Pitter s Fierzovou následně požádali Moravské velitelství internačních táborů o přivezení Dirka do vily v Ládví k chystanému transportu do amerického pásma. Dorazil se sociální pracovníci z dětského střediska v Mikulově. Zde byly intervenovány německé děti po uzavření tábora v Polepech a v Mládkově. Dirk přijel s boláky po celé hlavě. Sestry jej ostříhaly dohola a chlapec vesele chodil s obvázanou hlavou. Po uzdravení se stal nejbližším přítelem podobně starému Karlovi, bratru staršího Wolfganga. Fierzová se domnívala, že společně odjedou transportem do západního Německa. Blížila se zima a americká správa další transporty zakázala. Celou situaci vyřešila švýcarská delegace Mezinárodní služby míru, která dobrovolně pomáhala s péčí na Štiříně. Nyní čekala v Praze na odvoz nákladním autem přes Mnichov do Curychu. Švýcarská vychovatelka Lisbeth pomáhala v Lojovicích s batolaty, když česká opatrovnice onemocněla.

#### **4.5.2 Herta2**

Herta, celým jménem Herta Schreck (viz. Příloha XV.), se narodila v Brně. Marně si můžeme představovat silnou germánskou ženu. Jednalo se o půlroční dítě, které se během odsunu Němců ocitlo bez náležité mateřské péče. Fierzová: „*Avšak hrozný osud s ní zatočil a tvrdá byla česká srdce, která ji v bídě nechala!*“

Malé děvčátko během března roku 1945 vážně stonalo. Matka ji proto svěřila do péče dětské nemocnice. Němci začínali prohrávat válku. Byl vydán rozkaz k evakuaci všech nemocných a německého personálu do Prahy.

Chaos, který nastal ve dnech osvobození, způsobil rozdělení matky a dcery. Dcera zůstala v Čechách a rodiče odjeli do Rakouska. Herta mezitím trávila čas v bývalém ústavu choromyslných v Praze – Bohnicích, který fungoval toho času jako internační středisko. První žádost o vyhledání dítěte přišla od otce v létě 1946. Fierzová začala prohledávat záznamy, které již obsahovaly sedm set jmen. Hertu nenašla. Nebyla vůbec k nalezení. Rodiče byli čím dál tím víc zoufalí. Otec i matka kontaktovali jistou paní Schindlerovou, která ztratila ve dnech vítězství v Praze obě děti, jež viděla pomalu umírat na podvýživu: „*Můj Petříček umřel začátkem července 1945 v Salmovské nemocnici. Byly mu dva a půl roku. Hela byla o tři roky starší. Jen několik dní rozhodlo o jejím životě. Viděla jsem jí umírat jako předtím Petříčka.*“

Další dopis od pana Schrecka přišel v březnu 1947, v jehož závěru žádá o jakékoliv informace o ztracené dceři. Vše je lepší než žít v nejistotě. Přijímá i možnost dceřina úmrtí. Fierzová se obrátila na ředitele bohnického ústavu, který poskytnul možnost nahlédnutí do dokumentace o pobytu osob germánské národnosti. Personál ústavu si sice na skupiny kojenců pamatoval, ale vzhledem k velkému náporu zajatců nemohl bezpečně označit hledanou Hertu. Záznamy ostatních pražských nemocnic byly nekompletní. Když už se veškerá naděje vytrácela, dorazil dopis od Schindlerové. Herta byla objevena u českých pěstounů a čeká se na povolení k návratu do Rakouska. Pátrání po nezvěstných převzalo do své agendy Ministerstvo sociální péče na podzim roku 1947. Při návštěvě referentky Vorlové Fierzová zjišťuje, že Herta stále neodjela. Úřad zamítnul povolení k odjezdu, neboť byla zpochybněna údajná rakouská příslušnost dívky. Fierzová kompetentní úřednici opustila s přesvědčením, že má situaci pevně v rukou a zasáhne ve prospěch batolete.

Jednoho dne Milíčův dům navštívila neznámá německá žena z Lince. Ve vlaku obdržela od nějakého pána balíček pro Pittra. Byl to balíček s krevními vzorky otce i matky pohřešované dcery určený pro krevní zkoušky, zda je nalezené dítě Herta. Dívence odebrali krev a Státní zdravotní ústav pod dohledem úřednice Vorlové provedl zkoušku. Postup procesu byl velmi zdlouhavý a nepřinesl prokazatelné výsledky.

---

<sup>2</sup> APP 18, 000760, autor neznámý – dle vlastního výzkumu a porovnání rukopisu s dostupnou korespondencí se jedná o Olgu Fierzovou.

Později dorazil nový dopis od pana Schrecka. Tentokrát v duchu velké kritiky a rozčilenosti nad přístupem českých úřadů. Popsal, že během léta 1947 obdržel zprávu rakouského úřadu od československého kapitána repatriačního úřadu, že jeho dcera se skutečně nachází v Čechách. Ve zprávě byla přiložena i fotografie domnělé Hertý, na které otec jednoznačně identifikoval rodinné znaky. Nakonec úřednice Vorlová zahájila vlastní pátrání. Kontroluje dokumentaci i výpovědi očitých svědků v Bohnicích. Zjistí, že skupina kojenců dále putovala z bohnického střediska do ústavu v Troji.

Fierzová si v tomto okamžiku vzpomněla, že současná spolupracovnice, sestra Vilemína, kdysi v trojském kojeneckém ústavu pracovala. Sestra Vilemína přišla pracovat do ozdravoven po půlročním pobytu v internačním táboře. Tehdy dorazila se skupinou dětí z tábora v Modřanech. Během své práce a péče o kojence na zámcích těžce onemocněla, a proto odjela transportem zpět do západního Německa. Ještě před jejím odjezdem se jí Fierzová zeptala na Troju. Tento kojenecký ústav byl 23. dubna 1945 přemístěn do Doks a po revoluci 7. června do internačního tábora Hagibor, který zasáhla prudká epidemie spalniček a záškrtu. Hodně kojenců tehdy zemřelo na infekčním oddělení zdejší nemocnice. Zbytek nejmenších bylo posláno z Hagiboru do Raisovy školy. Pouze 11 dětí z 52 přežilo a odjelo transportem do polské Žitavy. Fierzová k tomu dodává, že popis podmínek internačních táborů odpovídá tomu, co zažili na vlastní kůži při návštěvě internačního střediska v Raisově škole.

Nebylo tedy vůbec jisté, že dívka v českém opatrovnictví byla onou Hertou. Dokumentace chyběla. V žádných se neobjevovalo dívčíno jméno. Mohla být jednou z obětí nevyhovujících podmínek sběrných táborů. Fierzová zaslala sestře Vilemíně dopis do Německa s dotazem na Hertu: „*Velmi dobře si ji pamatuji na Hertu. Byla velmi jemná, slabá a málo vyvinutá na svůj věk. Měla černé vlásy. Přišla k nám do Troji krátce před naším vystěhováním do Doks. Pak s námi cestovala zpět do Prahy a do internačního tábora Hagiboru. Na Salmovce zemřela úplným vyhladováním. Bylo to někdy v červenci.*“ Fierzová s Pittrem pověřila dobrosrdečnou paní Schindlerovou, která měla smutné zkušenosti s úmrtím vlastních dětí, aby opis zprávy sestry Vilemíny donesla pozůstalým rodičům. Později úmrtí potvrdil Červený kříž, který uvedl, že děvčátko zemřelo 30. června 1945 v nemocnici na Praze II, Salmovská ulice. Ve zprávě je uvedena jako příčina smrti záškrt, což se v žádném případě neshodovalo s výpovědí Vilemíny. Sama prošla útrapami internačního tábora. Je možné, že z Čech odjížděla se záští v srdci a takto se Čechům svým způsobem pomstila. Dále se zjistilo, že děvčátko bylo pohřbeno do masového hrobu v Ďáblicích.

Jako první se o smrti dcery dozvěděl otec. Tehdy žádal všechny zúčastněné, aby jeho manželce potvrdili dceřino úmrtí v době před vypuknutím zvěrstev páchaných na Němcích. Manželka prošla internačním táborem před odjezdem do Rakouska. Domníval se, že bude tak ušetřena myšlenek na utrpení dcery v tomto období.

#### 4.5.3 Harald a Michl<sup>3</sup>

Archivní záznam z jara 1946 začíná podrobným popisem zámeckého parku poblíž Lékařského domu, kde působil dr. E. Vogl jako vrchní lékař ošetřující zámecké děti. Tento dům byl založen v blízkosti zámku Olešovice. Fierzová poznamenává, že, i když není park tak hezký jako jinde, vyniká vzrostlými krásnými stromy. Bývalé obydlí hraběte Screyiho slouží jako nemocnice. Naproti se nachází samotný zámek s hlavní kanceláří pro správu nad zámky. Do léčebného domu k dr. Voglovi dojíždějí děti ze všech domovů. Z Kamenice to trvá deset minut, Štířina dvacet, z Ládví půl hodiny a nejdéle z Lojovic. Dům slouží jako karanténní izolace pro děti přicházející z infekčního prostředí koncentračních i internačních táborů. Dále připomíná životní osud dr. Vogla. V roce 1941 byl nacisty z rasových důvodů deportován do Polska, kde zahynula jeho manželka. Ve své praxi na zámcích nerozlišoval mezi židovskými a německými dětmi. Byl to on, který při prohlídkách internačních táborů navrhl zřízení vlastní nemocnice a okamžitý odvoz dětí nakažených tyfem, spálou či záškrtem. Z koncentračních táborů se vrátil na kost vyhublý.

Mezi pacienty byl i čtyřletý Ada, o jehož původu nebylo nic jasné. Dorazil v létě 1945 s hnisavým zraněním boku. Dr. Vogl musel denně přikládat na ránu dreny. Dalším byla Anitka. Anglicky mluvící dívka zde dlouho nepobyla, neboť matka si pro ni z Londýna rychle přijela. Sedmnáctiletý mladík Šimek se uzdravoval pomaleji než ostatní děti z koncentračního tábora Sachsenhausen. Zimu strávil v léčebném domě a teprve nyní mohl odjet za ostatními do Německa a pak do Palestiny. Toníček Měšťan a Maruška přijeli v hrozném zdravotním stavu z internačního střediska Strahov. Chlapec z důvodů prodělané tuberkulózy náhle ochrnl. Fierzová při jedné z návštěv Hagiboru potkala nečekaně dědečka malého Toníčka, který se velmi rozčílil, protože jeho dcera je dávno doma a syn stále v Olešovicích. Fierzová získala její adresu a ihned poslala dopis. Matka si pro syna nepřijela a Toníček na následky těžce podlomeného zdraví později zemřel. Tuto smutnou zprávu sdělila dědečkovi, který mezitím pracoval jako hlavní topič internačního tábora Hagibor.

---

<sup>3</sup> APP 18, 000754, autor neznámý – dle vlastního výzkumu a porovnání rukopisu s dostupnou korespondencí se jedná o Olgu Fierzovou.

Přijal zprávu se zdrcujícím klidem. Pohřeb byl objednan na kamenickém hřbitově za přítomnosti katolického kněze. Pan Měšťan na to odpověděl: „*Jsme sice evangelíci, ale to nevdí, Pán Bůh je jenom jeden.*“ Lépe by to snad neřekl ani Pitter.

Pro Pepu Weisse, ze kterého se nakonec vyklubal Maďar, přijela matka do Olešovic před svým odsunem do Maďarska. S vážně podlomeným zdravotním stavem do Olešovic dorazil pětiletý Volker a roční Honza. Oba se bohužel nevzpamatovali z útrap internačních táborů a zanedlouho zemřeli. Magdička, která se ani nestačila pořádně vyléčit z tyfové nákazy, byla rychle s matkou odsunuta. Přesto matka žasla pohledem na dceru, neboť po duševní i fyzické stránce vypadala po měsíčním pobytu u dr. Vogla mnohem lépe. Sedmnáctiletá Edita přijela z koncentračního tábora Ravensbrück. Otcovsky pečující Karel zase z Hagiboru. Léčebný dům měl vždy obsazeno po dvaceti až třiceti pacientech.

Bylo jaro 1946 a již čtrnáct dní nikdo z léčebného domu nedorazil. Dr. Vogl totiž vyhlásil úplnou karanténu, protože měl vážné obavy a podezření, že šestiletá Inge přivezla s sebou tyfus z Hagiboru. Děvče stonalo v horečkách. Tyfus byl nakonec vyloučen a dívka se zanedlouho uzdravila. Fierzová k této příhodě dodává, že po dobu trvání „Dvouletky“ nebyl zaznamenán ani jediný případ úmrtí dítěte na tyfus. V listopadu roku 1945 dorazila rodina ženy s vlastním potomkem a třemi dětmi její zemřelé sestry. Čtyřletá neteř Ušinka<sup>4</sup> statečně bojovala se spálou. Po uzdravení odjela s tetou do vily na Ládví. Ostatní děti zůstaly v péči zámeckých ozdravoven. Malá dívka měla ke všemu zasažené plíce tuberkulózou. A přece se stal zázrak, dítě se později zcela uzdravilo. Fierzová popsala situaci, kdy si dojela pro děti do léčebného domu. Dr. Vogl naoko velmi přísným hlasem žádal odvoz skupiny divokých mladíků. Jednalo se o zvláštní skupinu, která nepocházela z koncentračních ani internačních táborů, ale z pohraničních oblastí severních Čech. Úřady je přidělily řediteli Pittrovi. Nedokázaly bezpečně určit jejich státní příslušenství. Fierzová si při rozhovoru s chlapci dělala poznámky. Z rozhovoru chtěla vydedukovat, kam chlapce zařadit. Buď do Olešovic mezi děti, které lze považovat za československé, nebo na Ládví mezi menší děti připravené k odsunu.

V této skupině šesti až desetiletých hochů byl Harald a Michl (viz. Příloha XIV.). Oba s jistotou věděli, že pochází z Německa a do pohraničí byli posláni před závěrečným válečným bombardováním Německa. Oba trvali na tom, že se domů nechtějí vrátit.

---

<sup>4</sup> APP 18, 000756, autor neznámý – dle vlastního výzkumu a porovnání rukopisu s dostupnou korespondencí se jedná o Olgu Fierzovou.

Plavovlasý šestiletý Harald původem z Porúží si nepamatoval na své rodiče. Bezpečně věděl, že pochází z města Herne. Nechtěl se domů vrátit, protože nejspíš zažil skutečnou podobu války. Chtěl i nadále bydlet v rodině českého obuvníka, který dle něj byl velmi hodný pán. Jediná dokumentace, která s ním přišla, bylo obšírné policejní hlášení.

Z něho vyplývalo, že byl odňat německé pěstounské rodině před jejím odsunem a panuje velké podezření, že je lidickým dítětem. Až následně žil v rodině obuvníka. Jeho rodina neměla ovšem československou národnost, a tudíž nesměla vychovávat dítě dosud nezjištěného původu. Harald byl zařazen do kamenického zámku. Fierzová vzpomíná na jeho prudkou povahu a neukázněnost. Proto ho zařadila do Kamenice mezi větší děti, aby nepůsobil nevhodně na děti svého věku v jiném domově. Situace kolem hoča se zkomplikovala záhadným dopisem z Německa. Příslušná úřednice si s ním nevěděla rady a Fierzová dodává, že to byl skutečně velký oříšek. Jakási Johanna psala své dosud neodsunuté příbuzné Rezi. Po bližším prozkoumání bylo jasné, že píše Haraldova první pěstounka a požaduje, aby ho Rezi při nejbližším transportu vyvezla ze země zpátky domů. Fierzová odepsala pěstounce s tím, že hochovi se do Německa vůbec nechce. Musí počkat, až se uklidní a zotaví. Za dva měsíce přišlo nařízení přímo z Vestfálského Červeného kříže, aby Harald a další dva chovanci odjeli do tábora v Polepech a odtud do britského pásma. Chlapec přesto pořád nechtěl opustit Kamenici.

Sedmiletý ryšavý Michl chtěl také zůstat v Čechách. V roce 1944 uprchl s matkou před bombardováním Berlína do severních Čech. Po válce vážně stonal a jeho matka byla zatím odsunuta. Dalším možným transportem se chlapec vracel domů. Během cesty prý z vlaku utekl. Pak žil u německé rodiny a po jejím odsunu u české. Michl byl původně umístěn do vily na Ládví, neboť patřil mezi nespolupracující děti. Tehdy bylo Ládví ještě volné, ale v zámku Štířín a Olešovice byly již bez dětského osazenstva. Nakonec byl přemístěn společně s dalšími chlapci do kamenického zámku. Vychovatelka Dobruše si ho brzy oblíbila. Kamenické prostředí starších dětí působilo na Michla příznivěji. Fierzová tento úspěch vidí v jevu, kdy dítě rušivé zařazené mezi menší děti zlobí, kdežto v kolektivu starších se stává ukázněným a dokonce ctižádostivějším. Díky podpoře ze strany vychovatelky Dobruše chlapec Fierzovou při další návštěvě překvapil svojí klidností, způsobilostí a milým výrazem. Michl dorazil na jaře 1946 v době, kdy seznamy dětí byly poslány do Německa, proto jeho údaje Fierzová zaslala později. Michlova matka mezitím hledala syna beznadějně v severních Čechách. Jeden z jejích dopisů dorazil přes okresní péči o mládež a Zemské ústředí až k Fierzové.



Neváhala a jela s radostnou zprávou do Kamenice. Chlapec vůbec nereagoval ani na matčino familiární oslovení „Vlčku“, když mu dopis předčítala. Křestním jménem byl Wolfgang, ale nikdo mu neříkal jinak než Michl dle rodného jména. Fierzová byla reakcí zmatená, vždyť i „velcí klackové“ těžko při takové zprávě přemáhali dojetí. Všechny děti, které se vrátily do svých nebo náhradních rodin, byly více šťastné než Michl. U této události připomíná zklamání osmileté Evy, pro kterou přijel náhradní tatínek. Dalo to A. Pohorské tehdy velkou práci vysvětlit Evě, že náhradní maminka nemohla přijet a že tatínek ji k ní hned zaveze.

Celou záhadu rozluštila právě teta Dobruše během návštěvy mezinárodní delegace Švýcarů a Angličana v kamenickém zámku. Dobrovolníci zpestřovali dětem usínání zpěvem písní a jediné ryšavý chlapec v rohu se mračí: „*Nelíbí se ti něco, když jsi tak zamračený?*“ Michl odpovídá: „*A kde je Angličan?*“ Anglický dobrovolník se jmenoval Hugh, ale chlapci mu říkali „der Engländer“. Švýcaři chlapci vysvětlili, že anglický přítel jejich písně neumí a šel spát. Chlapcův výraz se okamžitě zlepšil. Teta Dobruše si přisedne s dotazem, co mu na Angličanovi vadí a zda ho náhodou nemá rád. Michl: „*Ne, ani trochu. On házel bomby na Berlín!*“ Dospělí se chlapci snažili vysvětlit, že jejich za války nepoužíval zbraně, neboť je zastáncem míru a nenásilí. Michl: „*To přece každý v Berlíně ví, že Angličan házel bomby na město!*“ Při náletech Berličané totiž říkali v jednotném čísle „Angličan (nebo Rus) je tu!“ Najednou bylo jasné, proč reagoval na matčín dopis tak chladně. Dětská mysl pokřivená pozorováním válečného běsnění nechápala význam slova mír. Odmítal připustit možnost, že válka skončila a v Berlíně již bomby z nebe nepadají. Druhý den si Michl Angličana pozorně prohlíží: „*Když je Angličan tady v Kamenici, nemůže házet bomby na Berlín. To bych se tam tedy mohl vrátit!*“ Fierzová celou vzpomínku uzavírá: „*Teta vypravuje Angličanovi o Milchových starostech. Hugh se usmívá, hladí jeho rezavou hlavičku a má vlhké oči. Mlčky přijímá na sebe obvinění dítěte. Je to hrozné, když dítě nerozumí slovu mír, protože příliš dobře zná slovo válka!*“ Michl si postupně začal život s maminkou vybavovat. Poprvé se učil psát a počítat německy a už na Mikuláše dokázal napsat matce dopis, který zakončil vzkazem sladkého políbení. Později odjel společně s dalšími dětmi do Berlína. Nákladní vůz cestou míjel následky války.

Výjevy, byť mírové, působily ještě trochu děsivě a celý obraz trefně okomentovala dívka Christl: „*Už všechny bomby vyházeli, a teď musejí čekat, než udělají nové. Tak teď už je mír.*“ Tímto výrokem ohromila celé osazenstvo nákladního vozu. Teta Dobruše byla otřesena nad strašnou logikou dětských slov. Je mír skutečně přípravou války? Na závěr si položila otázku, zda se v budoucnu najde opět někdo, kdo se odváží před zraky předčasně zestárlých dětí opět zažehnout plameny války.

#### **4.6 Vzpomínky Dobruše Štěpánkové na péči o německé děti**

Kamenický zámek byl pro potřeby dětí upraven jako třetí v pořadí hned po spuštění provozu olešovického zámku. Nutné úpravy probíhaly v době již probíhajícího odsunu německého obyvatelstva. Pittrovy plány socializace dětí německé národnosti byly nakonec úspěšné díky přínosu profesionálního ženského personálu. Pedagogickou autoritou byla dr. Dobruše Štěpánková. Zdravotní péči a komunikaci zajišťovala lékařka židovského původu E. Karstová. V roce 1946 byla vzhledem k příslušnosti k německé národnosti odsunuta. Na místo německé tlumočnice nastoupila vynikající organizátorka M. Štěrbová. Pro potřeby německy hovořících dětí pracovala v zámku i K. Mágrová. (Kosatík, 2009, s. 201)

##### **4.6.1 Dítě ve válce a po ní**

Nezařazený archivovaný článek s názvem: „*Dítě ve válce a po ní*“ napsala dr. Štěpánková (viz. Příloha XVI.). V samém úvodu rozebírá dopady válčení na společnost. Podobně jako Pitter nevidí ve válce žádný smysl. Považuje ji za aktivitu, která přináší nejen ztráty na životech a majetku, ale postihuje také mravní charakter. Tyto následky prožívají všechny válčící strany bez rozdílu. Zničená města lze obnovit, ale co dopady na mravní hodnoty společnosti? Z tohoto hlediska shledává, že nejvážnější ovlivnění dopadá na přirozený vývoj dítěte. Strádání a vnímání násilností tento vývoj negativně ovlivnilo. Nerada vzpomíná na okamžiky, kde musela před studenty předčítat lživá propagandistická oficiální stanoviska. Klade si vážnou otázku, jak dítě asi vnímalo tyto projevy. Jako selhání odvahy? Doba Protektorátu nebyla vůbec příznivá pro prezentování statečných osobních názorů, protože v ohrožení života byli všichni. Jak ale v takové atmosféře dítě naučit rozeznávat dobro od zla? Z hlediska psychologického dopadu války Štěpánková hledá cestu k odstranění hrůzných vzpomínek. Nabízí se cesta postupného zapomínání. Avšak v době krize by mohly vzpomínky, i když potlačené, způsobit ochromení citu a vůle dítěte. Nebo působit vhodným způsobem a individuální péčí zajistit, aby o těchto věcech mluvil, a tak složilo všechno ze svých ramen jako veliké břímě? Za další negativní jev považuje krádeže v prostředí koncentračních a internačních táborů.

Dospělí - na pokraji sil - se před zraky dětí dopouštějí krádeží s odůvodněním boje za zachování holého života. Děti napodobují dospělé, tudíž hrozí, že se budou dopouštět těchto deliktů také. (Štěpánková, 1945, s. 1) Německé děti dorazily z prostředí internačních táborů ve špatném stavu. Odolaly náletům, pouličním výtržnostem ve dnech vítězství a následně musely čelit krutému zacházení ve sběrných táborech. Sedláčková v článku připomněla sedmiletý nahromaděný vztek českého člověka, který nyní dopadal na německou populaci. Z pražských táborů začal Pitter jednotlivé skupiny svážet do domovů v červenci 1945. Tyto skupiny se dostaly do bezprostředního kontaktu s židovskými chovanci, kteří obývali především olešovický a štiřínský zámek. Volné kapacity měly Lojovice, Kamenice a vila na Ládví. Sedláčková vzpomíná na podlomené zdraví jako následek nehygienických podmínek táborů. Celá řada dětí překonala tyfus, úplavici nebo spalničky. Po příjezdu nejevily žádné charakteristické znaky typické pro dětský věk. Vpadlé oči, podvýživa a vystrašené výrazy byly dalšími následky pobytu v táborech. (tamtéž, s. 1)

Patnáctiletý a poměrně vysoký Herbert od příjezdu s nikým nepromluvil. Ztráta důvěry byla fatální. Ostatní chlapečci z pokoje se již pomalu vzpamatovávali a uzavírali mezi sebou sázky o krajíc chleba pro toho, komu se podaří z něj dostat alespoň devět slov denně. Herbert se tělesně zotavil, ale skutečný obrat duševního stavu nastal až s příchodem zprávy o žijících rodičích. Dle vzpomínek Sedláčkové již nepatřil mezi nemluvy, ale mezi rozpustilé veselé děti. Dietrich zakusil opravdu kruté zacházení během pouličních nepokojů. Rozvášněný dav mu způsobil vážnou zlomeninu lebeční kosti, což zapříčinilo dočasnou ztrátu paměti a mluvy. Dietrich později získal informace, že rodiče byli intervenováni do Terezína. Změna jeho chování byla přímo úžasná, viditelná i zevně ve výrazu tváře i chůzi. Pro Hanse bylo typické střídání nálad, kdy osciloval mezi oběma extrémy. Chlapec v obavě ze soudů zatajil, že jeho bratr byl za války aktivním členem jednotek SS. Nakonec sebral veškerou odvalu a své tajemství vyjevil vychovatelům. Když zjistil, že žádné soudy nepříjdou, uklidnil se a jako by našel znovu mír. Během jednoho hudebního dopoledne se Siegfried schoulil do klubička a pod příkrývkou vzlykal. Hrál se totiž píseň, která mu připomněla krásné dětství. Chlapec byl oddělen od matky při transportu do tábora. V dobré víře si zabalil zbraň na ochranu rodiny. Při kontrole mu byla zabavena a vojenský personál následně hoča oddělil od matky a sourozenců. Musel čelit žalobě za ohrožení, ale díky zásahu vychovatelů vyvázl pouze s podmínkou. Zděšená tvář matky při pohledu na synovu zbraň ho dlouho provázela. Za tři měsíce obdržel zprávu, že zbytek rodiny žije a od té doby byl jako vyměněný. (Štěpánková, 1945, s. 2)

Sedláčková v poslední velké části této úvahy a líčení osudů německých dětí zdůraznila, že, i když jsou výše zmiňované příběhy dojemné a zasáhly by každého citlivého člověka, pravým účelem je jejich odkaz budoucím generacím. Připomíná úvodní obavy o přístupu dětí k cizímu majetku. Okrást kamaráda by nedokázaly, ovšem přivlastnění majetku cizí osoby mimo okruh blízkých stále považovaly za obdivuhodnou vlastnost. Jeden z chovanců okomentoval tuto problematiku: „*My jsme přišli z tábora včas, ale co bude z těch ostatních?*“ (tamtéž, s. 2) Autor výroku se v počátečních chvílích svého pobytu dopouštěl častých krádeží a nyní se volně prochází po pokojích bez problémů, protože cítí důvěru a oporu ze strany vychovatelů. Štěpánku současně překvapilo, že nebyl zaznamenán jediný vážnější incident vůči druhému pohlaví. Ačkoliv si je vědoma, že o pohlavní výchově zjistili své nejhrubší formou během pozorování v internačních táborech. Pro zabezpečení žádoucího vývoje je dle Sedláčkové důležitá mravní a náboženská výchova. Tento názor demonstruje na případu členů bývalého Hitlerjugend. Tato organizace suplovala v podstatě nejhorším možným způsobem funkce rodiny. Všechny cit, jehož je dětské srdce schopno, byl nacisty zneužíván a využíván pro dosažení jediného cíle, a to zbožštění národa nadlidí a jeho vůdce. Kult osobnosti i Říše padla. Sedláčková upozorňuje na vzniklou prázdnotu a na důležitost správného vedení v tomto kritickém okamžiku, neboť dítě má přirozenou touhu zaplnit toto vakuum. Při správných podnětech a znovuobnovení důvěry v dospělého dojde pozitivnímu ovlivnění dalšího vývoje. Návrat důvěry zároveň umožňuje podkryvat jednotlivá traumata a hovořit o nich, což se podařilo v případě výše zmiňovaného Hanse. Kamenickým zámekem prošlo celkem 150 německých dětí. (Štěpánková, 1945, s. 3)

#### **4.6.2 Česko – německé vztahy**

V tomto archivovaném textu „*Domovy smíření*“ (viz. Příloha XVII.) Štěpánková řeší otázku česko-německého soužití na zámcích. Jak bylo již řečeno, německé děti se setkávaly s židovskými na půdě zámeckých ozdravoven. To, co dospělí nedokázali vyřešit a napravit od dob vzniku samostatného ČSR, tedy ožehavou otázku česko-německých vztahů, se dětem podařilo. (tamtéž, s. 3) Při prvním společném setkání německých dětí s židovskými se první skupina vylekala nad přítomností té druhé. Němci se báli tvrdé pomsty, protože před příjezdem již dobře věděli, jak krutě nacisté zacházeli s židovským národem. Někteří němečtí chlapi dávali přesto stále najevo svoji pýchu nad bývalou silou nacistické Říše a považovali utrpení Židů za pouhou protiněmeckou propagandu. Pak k nim přišel židovský chlapec a začal vyprávět otřesné zážitky z prostředí koncentračního tábora. Celé vyprávění zakončil popisem útěku před jistou vraždou v plynové komoře.

Hrdí Němci zahanbeně zmlkli. Na základě této příhody považovali poválečné chování Čechů za odplatu. Ovšem po čase se díky obětavému přístupu zámeckých vychovatelů setkali s pochopením a láskou tam, odkud logicky čekali tvrdost a pomstu. Štěpánková dodává, že tento výchovný moment přišel v nejdůležitějším období lidského vývoje, v dospívání. Němečtí hoši tak poznali, že láska má vyšší hodnotu než nenávisť a že dobro nakonec vždy zvítězí. (Štěpánková, 1945, s. 4)

### 4.6.3 Vzpomínka na kamenické Vánoce 1945

Archivovaný záznam napsala dr. D. Štěpánková (Viz. Příloha XVIII.). Vzpomíná v něm na vánoční přípravy a samotný Štědrý den z prosince roku 1945. Tyto Vánoce představovaly pro děti kamenického zámku první poklidně prožité svátky po ukončení války a návratu z pekla internačních táborů. Během adventního času si děti svědomitě rozdělily povinnosti. Jednalo se o přípravu ručně vyráběných dárků tak, aby každý chovanec našel pod vánočním stromkem dárek. Hoši zhotovili ozdoby z barevných papírů a různé hračky vyrobené z kůry stromů. Také děvčata se pilně zapojila. Na Štědrý den se těší malý Wolfgang, který je vychovateli pochválen za zručnost. Vysoký a štíhlý Frick konečně překonal závažné zdravotní omezení způsobené zánětlivým postižením pohrudnice a kloubů. Při přípravě na onen slavný den prokazuje spoluúčast a snaží se všem pomáhat. Jeho pozornosti si nejvíce užívá čtyřletá Růženka, pro kterou má již zhotovený miniaturní a originálně zpracovaný dřevěný model pokojíčku. Malá dívenka často mladíka objímá, neboť se považuje za Šípkovou Růženku na Kamenici a Fricka za ochraňujícího prince. Krásný příklad česko – německého soužití na zámku. (Štěpánková, 1945, s. 5)

Nadešel Štědrý večer a děti i mládež netrpělivě švitoří. Společně jako jedna velká rodina vstupují do místnosti, jehož dominantou je zářící vánoční stromeček. Zaspívají si „Narodil se Kristus Pán“ a „Stille Nacht“. (tamtéž, s. 5) Teta Dobruše nezapomíná u příležitosti významného křesťanského svátku předčítat tematické pasáže evangelií v češtině i němčině. Po slavnostní večeři se děti za přítomnosti vychovatelů odebírají k rozbalování nadílky. Ne všichni projevují typickou vánoční náladu. Fricka předává smutek a apatický výraz. Mezitím se Růženka všem chlubí s krásně vyřezávaným pokojíčkem a běží poděkovat svému princovi. Odaženy a hrdý Frick se drží stranou a tiše vzlyká. Malá princezna mu poděkuje za dárek upřímným objetím a cosi mu šeptá. Mladík se nakonec uklidní a poděkuje své zachránkyni. Upřímné a laskavé slovo totiž dokáže zázraky. Frick vstane a jde popřát krásné svátky dospělým už jako vyrovnaný muž. Smutné vzpomínky na rodinu přepadávají také malého Wolfganga.

Tetě Dobruši to nedá a jde si s chlapcem promluvit: „*Wolfi, jak se ti líbí omalovánky a ty krásné pastelky?*“ Malý hoch zareagoval: „*Frau učitelka, muj malá bratšíšku umšela v lágr, on byla moc nemocné.*“ Dobrosrdečná vychovatelka se chlapce pokusila uklidnit. Mladšímu bratrovi je už hezky a je s Ježíškem na nebesích. Wolfgang tuto myšlenku přijal. Erich mezitím úzkostně počítá množství darovaného cukru. Ani jedno nesní, protože jednou ho celé odveze mamince. Dobruše při večerní kontrole pokojů navštíví Fricka. Ostatní chlapci z pokoje se přidají a celá skupinka předčítá v češtině i němčině náboženské texty katolické i protestanské. (Štěpánková, 1945, s. 6)

V ložnici dívek je již zhasnuto a do tmy svatého večera Maria ostatním děvčatům vypráví příběh narození Krista. Zatím neví, kde se nachází její rodina. V revolučních dnech prchala z Prahy na nákladním voze se smrtelně raněným mužem. Svědectvím těchto bouřlivých a nebezpečných dnů byly dosud viditelné stopy krve onoho muže na kabátě. Dobruše dodává, že dívka trpí záchvatovými stavy celého těla, což negativně postihlo schopnost artikulace i psaní. Dívka při večerní kontrole poděkuje milované vychovatelce za darování výtisku bible a slavnostně přísahá, že každý večer ostatním dívkám přečte kousek. (tamtéž, s. 6)

#### **4.6.4 Hana**

Prázdné místnosti bývalého sídla barona Ringhoffera v Kamenici se začaly po ukončení války postupně zaplňovat zachráněnými dětmi. Prostorná jídelna byla upravena do podoby herní místnosti pro nové zámecké pány. Při pohledu na každodenní chod zařízení bychom objevili výjevy dětí, kteří si hrají se stavebnicemi, jiní rozehrávají šachovou partii, dívky vyrábějí oblečení pro panenky a ti nejmenší cvičí smysl pro rytmus v kruhu se svojí tetinkou. Stojí v kruhu a zpívají. Na tlesknutí musí přestat. Pokud nedávají dostatečný pozor na vychovatelovo tlesknutí, musí opustit kruh a vstoupit do jeho středu. Následně se celý postup opakuje. (Štěpánková, 1946, s. 1) Jednoho dne do Kamenice dorazil příslušník národní milice v doprovodu s cizinkou, která hledala ztracené dítě. Společně prošli celkem tři internační tábory a bez výsledku. Na pohled vyčerpaná paní nakonec zkusila štěstí v kamenickém zámku, kde mezi chovanci konečně nalezne dceru Hanu (viz. Příloha XIX.). Matka si ji odvede stranou a těžko skrývá své pohnutí z radostné události. Dle vzpomínek Štěpánkové šla vychovatelka, která se o dívku starala, zkontrolovat, jak se situace dále vyvíjí. Při příchodu nemohla Hanku poznat. Ještě před chvílí zaražené dítě nyní objímalo matku, dotýkalo se vlasů, hladilo ji a dokonce se rozpovídalo.

Zkrátka nemohla uvěřit, že se opět shledala s matkou. Hned druhý den žena odjela a dítě přenechala v odborné péči zámecké zotavovny. Štěpánková vzpomíná na celkovou proměnu. Hanka byla živější, ale stále měla ten zvláštní výraz předčasně zestárlého dítěte. Přesto, že se jednalo o radostnou novinu, Štěpánková uzavírá příhodu úvahou nad osudem dětí, které takové štěstí již nepoznají a plně si uvědomuje existenci traumat ze ztráty rodičů, jež budou pociťovat celý život. (tamtéž, s. 1)

#### **4.7 Vzpomínka Magdy Bar – Or na štiřínský zámek**

Autorkou archivovaného článku „*Vzpomínky na Štiřín po 40 letech*“ (viz. Příloha XX.) je paní Magda Bar – Or, která se v tomto svědectví vrací k zážitkům z pobytu v zámecké ozdravovně před svým odjezdem do Palestiny. Umožňuje nahlédnout do prostředí mimořádného sociálního projektu Pittra a jeho spolupracovníků. Záznam popisuje válečné útrapy v koncentračním táboře, poválečný odjezd do Štiřína, přístup zámeckého personálu a hodnotí vztahy mezi německými a českými chovanci. Rodina Magdy pocházela z nejvýchodnějšího cípu tehdejšího ČSR, z Podkapatské Rusi. Po vypuknutí války a zahájením deportace židovského obyvatelstva byla rodina a široké příbuzenstvo transportováno z Jasiny do maďarských ghatt. Za nedlouho nastoupila do osvětimského transportu. Při příjezdu do koncentračního tábora prošli členové rodiny stresující selekcí, která je rozdělila. V červenci roku 1945 dorazila společně s mladší sestrou Nelly k Pittrovi do zámeckých ozdravoven. Vzpomíná na první těžké chvíle po válce, kdy se rány na duši způsobené podmínkami koncentračního tábora a nelidského zacházení špatně hojily. V živé paměti ještě rezonovala vzpomínka na smrt rodičů a nyní opět na cestě do neznáma obě sestry pociťovaly onu známou nervozitu a strach. Šestnáctiletá Magda a mladší Nelly byly ubytovány na Štiříně. Jaké nečekané překvapení je čekalo. Hned po příjezdu byly udiveny láskyplným vystupováním tety Milušky, Otuše, Blaženy, Jarky, učitelem Toníkem a kuchařkou Mařenkou. Magda zpětně hodnotí svůj pobyt jako klíčový pro nové životní směřování, neboť ohromující trpělivost a celkový přístup zámeckého personálu, který chápal ztrátu přirozené dětské důvěřivosti a víry v existenci dobra, nespěchal a poskytoval ideální podmínky pro duševní i fyzické zotavování. Zámečtí pracovníci zároveň poskytli podmínky pro doplnění zameškaného studia a nabídku různých druhů zábavných činností. Tímto přístupem se jim podařilo dětem alespoň částečně nahradit ztracený domov. Všichni chovanci netrpělivě čekali na pravidelné schůzky se strýčkem Přemyslem a tetou Olgou.

První poválečné Vánoce byly pro Magdu opravdovým zážitkem. Vzpomíná na tajuplnou atmosféru při pečení cukroví, výroby ozdob, zdobení stromečku a zpívání vánočních koled. Na zámku pobývala i skupina německých dětí, které přijížděly z internačních táborů. Vztahy nebyly ovšem napjaté, protože i oni zažily zběsilost války na vlastní kůži. Zmiňované Vánoce se proto nesly v duchu sbratření mezi německými a českými dětmi. Repertoár koled zahrnoval jak české, tak německé koledy. Poslední zážitek je spojený s novoroční besídkou. Za nedlouho sestry odjely na Kypr a odtud do Palestiny. Závěr článku věnuje vzpomínce na tetu Otuši, Milušku a strýčka Přemysla, kteří nejsou na živu a připomíná důležitý odkaz zámeckého pobytu jako léku na válečné útrapy, jenž umožnil dětem návrat do života a prosvětлил jejich další životní směřování. (Bar-Or, 1987, s.1 )

#### **4.8 Dokončená Dvouletka**

Autorem archivované zprávy byl Přemysl Pitter (viz. Příloha XXI.). Shrnuje počátky, průběh a úspěchy záchranné akce. Za hlavního iniciátora formování myšlenky považoval Hitlera a jeho nástup k moci. Milíčův dům tehdy otevřel kromě již stávajícím žižkovským dětem i dětem židovských rodin, které prchaly před šířícím se antisemitismem z nacistického Německa. Pitter připomíná i postavení obyvatel sudetoněmecké oblasti. Všichni obyvatelé židovského vyznání a demokraticky smýšlejících lidí museli dle podepsané Mnichovské dohody Sudety opustit. Na jaře téhož roku byla založena malá ozdravovna v Mýtě u Rokycan pracující v duchu křesťanského humanismu Pittra a myšlenek Seifertovy Lesní moudrosti. Zde nacházely později bezpečné útočiště židovské děti skryté daleko od protižidovského tažení nacistů.

Po okupaci ČSR přišly hrozná časy perzekucí a ponižování židovských rodin a dalších nepohodlných skupin spoluobčanů. Obvyklým jevem bylo, že několik židovských rodin obývalo jeden byt. Pomoc a styk s nepřáteli nacistů byl přísně trestán. V období před oceňováním žlutou hvězdou docházeli Židé i se svými dětmi na pravidelné nedělní setkání do Milíčova domu. Personál všem poskytoval slova útěchy a naděje společně s nutnými potřebami. Po označení hvězdou a návštěvě četníků přestaly nakonec chodit i děti. Pitter a Fierzová nepřestávali pomáhat ani tehdy pod hrozbou závažného postihu. V pozdních večerních hodinách tajně navštěvovali židovské rodiny s potřebnými potravinami a mlékem pro děti.



Následovalo období transportů do koncentračních táborů a Pitter popisuje strach a nervozitu židovských přátel před samotným nástupem. Po válce se vrátila nepatrná část židovských dětí. Jak Pitter píše, pouze na prstech jedné ruky je spočítal. Text článku pochází z roku 1947. Přesto Pitter neopomněl vzdát hold statečnosti a horlivosti svým blízkým spolupracovníkům a přátelům, kteří v dobách Protektorátu neváhali přispěchat na pomoc. Zároveň vzpomíná na odvahu lidí, kteří přicházeli v hojném počtu do Milíčova domu vyslechnout slova víry a naděje. Netrvalo dlouho a gestapo nakonec dorazilo. (Pitter, 1947, s. 1) Výslech se odehrával v Petschkově paláci. Pitter čelil obvinění z napomáháním Židům: „*Podporujete rodiny zatčených, přechováváte židovské děti!*“ Pitter se obvinění vůbec nebránil: „*Ovšem, ale z lidského hlediska to jistě chápete.*“ Vyslýchající agent gestapa se na něj podívá a suše odvětí: „*Ano. Můžete jít.*“ (tamtéž, s.1) Pitter mu později chtěl oplatit milosrdenství, ale úředník Kleinke zahynul během osvobození na velitelství gestapa. Během Protektorátu Pitter organizoval potravinovou pomoc ve formě balíčků pro deportované židovské rodiny. Tehdy on i jeho spolupracovníci začali přemýšlet, jak účinně pomoci dětem po příjezdu z koncentračních táborů.(tamtéž, s. 1)

Proto, jakmile nastal pád Třetí říše, Pitter obdržel pověření zdravotní sociální komise k zajištění vhodných objektů pro účely péče o děti z koncentračních táborů. Pro tyto účely nakonec vybral majetek rodiny Ringhofferů, zámky Olešovice, Štířín, Kamenice a Lojovice. Později ještě získal bývalý hotel Bellevue na Ládví. Vybavení kamenického a štířínského zámku bylo nevyhovující. Oba zámky byly zcela zpustlé a téměř kompletně vykradené. Zbývající zařízení zachránili tím, že narychlo přivezli děti z terezínského ghetta. Pitter v textu nezapomněl poděkovat svým přátelům, kteří dobrovolně čistili, upravovali a zařizovali místnosti. Sehnali lůžka, matrace, prádlo a příkrývky. Spolupracovníci dále kontaktovali vlastní přátele se žádostí o poskytnutí nutného ošacení a potravin. Pitter dodává, že vše potřebné se sešlo s neuvěřitelnou rychlostí a ve velkém množství. (Pitter, 1947, s. 2) Po příjezdu do Terezína spatřil na vlastní oči podmínky ghetta. V nejhorším stavu byli chlapi z Polska, kteří leželi jeden vedle druhého s těžkými průjmy a vyzáblí na kost. Po příjezdu na zámky se vyhlásila přísná karanténa, ale ani jedno z dětí nakonec neonemocnělo skvrnitým tyfem. V této chvíli Pittra neopouštěla ještě naděje, že jiné židovské děti také přežily. V Terezíně totiž objevil pouze malou skupinu v porovnání s mohutností deportačního procesu. Tisíce dětí bylo bohužel nacisty deportováno do plynových komor koncentračního tábora v Osvětimi. Rudé armádě se tedy naštěstí podařilo zachránit malou terezínskou skupinu před tímž osudem.

U bývalého sídla hraběte Ringhoffera v Olešovicích byl pro potřeby nemocných dětí vybudován Léčebný dům pod vedením židovského lékaře, jenž sám prožil útrapy koncentračních táborů. Všichni počítali s tím, že celá akce nebude dlouho trvat. Pitter i spolupracovníci se velmi mýlili, neboť ze záchytných stanic začaly do zámku proudit skupiny dětí z různých koncentračních táborů. Museli se jich tedy ujmout, protože hrozilo, že v chaosu revoluce přijdou o život. V následující fázi bylo nutné nalézt žijící rodiče, nebo ideální náhradní rodiny. V této chvíli již dobrovolníci nedokázali zajišťovat chod ozdravoven z vlastní kapsy. Museli sehnat další finanční podporu. (tamtéž, s. 2)

Učitelé vyučovali bez nároku na odpovídající mzdu. Učitel z výchovných důvodů pracoval s dětmi. Sekali společně dříví, chlapani vynášeli koks a uhlí z vagónů, pracovali na zahradě a v lese. Učitelky po nocích zašívaly potrhané oblečení. Pitter na pozice vychovatelů a pedagogů vybíral pracovníky dle jejich schopnosti porozumět dětem. Vysvědčení nebo diplom nebral vůbec v potaz. Nakonec nejlepší a nejtalentovanější našel mezi těmi, kteří z hlediska úřední kvalifikace jinak vyučovat či vychovávat nemohli. Díky přístupu dr. S. Kohouta bylo pole působnosti rozšířeno i na péči o děti z internačních táborů. Tyto děti mohly být ubytovány v pokojích po židovských chovancích, kteří ve velkém počtu již odjeli. V říjnu 1945 plnou kontrolu na domovy převzalo ministerstvo sociální péče a zprostředkovatelem mezi úředníky a domovy byl dr. L. Šťastný, který zároveň poskytoval právní poradenství. (Pitter, 1947, s. 3)

V době od května 1945 do května 1947 Pittrovy zámky poskytly domov a péči pro 810 dětí. Z toho bylo 266 dětí různých národností, 407 z internačních táborů, 97 československých dětí nalezených v Německu a Rakousku, 40 jiných naléhavých případů (27 Slováků). Zámek v Olešovicích, který započal svoji činnost jako první, byl v provozu 13 měsíců, než začala jeho přestavba v trvalý dětský domov pro sirotky. Lékařský dům fungoval jako nemocnice a karanténa po dobu 15 měsíců, zámek Lojovice 18 měsíců, vila na Ládví 15 měsíců a nejdéle kamenický zámek po dobu 23 měsíců. Nejvíce dětí v počtu 330 bylo k 5. lednu 1946. Tehdy domovy byly kompletně plné a nedokázaly přijímat další děti. (tamtéž, s. 3)

#### 4.9 Shrnutí bádání v Archivu P. Pittra a O. Fierzové

Během bádání v archivu jsem se primárně zaměřil na archivní záznamy přibližující problematiku péče o německé děti z internačních táborů poskytovanou na zámeckých ozdravovnách v kontextu atmosféry dané doby. Důležitými archiváliemi byly záznamy v „modrých sešitech“, jejichž autor je neznámý. Posoudil jsem rukopis v korespondenci Pittra a Fierzové s bývalými chovanci zámků. Nakonec se mi podařilo identifikovat rukopis Fierzové, tudíž mohu s jistotou konstatovat, že autorem osudů Wolfganga, Burharta, Herty, Haralda a Michla byla Fierzová. Dobové vzpomínky na osudy těchto německých dětí z internačních táborů jsou psané ručně. Gramatika Švýcarky O. Fierzové je zcela bezchybná. V případě Wolfganga a Burharta záznam Fierzová ukončuje na straně 20.

Nepodařilo se mi dále dohledat, jak se jejich příběh dále vyvíjel. V tomto sešitě jsem objevil zajímavou zmínku o táboře v Polepech. Pittrovi byla nabídnuta ředitelská funkce ze strany ministerstva vnitra. Nakonec tuto funkci po minulých zkušenostech s ministerstvem nepřijal. Ministerstvo ho nakonec odvolalo z funkce ředitele zámeckých domovů. V této nešťastné chvíli zasáhlo ministerstvo sociální péče a kontrolu nad zámky převzalo a Pittrovi ponechalo volné ruce. Z toho vyplývá, že se zámecké ozdravovny mohly rozrůst o další objekt v Polepech. Zmínku o tomto táboře jsem v prostudované literatuře nenašel. V případě Haralda a Michla považuji za významný okamžik objevení zmínky o tom, že Harald mohl být původem lidické dítě. Fierzová bohužel tuto možnost dále nezkoumala. Nepodařilo se mi nalézt jiné zmínky o přítomnosti lidického hochy na zámcích. Příběh Herty jednoznačně poukázal na chaos poválečné doby a nepřijatelné podmínky, které existovaly v internačních střediscích. Příběh Michla přináší pohled do mysli válkou postiženého chlapce, což naplno projevilo v příhodě s Angličanem. Dítě napodobuje dospělé. Během náletů na Berlín Němci volali: „*Angličan, je tu!*“ Válečná traumata způsobila chlapci problémy v oblasti důvěry. Každého Angličana považoval za válečného násilníka. Význam slova mír nechápal, ale význam slova válka moc dobře.

Podrobná charakteristika péče o děti z internačních táborů se objevila při analýze dokumentů dr. Štěpánkové. Jednalo se o texty „*Vzpomínky na Vánoce v Kamenici 1945, Domovy smíření, Ztracené dítě, Dítě ve válce a po ní.*“ Dále ze vzpomínky M. Bar-Or „*Vzpomínky na Štířín po 40 letech.*“ V první fázi bylo nezbytné děti zotavit po zdravotní stránce a v druhé působit na existující poválečná traumata.

Poměrně podrobně rozebírá filosofii hnutí Hitlerjugend. Výchovné působení této skupiny bylo zaměřeno na budování přesvědčení o naprosté nadřazenosti německého národa. V okamžiku zhroucení Třetí říše a následným pobytem v internačních začínali chápat skutečnou tvář války. Zakusili podobné příkoří jako Židé při transportech. Německé děti byly vystaveny krutosti českého národa. Tyto zkušenosti zanechaly psychické následky. Na zámky dorazili ve špatném zdravotním stavu se ztrátou víry v základní hodnoty lidství. Vychovatelé a pedagogové se museli začít k dětem pomalu přibližovat. Krásným příkladem byl učitel Toník, který vykonával různé práce společně s německými chlapci. Tímto s nimi navázal přátelství, což bylo prvním krokem k obnovení důvěry v autoritu dospělého. Následně samy od sebe začaly děti hovořit o prožitých útrapách. Vlídne slovo, upřímnost, tolerance, pochopení a láskyplnost byly odrazovým můstkem pro částečné uzdravení. Částečně ve smyslu, že traumatizující zážitky zůstávají navždy.

Česko-německé vztahy dr. Štěpánková popisuje v archivovaném dokumentu „Domovy smíření“. Po příjezdu ještě pyšných a arogantních starších německých chlapců došlo k jejich prvnímu setkání i dětmi židovskými. Židovský chlapec jim podal vlastní svědectví o koncentračním táboře a úniku před jistou smrtí v plynové komoře. Němci poprvé pochopili provinění svých otců. Ze vzpomínek M. Bar – Or „*Vzpomínky na Štěrín po 40 let*“ nevyplývají žádné incidenty mezi skupinami.

Smyslem Pittrovy práce byla snaha vychovávat člověka v duchu křesťanského humanismu. Pěstování mravnosti, nesobeckosti, tolerance a snahy o vybudování ideální demokratické společnosti. Na mezinárodní scéně usiloval o sbratření mezi národy. Hledisko náboženské víry, národnosti či příslušnosti k etniku, u něj nejsou vůbec důležitá. To vše společně se spolupracovníky uváděl do praxe v Milíčově domě a během fungování zámeckých ozdravoven.

## **Závěr**

Přemysl Pitter, významný myslitel, sociální pracovník, vychovatel a křesťanský humanista, započal svoji sociální péči s dětmi již před vznikem Milíčova domu. Na počátku 30. let 20. století vystupoval v časopise Sbratření a na různých vystoupeních do polemiky s rasově a nacionálně neklidným světem. Poslání, které ho očekávalo po skončení druhé světové války, bylo mnohem těžší, protože při jeho naplňování se mohl opřít pouze o sebe a hrstku nejvěrnějších. Neuznával násilí, sobeckost, netoleranci a nacionalismu, neboť ve své péči o děti nerozlišovat mezi tím, jestli pomoc potřeboval český odbojář, židovské dítě, německé dítě nebo voják německé armády. Akce zámky představovala jedinečný a podařený experiment na jednom místě vychovávat děti židovské a německé, neboť soužití bylo možné, jestliže se opíralo o pevné mravní principy a sílu lásky. Smyslem Pittrovy práce byla snaha vychovávat člověka v duchu křesťanského humanismu. Pěstování mravnosti, nesobeckosti, tolerance a snahy o vybudování ideální demokratické společnosti. Na mezinárodní scéně usiloval o sbratření mezi národy. Hledisko náboženské víry, národnosti či příslušnosti k etniku u něj nejsou vůbec důležitá. To vše společně se spolupracovníky uváděl do praxe v Milíčově domě a během fungování zámeckých ozdravoven.

Domnívám se, že cíle bakalářské práce byly splněny. Archiv obsahuje velké množství materiálů. Nebylo v silách této práce všechny probádat a načrtnout tolik potřebnou časovou posloupnost a okolnosti Akce zámky. Při bádání v archivu a studiu odborné literatury jsem neobjevil podrobné informace o zábořech jednotlivých zámků. Taková práce by měla velkou historickou cenu. Domnívám se, že postava Pittra může být velmi dobře využita v hodinách dějepisu, občanské výchovy a českého jazyka na 2. stupni základních škol a středních škol. Na Pittrově příkladu lze výborně ukázat, jak je možné v různých obdobích společenských krizí zachovat svoji lidskost a nebát se pomáhat druhým. Žákům a studentům můžeme prezentovat závažné sociální problémy První republiky, která bývá velmi často prezentována jako ideální doba. Pro výuku meziválečného období je inspirativní Pittrova práce v atmosféře šířícího antisemitismu, kdy neváhal podporovat židovské rodiny.

Životní práce Pittra je pozitivním příkladem pro výchovu lidskosti a nesobeckosti u žáků i studentů. Naučí se, že v extrémních chvílích lze volit i jinou cestu, než cestu násilí a odplaty.

## Seznam použité literatury

DRÁBOVÁ, Eva. Filosofické předpoklady pedagogické činnosti Přemysla Pittra In: PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter: Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1994. s. 83 – 86. ISBN 80-901461-1-2.

FALTUSOVÁ, Magdaléna. *Milíčův dům Přemysla Pittra na pražském předměstí – příklad česko – německo – židovského soužití*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2008. 56 s. ISBN 978-80-86935-07-2.

FIERZOVÁ, Olga. *Dětské osudy z doby poválečné*. 1. vyd. Praha: Spolek přátel Milíčova domu, 1992. 120 s.

FIERZOVÁ, Olga. Léta mládí v Bruselu In: ŠTĚPÁN, Jan, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. [Sv.] 5, 1999. Praha: Oliva, 1999. s. 9-19. ISBN 80-85942-41-0.

HRUBÝ, Karel. Život a dílo Přemysla Pittra jako odkaz Masarykovy tradice humanity, tolerance a demokracie In: BENEŠ, Jiří a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: referáty z mezinárodní konference "Duchovní revoluce v srdci Evropy" uspořádané ke 110. výročí narození Přemysla Pittra*. [Sv.] 11, 2005. Praha: Dingir, 2005. s. 24-33. ISBN 80-86779-04-1.

KOHN, Pavel. *Můj život nepatří mně - čtení o Přemyslu Pittrovi*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1995. 78 s. ISBN 80-7017-852-3.

KONH, Pavel. *Zámky naděje*. 2. vyd. Chomutov: L. Marek, 2011. 310 s. ISBN 978-80-87127-30-8.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu*. 1. vyd. Praha: Paseka, 384 s. ISBN 978-80-7185-971-0.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny 20. století*. 3. vyd. Praha: SPL Práce, 2000. s. 192. ISBN 80-86287- 15-7. s. 9-11.

KVAČEK, Robert. Od pacifismu k obraně In: BENEŠ, Jiří a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: referáty z mezinárodní konference "Duchovní revoluce v srdci Evropy" uspořádané ke 110. výročí narození Přemysla Pittra*. [Sv.] 11, 2005. Praha: Dingir, 2005. s. 34-38. ISBN 80-86779-04-1.

MATOUŠ, Miroslav. *Zvláštní člověk Přemysl Pitter*. 1. vyd. Praha: Bonaventura, 2001. 78 s. ISBN 80-85197-26-X.

PASÁK, Tomáš. *Život Přemysla Pittra*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělání, 1995. 83 s. ISBN 80-211-0212-8.

PITTER, Přemysl. *Nad vřavou nenávisti. Vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové*. Praha: Kalich, 1996. 236 s. ISBN 80-7017-972-4.

PROCHÁZKOVÁ, Eva. Přemysl Pitter a myšlenkové proudy ve 20. letech 20. století In: ŠIMEK, Eduard, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: „Evropský humanista Přemysl Pitter (1895-1976)“*. [Sv.] 17, 2014. Středokluky: Zdeněk Susa, ISBN 978-80-86057-94-1.

RŮŽIČKA, Tomáš. Olga Fierzová, Přemysl Pitter a odsun / vyhnání Němců z ČSR In: EMANUEL, Ludovít a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: referáty z mezinárodní konference "Žena ve stínu"*. [Sv.] 6, 2000. Praha: Dingir, 2000. s. 91-100. ISBN 80-902528-4-2.

SEDLÁČKOVÁ, Blanka. Autobiografie Olgy Fierzové v modrých sešitech In: EMANUEL, Ludovít a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: referáty z mezinárodní konference "Žena ve stínu"*. [Sv.] 6, 2000. Praha: Dingir, 2000. s. 61-63. ISBN 80-902528-4-2.

SEDLÁČKOVÁ, Blanka a SEDLÁČEK, Zdeněk. Dětství Olgy Fierzové In: ŠTĚPÁN, Jan, ed. *Hovory: sborník nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové Praha: referáty ze semináře "Přemysl Pitter - křesťan"*. [Sv.] 2, 1996. Praha: Oliva, 1996. s. 52-57. ISBN 2014. s. 38-49. ISBN 80-85942-23-2.

SEDLÁČKOVÁ, Blanka a SEDLÁČEK, Zdeněk. Dětství Olgy Fierzové In: ŠTĚPÁN, Jan, ed. *Hovory: sborník Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové Praha: památce Ralpha Hegnauera (1910-1997)*. [Sv.] 4, 1998. Praha: Oliva, 1998. s. 52-57. ISBN 80-85942-35-6.

SEDLÁČKOVÁ, Blanka. Pedagogická činnost Přemysla Pittra In: PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter: Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1994. s. 45-50. ISBN 80-901461-1-2.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945 – 1948*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. 263 s. ISBN 80-902075-3-7.

ŠIMSOVÁ, Milena. Olga Fierzová – nejbližší spolupracovnice Přemysla Pittra In: PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter: Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1994. s. 38-43. ISBN 80-901461-1-2.

ŠTĚPÁN, Jan. Nepochopený a umlčovaný duchovní revolucionář In: BENEŠ, Jiří a Jan ŠTĚPÁN, ed. *Hovory: sborník Nadačního fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové: referáty z mezinárodní konference "Duchovní revoluce v srdci Evropy" uspořádané ke 110. výročí narození Přemysla Pittra*. [Sv.] 11, 2005. Praha: Dingir, 2005. s. 46-72. ISBN 80-86779-04-1.

TEICHMAN, Zdeněk. Vztah Přemysla Pittra k hnutí Lesní moudrosti In: PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter: Život a dílo: Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27. 3. 1993 v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 1994. s. 51-56. ISBN 80-901461-1-2.

TOMANOVÁ, W. Helena. Vzpomínky na MUDr. Emila Vogla. O. Fierzová – Život ve stínu In: ŠTĚPÁN, Jan, ed. *Hovory: sborník Nadace Přemysla Pittra a Olgy Fierzové Praha: památce MUDr. Emila Vogla (1901-1977)*. [Sv.] 3, 1997. Praha: Oliva, 1997. s. 18-22. ISBN 80-85942-25-9.



## Seznam použitých archivních zdrojů

APP, Sbratření č. 6, r. 8, kart. 6.

APP, D. Štěpánková: Vzpomínka na Vánoce dětí z internačních táborů v Kamenickém zámku roku 1945, kart. 18.

APP, D. Štěpánková: Dítě ve válce a po ní, kart. 18.

APP, D. Štěpánková: Domy smíření, kart. 18.

APP, D. Štěpánková: Ztracené dítě, kart. 18.

APP, D. Štěpánková: Dítě ve válce a po ní, kart. 18.

APP, M. Bar-Or: Vzpomínky na Štiřín po 40 letech, kart. 18.

APP, O. Fierzová: Herta, i. č. 000760, kart. 18.

APP, O. Fierzová: Harald a Michl, i. č. 000754, kart. 18.

APP, O. Fierzová: Wolfgang a Burkhart, i. č. 000755, kart. 18.

APP, O. Fierzová: Uršulka, i. č. 000756, kart. 18.

APP, P. Pitter: Z mého života – 18. 9. 1920 (rukopis), kart. 6.

APP, P. Pitter E. Zahradníkové, 28. 1. 1957, kart. 157.

APP, P. Pitter B. Čočkové, 7. 1. 1972, kart. 15.

APP, Právo lidu, 17. 10. 1913, s. 6, kart. 2a.

APP, Deník P. Pittra 1914-1915, kart. 6.

APP, P. Pitter L.Šťastnému, 17. 6. 1974, kart. 168.

## Seznam přílohy

Příloha I. – Přemysl Pitter s matkou Žofií a otcem Karlem

Příloha II. – Spolupracovníci Akce zámky – zleva Pitter, Štěpánková, Fierzová, Krch, Czeh (srpen 1946)

Příloha III. – Přemysl Pitter „zámeckým pánem“ (16. 5. 1945)

Příloha IV. – Seznam prvních odvezených dětí z Terezína (22. 5. 1945)

Příloha V. – Zákaz umístování dětí mladších 14 let do internačních táborů (18. 11. 1945)

Příloha VI. – Zámek Olešovice – židovské děti (1945)

Příloha VII. – Zámek Lojovice – německé děti z internačních táborů (1945)

Příloha VIII. – Zámek Štířín (1945)

Příloha IX. – Zámek Štířín – děti z koncentračních táborů (1945)

Příloha XI. – Zámek Kamenice – starší německé dívky (1947)

Příloha XII. – Zámek Kamenice – setkání chovanců (1980)

Příloha XIII. – Olga Fierzová: „Wolfgang a Burhart“

Příloha XIV. – Olga Fierzová: „Harald a Michl“

Příloha XV. – Olga Fierzová: „Herta“

Příloha XVI. – D. Štěpánková: „Dítě ve válce a po ní“

Příloha XVII. – D. Štěpánková: „Domovy smíření“

Příloha XVIII. – D. Štěpánková: „Kamenické Vánoce 1945“

Příloha XIX. – D. Štěpánková: „Hana“

Příloha XX. – Magda Bar-Or: „Vzpomínka na Štířín“

Příloha XXI. – P. Pitter: „Dokončená dvouletka“



Obrázek 1: Přemysl Pitter s matkou Žofíí a otcem Karlem



Obrázek 2: Spolupracovníci Akce zámky - zleva Pitter, Štěpánková, Fierzová, Krch, Czeh (srpen 1946)

Česká Národní Rada v Praze.

Zároveň sociální komise.

V Praze dne 16. května 1945.

Panu

Přemyslu Pitterovi,  
řediteli Ústava pro mládež "Vilichův dům"

Praha II.

Běžeme a povděkem se vědomi, že jste sejistil zásky býv. barona Ringhofera v Kamenici, "Střípné, Glebovici a Lejovicích, pol. okres Jilové. Objekty tyto jsou určeny pro zřízení osídlovacích, zejména pracovně-vzdělávacích a koncentračních táborů. Po splnění tohoto účelu budou tyto osídlovací postupy převedeny v trvalé instituce složení zdravotně sociálním dělním národa.

Přidružujeme Vás zřízením a vedením těchto osídlovacích a jmenujeme Vás jejich zvláštním správcem. Ládkně Osvobodní národní výbor v Jilově, jakož i všechny ostatní příslušné úřady, aby Vás v této práci všestranně podporovaly.



Česká Národní Rada.  
Zároveň sociální komise.

*J. Konopík*  
MUDr. Jan Konopík,  
ředitel.

Obrázek 3: Přemysl Pitter "zámeckým pánem" (16. 5. 1945)



Seznam dětí, opatřující Terezín  
dne 22. 5. 1945

---

Z dětského domova Jezerková 24

18 dětí

|                                       |            |         |  |               |
|---------------------------------------|------------|---------|--|---------------|
| Baerová Judis                         | I/95-13040 | nar. 19 |  | sirotek       |
| Bloch Jirí                            | Cv 2       | 19      |  | " "           |
| Davidovičová Helena                   | Au 1/732   | 19      |  | " "           |
| Davidovičová Rosa                     | Au 1/733   | 19      |  | " "           |
| Deutsch Petr                          | Bg 235     | 19      |  | " "           |
| Fischer Jirí                          | Cv 9       | 19      |  | " "           |
| Harringer Petr                        | I/87-10676 | 19      |  | " "           |
| Hausner Věra                          | Ca 700     | 19      |  | " "           |
| Husserlová Zdenka                     | Ca 459     | 19      |  | " "           |
| Morgenstern Jaroslav                  | AE 7-30    | 19      |  | rodiče v ČSR  |
| Sonnoll <del>Hele</del> <i>Judith</i> | Du 2       | 19      |  | matka v Praze |
| Sonnensmacher Rudolf                  | Ce 395     | 19      |  | sirotek       |
| Straussová Irena                      | Ca 585     | 19      |  | " "           |
| Tellerová Anita                       | Fa 27      | 19      |  | " "           |
| Teller Harry                          | Fa 28      | 19      |  | " "           |
| Weiss Beer Jirí                       | Ca 500     | 19      |  | " "           |
| Mayerová Eva                          | A c 998    | 19      |  | matka zde     |
| Taubová Evelina                       | Ca 557     | 19      |  | " "           |

Z dětského domova Jižní tř. 1

2 děti

|                    |       |    |  |         |
|--------------------|-------|----|--|---------|
| Schaffrová Brigita | Cv 52 | 19 |  | sirotek |
| Tiele Egon         | Fa 26 | 19 |  | " "     |

Z dětského domova Hlavní tř. 14

děti

|                       |          |    |  |         |
|-----------------------|----------|----|--|---------|
| Folkartová Lydia      | B1 302   | 19 |  | sirotek |
| Hofmeisterová Greta   | Ae 546   | 19 |  | " "     |
| Konyšochová Gerta     | Bg 177   | 19 |  | " "     |
| Lichtensternová Renée | Ba 547   | 19 |  | " "     |
| Löblová Marianny      | Ck 67    | 19 |  | " "     |
| Rederová Anelisa      | AAg 33   | 19 |  | " "     |
| Rosenová Kateřina     | IV/8-634 | 19 |  | " "     |

Z dětského domova Dlouhá tř. 13

1 dítě

|           |       |      |  |         |
|-----------|-------|------|--|---------|
| Löbl Kurt | Ck 66 | 1931 |  | sirotek |
|-----------|-------|------|--|---------|

Z dětského domova Horáká ul. 21

12 dětí

|                    |          |    |  |              |
|--------------------|----------|----|--|--------------|
| Bassistová Alžběta | Ca 895   | 19 |  | sirotek      |
| Beerová Hana       | Ca 503   | 19 |  | " "          |
| Grünfeldová Rutka  | AA v 596 | 19 |  | " "          |
| Grünwald Peter     | Al 517   | 19 |  | " "          |
| Morgenstern Petr   | AE 7-31  | 19 |  | rodiče v ČSR |
| Morgenstern Pavel  | AE 7-32  | 19 |  | " "          |
| + Knappová Alice   | Ck 271   | 19 |  | sirotek      |
| Neumannová Vlasti  | Dv 15    | 19 |  | " "          |
| Poleslová Věra     | AE 9-96  | 19 |  | " "          |
| Schaffer Adolf     | Cv 523   | 19 |  | " "          |
| Tieleová Helena    | Fa 7     | 19 |  | " "          |
| Weinrůbová Dagmar  | AAV 691  | 19 |  | " "          |

Obrázek 4: Seznam prvních odvezených dětí z Terezína (22. 5. 1945)

Ministerstvo vnitra.

Č. 1622-18/10-28-V/4.

V Praze dne 18. října 1945.

Zemskému národnímu výboru v Praze a v Brně,  
všem okresním národním výborům /správním komisím/  
hlavnímu velitelství SNB.

Předmět: Internační a pracovní tábory - zákaz umístování osob do  
14 let.

Ministerstvo vnitra zakazuje se vším důrazem, aby v internač-  
ních nebo pracovních táborech byly drženy v zajištění děti do 14 let.  
Děti, které jsou v táborech ať v doprovodu rodičů či samy proti znění  
zdejšího výnosu ze dne 20. srpna 1945, č. Z-11202/1945, musí být  
bezodkladně předány svým příbuzným nebo do péče sociál-  
ních ústavů, klášterů a pod. Kde nelze takové děti předat ani příbuz-  
ným, ani ústavům, nechť jsou, jde-li o děti národnosti české, odevzdány  
do péče důvěryhodným osobám české národnosti, které se o ně dobrovolně  
přihlásí, a jde-li o děti německé, umístěny nuceně jako tak zvaní ná-  
rodní hosté u majetných Němců.

O dětech umístěných u cizích osob budiž založena a vedena přesná  
evidence. Dozor nad nimi budiž svěřen charitativním spolkům a kontrole-  
ván orgánem určeným pro to okresním národním výborem /správní komisí/  
jako čestná funkce.

Abyste se předešlo tvrdostem tam, kde je v zajištění matka s dítě-  
tem /dětmi/ a dle sebraného materiálu nebude postavena před lidový  
nebo národní soud, budiž ihned s dítětem /dětmi/ propuštěna na svobo-  
du, případ však budiž dále vyšetřován a veden v patrnosti.

Za provedení tohoto výnosu jsou osobně odpovědní předseda  
okresního národního výboru /okresní správní komise/, bezpečnostní refe-  
rent a velitel internačního /pracovního/ tábora.

Příkaz tento budiž proveden s největším urychlením, nejpozději  
do 7 dnů, a v této lhůtě budiž sem o výkonu bezpodmínečně podána  
zpráva.

Souhlasí se schváleným návrhem.  
Přednosta výpravy

*Karel Bok*

Za ministra:  
Vyhnanovský v.r.

Obrázek 5: Zákaz umístování dětí mladších 14 let do internačních táborů (18. 11. 1945)





Obrázek 6: Zámek Olešovice - židovské děti 1946



Obrázek 7: Zámek Lojovice - německé děti z internačních táborů 1945





Obrázek 8: Zámek Štířín 1945



Obrázek 9: Zámek Štířín - děti z koncentračních táborů 1945



Obrázek 10: Zámek Kamenice - starší německé dívky 1947



Obrázek 11: Zámek Kamenice - setkání chovanců 1980



## Wolfgang a Burkhard.

Je podzim 1946. Děti v našich domovech ubývá. Přihyvá však počt žádostí o pomoc při pátrání po jiných dětech. Často již se tak obrát na nás pátrací stanice v Německu, kterým jsme zaslali naše seznamy dětí, umístěných v domovech ministerstva sociální péče. Také naši bývalí chovanci po návratu do Německa vyprávějí o tom, jak jsme jim pomohli najít rodiny. Tím se sta se jsme záhy byli zahrnováni množstvím přímých dotazů rodič hledajících děti, které se jim ztratily v Čechách a na Moravě v revolučním roce.

Koncem září přišel z kraje Moh dopis, jehož překlad zní:

Obrázek 12: Olga Fierzová – „Wolfgang a Burkhard“

## Harald a Michl.

Jaro 1946. V Olešovicích u léčebného domu kvetou stromy. Je jinak popelkou ta chudá zahrada vedle ostatních honosných parků, ale teď je přivětivá ve své bílé záplavě květů. Naproti v parku scházejí tyto posilové jara. Nejsou tam obyčejné <sup>nové</sup> ušlechtilé stromy, jen pyšní aristokrati.

Í dům - bývalá vila hraběte Serenyiho - je možný. Avšak výborně se nám hodí jako nemocnice. Má ústřední polohu. Písař sídlice je zámeček Olešovice kde je i hlavní kancelář všech <sup>parochií</sup> domovní. Do Kamenice je 10 minut, do Štítna 20 na kádní půl hodiny a do Lojovic dobrou hodinu. Sem sbírá Dr. Vogl ze všech našich ústavů těžší případy a děti, které je třeba izolovat. Tady je

Obrázek 13: Olga Fierová – „Harald a Michl“



*D. Štěpánková: Dítě ve válce a po ní.*

Statistika zaznamená počet obětí války. Dozvíme se, kolik lidí padlo, bylo zajato, stalo se nezvěstnými. Také to nám prozradí, kolik hmotných škod vzniklo a na kterých stranách. Nejstrašnější budou však záznamy o škodách v mravním ohledu. A jistě největší obětí války je Dítě. Dítě, přítomnost i budoucnost národů. Dítě národů vítězných i poražených.

Hlas, násilí, mrzačení charakterů v okupovaných zemích, to vše hluboko zasáhlo sociálního vývoje. Třeba jen ta okolnost, že dítě vidělo učitele i rodiče lhát, vědomě lhát. A byla to jediná cesta, jak uniknout persekuci. Kolikrát jsme my učitelé museli čísti dětem určité předepsané projevy, s nimiž nikdo z nás nesouhlasil! Jak asi posuzovalo dítě naši osobní statečnost, když po takové „oslavě“ řeklo: Já vím, vy jste nám to přečetla proto, aby vás nezavědli.

A nebyl to nesouhlas, proč jsme tak lhali. Závisely na nás životy mnoha přátel, jejich dětí, bylo třeba maskovat účast v odboji. Ale nevnuká to dítěti názor, že lež je dovolena, slouží-li dobré věci? Jsou děti schopny rozeznat dobré od zlého?

To je jen část problému. Co s nenávistí, kterou přece nesmíme v dětské duši žít, třeba je důsledkem prožitých strastí?

Čím více se zamyslíme nad těmito ~~problémy~~ otázkami, tím větší těžkosti vystupují před naším zrakem. Každý národ musí se po svém a to i problémy vyrovnat a je zvládnout. Nesmíme však zapomenout na její skutečnost: Duchovní výstavbu nového světa budovat musí i pedagogické musí

Obrázek 15: D. Štěpánková - "Dítě ve válce a po ní"

*Dobruše Štěpánková:*

DOMOVY SMÍŘENÍ

I. Ještě než dozněly rány z děl, hned po revoluci, přivezl Přemysl Pitter z Terezína židovské děti, které přežily útrapy koncentráku. Bylo jich 266. Umístil je v zámcích barona Ringhoffera nedaleko Prahy, v Olešovicích, Kamenci, Štíříně, Lojovicích a v Ládví. Byly zubožené tělesně, zmučená a vychrtlá tělíčka volala po slitování. Ale i duše byly vyhladovělé, tváře odrykly úsměvy a oči nesly v hlubinách stajenou propast prožité hrůzy.

V zámcích bylo krásně. Vzduch sluncem prohřátý, lesem provoněný a dobrá strava vydatně prospěly a děti se zotavily. S dušičkami to bylo horší. Jak hrozná je lidská tvář, která stratila úsměv! Jak obviňuje celý svět za přikofí, způsobe a rasovou nenávistí! Což ty nejmenší, ty jako malá zvířátka přilnuly k těm, do k nim byli dobří. Radostně tleskaly, když přišel strýček Přemysl, nebo něj s jeho spolupracovníků. Vítaly v nich své přátele, ale zdaleka nechápaly, jaké to bylo, když byly vytrženy. Milovaly v nich své rodiče, které nepoznaly a

Obrázek 16: D. Štěpánková - "Domovy smíření"

VEPOMÍNKY NA VÁNOCE DĚTÍ Z INTERNACÍCH TÁBORŮ

V KAMENICKÉM ZÁMKU R. 1945.

Pomalu se přiblížil advent. Večer se scházejí větší děti v herně a shotovují dárky svým menším sourozencům a dětem, které nemají nikoho. Dívky si pořídily jejich seznam a svědomitě se o práci rozdělily. Dovedou udělat pěkné věcičky téměř z ničeho. Chlapci z barevných papírů dělají ozdoby na vánoční stromek a z káry vyřezávají rozmanité hračky. Desetiletý Wolfgang je opravdový mistr. Jeho tužné oči, stíněné dlouhými řasami, zdostině mračí. Je-li za další pěknou ozdobu pochválen. Tolik se na vánoce těší!

Ale nejvíce práce má Frick, vysoký, štíhlý chlapec ze severního Německa. Už se setavil s těžkého zápalu pohraničnicka a kloubový revmatismus, který ho dlouho poutal na lože, povolil. Dovede všechno, rád a ochotně každému poradí. Spřátelil se s malými dětmi, svléští s rozkošnou čtyřlétou Běženkou. Pro ni má nejkrásnější dárek, nábytek do pokojíčka, pečlivě z káry vyřezávaný. Stále na něm něco opravuje, zdokonaňuje.

Kdo tu dvojici zná, nediví se tomu. "Běženko, Šípková Běženko, klepak máš dárek?" "Tady, Kamenici", odpovídá na něčí šňádleci malická. "A kde máš prince?" "Tady, Fricka", říká děvčátko a objímá svého velikého přítele. Je to taková náha, jakou hoch potřebuje. Nezdří jeho stud a lóčí osamělé srdce.

Konečně je zde Štědrý večer. Radost malých strhuje i ty větší a tak všechny děti, plny očekávání, řadí se na schodišti, Běženka ve Frickově náručí.

V stejněle jídelně sází strom a děti uctivě vstupují dovnitř. Tiše usadají na své místo. Zvoní zvoně. Narodil se Kristus Pán a Štílo Nocht. Ve

Obrázek 17: D. Štěpánková - "Kamenické Vánoce 1945"

*D. Štěpánková:* Ztracené dítě.  
Chladné prostory loveckého zámku barona Ringhoffera v Kamenici ovlivly. Tam kde dříve žil jediný muž obklopený služebnictvem, ozývá se hluk a spěv dětí. Jídelna přeměněná v hernu vše životem. V jednom rohu skupina dětí se baví stavebnicí, špečí větší hoši krají šachy. Dívky zasívají prázdné, nebo si šijí na panenky, malé děti se drží za ruce a v kruhu zpívají. Na zatleskání umknou. Kdo nedá pozor, a zpívá dál, musí do kruhu a hra pokračuje.  
Jěnomě Háníčků chodí mlčky, v tvářičce se tezně odrážejí velké oči. To není tvář dítěte, ale nehybná maska, kterou neoživí oči, přesto, že jsou tak krásné. Rty se nerozevrou ani k usměvu. Pěstounka o ní ví jen to, že je Litevka. Mlčí, česky zřejmě nerozumí. Před chvílí jí vzala jí se holčička panenku. Stejně si sní, nehrála, jen jí vinula k sobě. Tebránila se. Ručky jí svíslý podle těla a po nehybné líci stékaly slzy. Poslušně se nechala odvést do kruhu ke hře, ale duchem je vzdálě všemu tomu, co se děje okolo ní. A hernou ozývá se dál dětský spěs smích.  
Vtom někdo klepe.. U dveří stojí neznámý muž a legitimuje se. Je to vození mittig milice firmy Odkolek z Prahy. Doprovází internovanou lnici-cizinku-, hledající své dítě. Už tak spolu prošli tři sběrní řediska, ale dítě nenašli. Žena má nohy opuchlé, střevíce se hluboké řezávají do kůže. Bolest v srdci je v ak větší a čává zapomenout svu. Pout pokračuje. Lásky matky, lásky, která šoufá i káry znova. Všechno se hledá marně. Šojímá i ženina průvozdce. Pln soucitu p

Obrázek 18: D. Štěpánková - "Hana"

## Vzpomínky na Štířín po 40 letech

V červenci 1945 přišla jsem s mladší sestrou Nelly do ~~čluně~~ zdravotny v záuku Kamenice. Bylo mi 16 let. Daleko za námi zůstaly klidné dětství na Pötkarpátské Busi a deportace celého příbuzenstva z Jasiny do ghetta Madarere a pak dále do Osvětimi, kde nás rozdělili. Ještě nás však tily vzpomínky na rodiče, uplácní v plinu, a na útrapy v pracovních táborech v Německu.

Sotva jsem se trochu přizpůsobily, pochránil v níru, přestěhovali nás do krásnějšího záuku Štířín. Sestrou jsem byla zpočátku klidná tím, co nás zase očekávalo. Jaké překvapení, když nás laskavě vítale tolik milých lidí! Okázalo se, že to budou naši vychovatelé: srdečná Miluška, matka domu, se svým starostlivým manželcem, správcem záuku, výtvarnice Otáše, učitel Toník, mladší Pláčen a Jarka i kuchařka Račanka. Stali se brzy našimi kamarády a tím začal náš druhý dětský ráj!

První doba, to asi a námi, nešla lehké. V táborech jsme ~~jsem~~ ztratili veškerou důvěru k lidem. Celý svět jako by byl ~~pro nás~~ zločinný. Ve Štíříně se všichni snažili zapadit naše strachy. Díky láskyplné péči vyučovatelů, vychovatelů a sestavami vytvořili ~~mezi~~ nás nový rodinný kruh. Sama jsem často byla pozvána do pokoje k správcovi, měla jsem u nich blažený pocit. Vše jsem doma. A s jakou touhou jsme vždy očekávali návštěvy otce celého díla, všemi milovaného ředitele Přemysla Pittra a tetou Olgou.

S Nelly a Edičkou jsme často rády pomáhaly Milušce a kuchařce ve velké kuchyni. Jak radostně a tajuplné byly přípravy vánočních svátků - výroba cukroví a ozdob na stromček! Byly to pro mě první a také poslední vánoce, které jsem prožila v tak milém kruhu. Veselé jsme zpívali koledy i německé vánoční písně, které mnozí z nás trochu znalí. Toho času byli ve Štíříně také německí chovanci - pro nás navrátilce z koncentračních táborech, zvláštění zážitky, což ne nemily, vždyť byli také obětmi nelidských poměrů. Také v přelomu nového roku se konala besídka. Při veselém připravení vystupů jsme zapomenuli, že stojíme před loučením a novým domovem. Se strachem jsme na něj vzpomínali na ostrově Kypru, když nás zase zavřeli do táborech a museli jsme dlouho čekat, než nás pustili do Palestiny, až, vytvořené domoviny našich pračků.

Dlouho jsem snila, že se ještě někdy sejdu s drahou Miluškou, bohužel sešela, nebo po strýci Přemyslovi. Také milá Otáše nás už opustila. Jak jsem ráda, že jsem jí ještě mohla častě poděkovat při setkání ve Švýcarsku. Mnoho přátelských styků vyrostlo ve Štíříně a zůstalo nám jako silné kofeiny, které nás pevně drží v úskalích života. Chěla bych vrocet poděkovat - také jmenem bývalých chovanců, kteří už šesky i německy pozapomenuli - všem, kdo nám ulehčili se vpravit s novou vironou do budoucích dnů.

Děje vám Pán Bůh hodně zdraví!

V lásce Vaše Magda / Rača /

Tímto číslem "NOVOU & PIRATELI" začíná XV. ročník. Předplatná je dobrovolná. Členství ve Švýcarsku přikládáme složenku na rok 1987 / Post. č. účtu 30-38762 Zürich na jméno Olga Piers. Společně díky všem za příspěvky, dopisy nebo jen přání! Odpovzte, prosím, se nemožno ~~na~~ odpovědět osobně!

Obrázek 19: Magda Bar-Or – „Vzpomínka na Štířín“



Přemysl Pitter

"DOKONČENÁ DVOULETKA"

pro zachráněná děti z koncentračních a internačních táborů  
70let k rozmezování správy pro příslušatele z r.1947/

Zešlo to vlastně příchodem Hitlerova k moci. Tehdy ho-  
pil útěk mládě "Milišova dome" na Hlíkově také děti těch, kdo  
útkali z Německa se zachraňovali před pronásledováním, mučením  
a smrtí. Krávy se stahovaly i na naši vlast. Česká, demokra-  
tická mládež a občanské lidovské původu nebylo možno v našem  
pohraničí setrvat. Jejich životy byly ohroženy, existence ne-  
možná. Na jaře 1938 počiná se stavba malé dětské osady v  
východní části a hory pro děti z Milišova domu. Avšak utrpění dě-  
ti uprchlé, valících se do vnitrozemí, je tak velké, že jim  
naplňujeme sotva dostatečnou osadu.

Pak přišla okupace a s ní stále bezchlednější pronásledo-  
vání. Zvláště silé to byly děti lidovských rodin. Vždy několik  
lidovských rodin bylo napřeseno v jednom bytě, stýk a s nimi  
stihán. Pokud nebyli osadeni slatými hvězdičkami, mohli naši os-  
ti chráněcí přicházet do Milišova domu. Pak i oni byli ocoj-  
hovali. Chodili k nám o nedělních "na černo". Pořádali jsme  
pro ně besídky, utvrzovali je zrovna a také doplňovali jejich  
nedostatečnou výživu. Když se však náhle objevili dva páni a  
dělali o povolání prohlídky Milišova domu, stala se situace ne-  
bezpečnou. Nestývalo, než denně večer a ráno do noci navští-  
ovat jejich rodiny a tajně jim donášet mléko a jiné živiny.

Nestaly deportace. Co noci, strávených přípravami na po-  
yt v koncentráku! Nakonec přece došlo i na naše chráněnce.  
několika desítek se jich po pánu "Třetí říše" vrátilo jen to-  
lik, že jsou je na prstech jedné ruky spočítal...

Dnes, když uvažuji o odvážné činnosti svých přátel, když  
valím na smyčce, který riskoval život, aby naše děti byly  
sále dost souky, vzpomenu-li na zástupy, které se tísnily ne-  
m v síle, ale i v šatně Milišova domu, aby naslechly slovo  
ky a naděje - připadá mi to jako sen. Avšak ani naši osra-  
ti ochráněcí u české policie nemohli zabránit, aby se Gestap-  
o naši činnosti nedovědělo. Jedného dne přišli opět dva pá-  
v civilu a představili se jako úředníci Gestapa. Vjalech  
na, vjalech v Petachkově paláci. "Podporujete rodiny ztře-  
ch, přechováváte lidovské děti!" - "Ovšem," odpovídá, "ale  
lidského hlediska to jistě pochopíte." Vyslyšející konisaf  
hlédne ke mně a praví: "Ano. Můžete jít."

I to budil po pravdě a spravedlnosti nepádně. Onen úřed-  
t, vrchní tajemník tajné státní policie Kleinko, byl za re-  
lucce v Petachkově paláci ubit.

A opět se po nocích připravovaly misilky rodinám a dětem  
koncentračních táborů. Tu jsme začali myslet na to, co bude  
děti dělati, přešlují-li to a vrátí-li se. Jak jim umožnit zo-  
vení a přechod do normálního života.

Obrázek 20: P. Pitter – „Dokončená dvouletka“ (1947)